

2022-01

þÿ — μ^{1 0} Ì ½ ± Ä ¿ Å ± Á Ç¹ μ À¹ Ã⁰ Ì À ¿ Å
þÿ ¼ ±⁰ ± Á⁻ ¿ Å ¼ - Ã ± ± À Ì Ä ±
þÿ ± À ¿ ¼ ½ · ¼ ¿ ½ μ Í ¼ ± Ä ± Ä É ½ Ç ¿ Å ½

þÿ ± À ± ´ ¬⁰ · Â , œ ± Ä , ±⁻ ¿ Â

þÿ Á Ì³ Á ± ¼ ¼ ± ™ Ä Ä ¿ Á⁻ ± Â , £ Ç ¿ » ® · À¹ Ä Ä · ¼ Î ½ ¥³ μ⁻ ± Â , ± ½ μ À¹ Ä Ä ® ¼¹ ¿ · μ ¬ À ¿ »

<http://hdl.handle.net/11728/12208>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

**Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΟΥΝΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΗΝ
ΧΟΥΝΤΑ.**

ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ/2022

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

**Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΟΥΝΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΗΝ
ΧΟΥΝΤΑ.**

*Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην
Ιστορία Νεότερων Χρόνων στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις*

ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ

Αριθμός μητρώου: 1204808601

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ/2022

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Παπαδάκης Ματθαίος, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
Πρόλογος-Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	8
Κεφάλαιο 1 ^ο .Εισαγωγή- Σχέσεις Μακαρίου και Χούντας.....	10
Κεφάλαιο 2ο .Η Εικόνα Του Μακαρίου Μέσα Από Τα Απομνημονεύματα Των Στρατιωτικών Του Πραξικοπήματος.	22
2.1. Σκαρμαλιωράκης Αντώνιος.	22
2.2. Πέτρος Αραπάκης.....	26
2.3 Γρηγόριος Μπονάνος.	30
2.4. Νικόλαος Μακαρέζος.	41
2.5 .Στυλιανός Παττακός	43
Κεφάλαιο 3 ^ο .Η Εικόνα Του Μακαρίου Μέσα Από Τα Απομνημονεύματα Των Πολιτικών Συνεργατών Του Πραξικοπήματος.....	46
3.1.Χρήστος Ξανθόπουλος – Παλαμάς.....	46
3.2Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος.....	50
3.3. Σπύρος Β. Μαρκεζίνης.....	59
3.4 Άγγελος Βλάχου.....	61
3.5.Μενέλαος Αλεξανδράκης- Βύρων Θεοδωρόπουλος - Ευστάθιος Λαγάκος.....	64
3.6 Κωνσταντίνος Π. Παναγιωτάκος.....	70
Κεφάλαιο 4 ^ο Επίλογος-Συμπεράσματα.....	86
Βιβλιογραφία	89

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Παπαδάκης Ματθαίος

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής:

«Η εικόνα του αρχιεπισκόπου μακαρίου μέσα από τα απομνημονεύματα των χουντικών.»

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος).....[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Περίληψη

Οι σχέσεις Μακαρίου και Χούντας πέρασαν από πολλά κύματα και στάδια. Οι σχέσεις των δύο πλευρών , είτε μιλάμε για την χούντα του Παπαδόπουλου είτε για την χούντα του Ιωαννίδη που τον διαδέχτηκε , ποτέ δεν χαρακτηρίστηκαν από αμοιβαία συμπάθεια και εμπιστοσύνη. Η έλλειψη εμπιστοσύνης οδήγησε σε περαιτέρω σπασμωδικές κινήσεις και καχυποψία φθάνοντας μέχρι το σημείο της απόπειρας δολοφονίας. Ο Μακάριος συχνά ερχόταν αντιμέτωπος με την παράλογη πολιτική της χούντας και τις εξωφρενικές απαιτήσεις τις , οι οποίες τον ωθούσαν όλο και περισσότερο σε μία πολιτική αφενός κατευνασμού των εντάσεων και αφετέρου σε μία πολιτική που δεν εναρμονιζόταν με την πολιτική των Αθηνών . προκαλώντας την έντονη αντίδραση της Αθήνας. Η μη πραγματοποίηση της αξίωσης της Ελλάδας για σύμπλευση με τις αποφάσεις του Εθνικού κέντρου θα καταστεί βασικό και ανυπέρβλητο εμπόδιο στις σχέσεις των δύο πλευρών και συχνή αιτία αναζωπύρωσης εντάσεων. Ο Μακάριος θα αντιμετωπιστεί ως προδότης και κουμουνιστής και τυχοδιώκτης και θα κατηγορηθεί ότι τον παρακινεί μονάχα το προσωπικό του συμφέρον. Οι απόψεις/κατηγορίες αυτές, πλημυρίζουν τα απομνημονεύματα των στρατιωτικών του κινήματος αλλά και των πολιτικών συνεργατών τους , οι οποίοι δεν διστάζουν να κατηγορήσουν τον Μακάριο ως τον μοναδικό υπαίτιο όλων των δεινών του Κυπριακού Ελληνισμού , παρουσιάζοντας τον εαυτό τους ως σωτήρα του Έθνους. Μερικοί σε μία προσπάθεια διάσωσης του ονόματος τους και αποποίησης πάσας ευθύνης θα υποστηρίζουν, μεταγενέστερα, πως στήριζαν τον Μακάριο και δεν συναινούσαν με τις ενέργειες του καθεστώτος.

Ο διεθνής παράγοντας θα διαδραματίσει με την σειρά του καταλυτικό ρόλο τόσο στις σχέσεις του Μακαρίου με την Ελλάδα αλλά και στον σχηματισμό της εικόνας του Μακαρίου. Το πραξικοπηματικό καθεστώς της Ελλάδας σε μία προσπάθεια αναγνώρισης του από τις ΗΠΑ θα δεχτεί κάθε αίτημα των ΗΠΑ και θα τα εντάξει ως μέρος της πολιτικής του μεγαλώνοντας έτσι το χάσμα μεταξύ των δύο πλευρών. Παρά τις συνεχόμενες πιέσεις της Χούντας και τις απόπειρες δολοφονίας , ο Μακάριος δεν θα ενδώσει και θα μείνει πιστός στις θέσεις του και στις αξίες του με γνώμονα πάντα το συμφέρον του Κυπριακού λαού. Όσο και αν προσπάθησε η Χούντα των Αθηνών να διαστρεβλώσει την εικόνα του Αρχιεπισκόπου δεν θα το καταφέρει. Τόσο οι ενέργειες της εκείνη την περίοδο , που δεν ήταν και λίγες , όσο και οι μεταγενέστερες όπως τα απομνημονεύματα που παρουσιάζονται σε αυτή την

εργασία απέτυχαν. Το μοναδικό πράγμα που κατάφεραν να επιτύχουν ήταν να κάνουν πιο έκδηλο το γεγονός πως , η Χούντα δεν θα σταματούσε πουθενά και δεν θα σεβόταν τίποτα προκειμένου να πετύχει τον σκοπό της , και να αποποιηθεί κάθε ευθύνη και χρέος στην μεταγενέστερη ιστορία.

Πρόλογος-Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η εικόνα του Μακαρίου μέσα από τα απομνημονεύματα των πραξικοπηματιών της 21^{ης} Απριλίου 1967. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε κατόπιν αρκετής σκέψης και χαρακτηρίζεται από την βαθύτερη επιθυμία για την καλύτερα δυνατή κατανόηση των γεγονότων και των πρωταγωνιστών της εποχής. Κατανοώντας την εικόνα που είχε η ηγετική ομάδα του στρατιωτικού κινήματος του 1967 καθώς και οι συνεργάτες τους , μπορούμε με μεγαλύτερη ευκολία να ερμηνεύσουμε τις κινήσεις και την πολιτική που ακολούθησαν αναφορικά με την αντιμετώπιση του Μακαρίου αλλά και του Κυπριακού προβλήματος γενικότερα. Η παρούσα μελέτη θα καλύψει κατά κύριο λόγο την περίοδο 1967-1974 καθώς ήδη από τα πρώτα χρόνια του στρατιωτικού κινήματος ο Μακάριος και το Κυπριακό ζήτημα κατ' επέκταση , απασχολούσαν τους πραξικοπηματίες ,αλλά ορισμένα στοιχεία από τα τελευταία χρόνια πριν του πραξικοπήματος σε μία προσπάθεια να παρουσιαστεί μια πιο πλήρη εικόνα του Κύπριου ηγέτη. Μέσα από την κατανόηση της σκέψης της κυβέρνησης των Συνταγματάρχων για τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο μπορούμε να μελετήσουμε τα γεγονότα υπό ένα νέο πρίσμα , καθώς θα αφουγκραστούμε τις προσωπικές τους σκέψεις οι οποίες μας παρουσιάζουν μία διαφορετική εκδοχή των γεγονότων.

Έτσι μπορούμε να διαπιστώσουμε το κατά πόσον και σε ποίο βαθμό , οι ίδιες οι αποφάσεις που πάρθηκαν για διάφορα θέματα που αφορούσαν την Κύπρο αλλά και το Ελληνικό κράτος επηρεάστηκαν από την γνώμη που επικρατούσε για τον Κύπριο πρόεδρο Μακάριο. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε μία βιβλιογραφία ή οποία είναι βασισμένη σε αυτοβιογραφικά βιβλία προσωπικοτήτων που βρίσκονταν μέσα στο πυρήνα των εξελίξεων αλλά και βιβλία που παρουσιάζουν την προσωπική γνώμη και θέση των εκπροσώπων του στρατιωτικού κινήματος και των πολιτικών συμμάχων τους. Προτιμήθηκαν βιβλία που αφορούν ανθρώπους που βρίσκονταν σε υψηλόβαθμες θέσεις στην Χούντα και των πολιτικών συνεργατών τους και παρουσιάζουν προσωπικές γνώμες και θέσεις που αφορούν τον Κύπριο ηγέτη. Επίσης , εξετάστηκαν και αποδελτιώθηκαν συγγράμματα που εκδόθηκαν αρκετά χρόνια μετά τα χρόνια της επταετίας και παρουσιάζουν μία πιο ώριμη και κατασταλαγμένη οπτική, απαλλαγμένη από το ηθικό έρεισμα και το βάρος των γεγονότων της εποχής .

Για τον λόγο αυτό απομνημονεύματα όπως : Πέτρος Αραπάκης "*Το Τέλος της Σιωπής*" , Στυλιανός Πατακός "*Διατί , Ποιος , Γιατί*" , Σκαρμαλιωράκης Αντώνιος "*Μνήμες και Μαρτυρίες*" , Μπονάνος Γρηγόριος "*Η Αλήθεια*" , Νικόλαος Μακαρέζος "*Πως οδηγηθήκαμε στην 21^η Απριλίου 1967*" , Χρίστος Ξανθόπουλος Παλαμάς "*Διπλωματικό Τρίπτυχο*" , Σπυρίδων Μαρκεζίνης "*Αναμνήσεις*" , Ανδρουτσόπουλος Ι Αδαμάντιος "*Η Μαρτυρία ενός Πρωθυπουργού*" "Μενέλαος Αλεξανδράκης-Βύρων Θεοδωρόπουλος-Ευστάθιος Λαγάκος "*Το Κυπριακό 1950-1974 : Μία ενδοσκόπηση*", είναι ενδεικτικά ορισμένα από τα βιβλία που προτιμήθηκαν ως αντιπροσωπευτική ποσότητα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας .

Τα απομνημονεύματα είναι πολύ σημαντική πηγή για την κατανόηση του συγκεκριμένου θέματος. Είναι μία αφήγηση των γεγονότων που ο συγγραφέας έζησε από πολύ κοντά ή και ακόμη πήρε μέρος σε αυτά. Τα γεγονότα αυτά που διηγούνται αποτελούν ένα μέρος της ζωής τους και οι συγγραφείς γνωρίζουν τον καταλυτικό ρόλο που διαδραμάτισαν σε αυτά. Η εξιστόρηση έχει καθαρά προσωπικό και υποκειμενικό χαρακτήρα και ίσως επηρεάζετε σε ένα βαθμό από την υστεροφημία τους αλλά, δεν παύουν να αποπνέουν ένα αίσθημα ευθύνης που φέρουν οι ίδιοι για την διατύπωση της άποψης τους προς τους μεταγενέστερους αναγνώστες. Στην παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια για την απεικόνιση της εικόνας του Μακαρίου μέσα από τα μάτια των πραξικοπηματιών και των πολιτικών συνεργατών τους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πώς τα περισσότερα απομνημονεύματα έχουν γραφτεί αρκετά χρόνια μετά το πέρας των γεγονότων , προσφέροντας μας έτσι μια γνώμη η οποία έχει μετριαστεί ή αλλοιωθεί από τον απόηχο των γεγονότων. Έτσι παρουσιάζεται μια εκ βαθέων εικόνα του Κύπριου ηγέτη που θα μας βοηθήσει να ερμηνεύσουμε καλύτερα όχι μόνο τον Μακάριο και την πολιτική που ακολούθησε αλλά και τους ίδιους τους πραξικοπηματίες. Πολύ σημαντικό είναι επίσης το γεγονός του πότε γράφτηκαν και εκδόθηκαν το καθ ένα απ αυτά. Καθώς , εκτός από την αποποίηση ευθυνών και το καλύτερο προσωπικό πλάσarisμα του καθενός , μας βοηθούν να καταλάβουμε το πώς προβάλετε στην Ελληνική πολιτική και κοινωνική ζωή το Κυπριακό ζήτημα την εκάστοτε στιγμή.

Κεφάλαιο 1^ο. Εισαγωγή- Σχέσεις Μακαρίου και Χούντας

Οι σχέσεις του Μακαρίου και της Χούντας από την αρχή της επταετίας πέρασαν διάφορες φάσεις και πήραν διάφορες μορφές , εν κατακλείδι όμως , μόνο καλές δεν μπορούν να χαρακτηριστούν. Η θέση αυτή ενισχύετε και από αναφορές που παρουσιάζουν τους επερχόμενους πραξικοπηματίες να έχουν μία πολύ αρνητική στάση κατά του Μακαρίου και τις πολιτικής του ήδη από τα τέλη τις δεκαετίας του 1950. Παρόλες τις εσωτερικές διαμάχες και διαφορές που είχαν τα στελέχη της Χούντας καθόλη την διάρκεια της επταετίας , όλοι συμφωνούσαν στο ότι ο Μακάριος πρέπει να παραγκωνιστεί ή να γίνει υποχείριο τους σε πρώτο βαθμό και όταν αυτό δεν γίνει εφικτό να ανατραπεί¹. Ο Γ. Παπαδόπουλος συχνά χρησιμοποιούσε το μίσος κατά του Μακαρίου , το οποίο ήταν έκδηλο ανάμεσα στα στελέχη της Χούντας και των συνεργατών της , για να συσφίξει τις σχέσεις του με τα υπόλοιπα στελέχη γύρω του και να επιφέρει ενότητα. Έτσι , κάθε τόσο έφερνε στην επιφάνεια την προετοιμασία του σχεδίου ανατροπής του Μακαρίου αναζωπυρώνοντας το μίσος και ξεπλέκοντας τον εαυτό του από δύσκολες καταστάσεις . Επίσης , ο δικτάτορας πίστευε πως εάν επιτύχει την ανατροπή του Αρχιεπισκόπου θα καθιερωνόταν ως αναμφισβήτητος ηγέτης².

Η στρατιωτική ηγεσία του πραξικοπήματος ήταν , υπέρ της ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα και αυτό γιατί πίστευαν ότι η ενσωμάτωση της Κύπρου αποτελούσε ένα κομμάτι της περίφημης " *Μεγάλης Ιδέας* " η οποία υπήρχε στις συνειδήσεις μερικών χωρίς να μιλούν ανοικτά για αυτήν . Η κατάκτηση αυτού του στόχου θα τους προσέδιδε μεγάλο κύρος και θα εδραίωνε το πραξικόπημα ανάμεσα στο λαό. Μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου το όραμα της ένωσης είχε εγκαταλειφθεί, όχι όμως και η προοπτική της διπλής ένωσης. Σχέδιο το οποίο δεν θα απέφερε τις αρχικές προσδοκίες , αλλά δεδομένων των συνθηκών θα πρόσφερε μία μορφή ένωσης. Στο σχέδιο αυτό κύριο εμπόδιο ήταν ο Κύπριος Πρόεδρος Αρχιεπίσκοπος Μακάριος. Ο Μακάριος αρχικά ήταν ανοιχτός στην προοπτική της ένωσης , αλλά αντίθετος σε οποιαδήποτε μορφή εδαφικής παραχώρησης στους Τούρκους. Πίστευε πως η αδιαμφισβήτητη υπεροχή των Ελληνοκυπρίων στο νησί θα γινόταν σταδιακά αποδεκτή και από τους Τουρκοκύπριους και έτσι δεν θα χρειαζόταν

¹ Νίκος Κακαουνάκης, *2650 Μερώνυχτα Συνομοσίας. Αθήνα 1976. Β τόμος , σελ 133*

² Στο ίδιο, σελ. 133

κάποια εδαφική παραχώρηση³. Μετέπειτα , μετατοπίζοντας την ιδέα της ένωσης για το προσεχές μέλλον , προώθησε την ανεξαρτησία της νήσου και την εδραίωση ενός κυρίαρχου Κυπριακού κράτους. Από τον Ιανουάριο του 1968 δήλωνε πώς η ένωση εάν και ήταν επιθυμητή ,δεν ήταν εφικτή⁴. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους , ο Αρχιεπίσκοπος θα δηλώσει στον Γ. Παπαδόπουλο και Πιπινέλη πώς από την εξεύρεση μία κακής λύσης θα προτιμούσε να μην αλλάξει κάτι και συνεχιστεί η υπάρχουσα κατάσταση θεωρώντας πως αργά ή γρήγορα θα υποχρεώσει τους Τουρκοκύπριους σε συνθηκολόγηση⁵. Πρόκειται για την επανάληψη της θέσης που είχε εκφράσει ήδη από το 1965 , πράγμα που μαρτυράει πως η άποψη αυτή αποτελεί ,εκτός από διαπραγματευτική πολιτική του Αρχιεπισκόπου , μία διαχρονική αντίληψη και είναι ενδεικτική του τρόπου σκέψης του⁶.Οι πραξικοπηματίες τον θεωρούσαν ως βασικό υπαίτιο της εγκατάλειψης του οράματος της Ένωσης⁷ παρόλο που η επιβολή της χούντας στην Ελλάδα κατέστησε την προοπτική της ένωσης ανεπιθύμητη στον Κυπριακό λαό καθώς μεγάλο μέρος του υποστήριζε την Αριστερά⁸. Επίσης οι στρατιωτικοί τον κατηγορούσαν δριμύτατα για την αδέσμευτη πολιτική του που παρέκλινε σε μεγάλο βαθμό από την φιλοδυτική της Ελλάδας και για το άνοιγμα του προς τις κουμμουνιστικές χώρες ,παραβλέποντας τον έντονο αντικομμουνισμό του καθεστώτος⁹.

Τόσο η χούντα του Παπαδόπουλου όσο και του Ιωαννίδη προσπάθησαν με κάθε τρόπο να ανατρέψουν τον Μακάριο. Η χούντα του Παπαδόπουλου ναι μεν προσπάθησε αρκετές φορές να τον ανατρέψει ακόμα και να τον δολοφονήσει (τουλάχιστον δύο τις χρέωνε ο Μακάριος)αλλά , στο τέλος έχοντας αποτύχει σε όλες τις προσπάθειες , κατέληξε σε μία πολιτική ανεκτικότητας προς τον Μακάριο. Δεν μπορούσε να απαλλαγεί από αυτόν, έτσι έμαθε να ζει με αυτόν. Έχοντας περάσει καταστάσεις όπως τα στραπάτσο του 1967 και έχοντας αποτύχει στην συνεννόηση με την Τουρκία για επιβολή μίας βίαιης διμερής λύσης και της Διπλής Ένωσης , ο Παπαδόπουλος θα ακολουθήσει μία πολιτική διατήρησης των ισορροπιών¹⁰. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και η επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου στην

³ Σωτήρης Ρίζας , *Οι Ηνωμένες Πολιτείες , η δικτατορία των Συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974* , Αθήνα 2001 ,σελ 34

⁴ Στο ίδιο ,σελ. 44

⁵ Στο ίδιο ,σελ 59

⁶ Στο ίδιο ,σελ 59

⁷ Αλέξης Παπαχελάς , *Ένα σκοτεινό δωμάτιο* , Αθήνα 2021,σελ 38.

⁸ Ρίζας ο.π ,σελ 34

⁹ Στο ίδιο ,σελ 35

¹⁰ Παπαχελάς, ο.π., σ. 251

Αθήνα στις 3 Σεπτεμβρίου του 1971. Ο Παπαδόπουλος θα υποδεχτεί με πλατύ χαμόγελο τον Κύπριο Πρόεδρο και η συνάντηση θα πραγματοποιηθεί σε κλίμα εφορίας. Μάλιστα κατά την συνάντηση, ο Παπαδόπουλος θα εκφράσει την επιθυμία του να υπάρχει πάντα τέτοια συνεργασία και συνεννόηση.

Είναι γνωστό πώς οι περισσότεροι στρατιωτικοί του πραξικοπήματος είχαν υπηρετήσει στην Κύπρο(1964-1967). Για τον λόγο αυτό έχει υποστηριχθεί πώς και η απομάκρυνση της Μεραρχίας το 1967 ήταν έργο των πραξικοπηματιών για να αποδυναμώσουν τον Μακάριο καθώς αφαιρώντας του την στρατιωτική προστασία της μεραρχίας των άφηναν εκτεθειμένο να δεχτεί τις οποιεσδήποτε πιέσεις τους. Βέβαια η απομάκρυνση της Μεραρχίας έγινε κατόπιν εντόνων πιέσεων από την Τουρκία και τους Δυτικούς Συμμάχους. Ο Κακαουνάκης στο βιβλίο του *2650 Μερώνυχτα Συνομοσίας* μας παρουσιάζει την μαρτυρία ενός πραξικοπηματία (δεν τον κατονομάζει), σύμφωνα με την οποία, η Μεραρχία δεν μπορούσε να ελεγχθεί άμεσα και αποτελεσματικά στην Κύπρο. Έτσι, η στρατιωτική ηγεσία στην Ελλάδα δεν ήξερε πως θα αντιδράσει και αν πειθαρχήσει η Μεραρχία, κατά την προσπάθεια ανατροπής του Κύπριου ηγέτη¹¹. Για το λόγο αυτό η Μεραρχία ανακλήθηκε στην Ελλάδα όπου θα βρισκόταν κάτω από τον άμεσο έλεγχο της στρατιωτικής ηγεσίας. Το 1970 η χούντα των Αθηνών σε συνεργασία με τον τότε Κύπριο Υπουργό Εσωτερικών Πολύκαρπο Γεωργιάδη θα προβούν στην πρώτη απόπειρα δολοφονίας και κατ'επέκταση πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου. Η συνάντηση της Λισαβόνας που ακολουθεί στην 1 Ιουνίου του 1971 αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα του εδαφικού διαμερισμού που προωθούσε η κυβέρνηση Παπαδόπουλου. Ο Μακάριος αντιστάθηκε στην διχοτομική συμφωνία με όλες του τις δυνάμεις παρόλες τις πιέσεις του υφυπουργού εξωτερικών Παλαμά.

Για να κάψει την αντίσταση του Μακαρίου η χούντα θα στείλει τον Σεπτέμβρη του ίδιου έτους μυστικά στην Κύπρο τον στρατηγό Γρίβα, με σκοπό την οργάνωση της αντίστασης κατά του Μακαρίου και την προετοιμασία του εδάφους για την Ένωση.(σύμφωνα με τις υπάρχουσες μελέτες ο Παπαδόπουλος δεν γνώριζε για την αποστολή του Γρίβα σε πρώτο χρόνο. Η πιθανότερη εκδοχή είναι πως ο Γρίβας βοηθήθηκε από τον Ιωαννίδη χωρίς αυτό να έχει αποδεικτική.¹²) Οι πραξικοπηματίες χρησιμοποίησαν τον Γρίβα για να επαναφέρουν το ιδανικό της Ένωσης και να αποκτήσει ο αγώνας του ένα ιερό σκοπό. Πραγματικός λόγος βέβαια ήταν η

¹¹Κακαουνάκης, ο.π., Τόμος Β', σ. 134.

¹²Μακάριος Δρουσιώτης, *Η εισβολή της Χούντας στην Κύπρο, Λευκωσία 2000, σελ 304*

εκθεμελίωση του Κυπριακού Κράτους , δράση η οποία ενθαρρύνονταν από τις ΗΠΑ.Η Χούντα θα αρνηθεί ότι γνώριζε την ύπαρξη του Γρίβα στο νησί , αλλά ο στρατηγός κάτω από τις εντολές της(συνεργασία με Ανδρέα Κονδύλη , Παύλο Παπαδάκη διοικητής ΕΛΔΥΚ κ .α) θα οργανώσει την ΕΟΚΑ Β με σκοπό την προπαγάνδα και την ένοπλη δράση κατά του Μακαρίου και της πολιτική του περι ανεξαρτησίας της Κύπρου. Το 1972 με παρέμβαση του Αμερικανού Προέδρου Νίξον θα αποτραπεί προσπάθεια ανατροπής του Κύπριου ηγέτη. Οι ΗΠΑ και το 1970 είχαν ειδοποιήσει τον Μακάριο στην διάρκεια του ταξιδιού του στο Ναϊρόμπι¹³. Οι ΗΠΑ δεν συμπαθούσαν τον Μακάριο τον θεωρούσαν αναξιόπιστο , αλλά ταυτόχρονα και προσεκτικό καθώς δεν θα τραβούσε τα πράγματα στα άκρα¹⁴. Σύμφωνα με την CIA ο Μακάριος θεωρούνταν ζωτικής σημασίας για την σταθερότητα στο νησί λόγω της μεγάλης λαϊκής υποστήριξης που είχε , καθώς κύριο μέλημα των Αμερικανών ήταν η αποφυγή ενός πολέμου Ελλάδας –Τουρκίας , μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών που θα κατέληγαν σε συμβιβασμό , που θα έπληττε τα συμφέροντα της σε μεγάλο βαθμό¹⁵.

Η χούντα του Παπαδόπουλου αντιμετώπιζε τον Μακάριο ως ένα αγκάθι στα σχέδια της. Έδειξε περισσότερη ανοχή στους Τούρκους , ενθάρρυνε περισσότερο τις διακοινοτικές συνομιλίες και ασπάστηκε πλήρως την πρόταση των Αμερικάνων για Διπλή Ένωση. Η Ελλάδα με τον Πιπινέλη ως υπουργό εξωτερικών θα υιοθετήσει μια πολιτική απευθείας διαλόγου με την Τουρκία και θα βασιστεί στην επιτυχία των διακοινοτικών συνομιλιών. Σε αυτή τη προσπάθεια για θετική έκβαση των διακοινοτικών συνομιλιών θα έχει βοήθεια από τον Γλαύκο Κληρίδη που συμμαριζόταν τον αγώνα του , αλλά όχι από τον Μακάριο¹⁶. Η Ελλάδα την εποχή Πιπινέλη (1967-1970) θα προσπαθήσει σε πρώτο βαθμό για την εξεύρεση μίας κοινώς αποδεκτής λύσης μέσω διαλόγου και διπλωματικών σχέσεων με την Τουρκία και σε δεύτερο βαθμό την επιβολή αυτής της κοινής λύσης στην Κύπρο. Ο Μακάριος θα αντιδράσει έντονα σε αυτές τις διμερές επαφές και θα προκληθεί μεγάλο χάσμα μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας. Η χούντα θα αντιδράσει με επιθέσεις κατά του Μακαρίου και συνεργατών του από τον ελεγχόμενο Αθηναϊκό τύπο ενώ ταυτόχρονα η Κυπριακή βουλή θα αμφισβητήσει την πολιτική της χούντας.

¹³ Αλέξης Παπαγελάς , *Ένα σκοτεινό δωμάτιο* , Αθήνα 2021,σελ 126

¹⁴ Στο ίδιο ,σελ 126

¹⁵ Στο ίδιο ,σελ 127

¹⁶ Στο ίδιο ,σελ 59

Κατά την επίσκεψη του Μακαρίου το 1969 στην Αθήνα ο Γ. Παπαδόπουλος μαζί με τον Πιπινέλη θα ασκήσουν μεγάλες πιέσεις στον Κύπριο ηγέτη. Μάλιστα ο Παπαδόπουλος προσπαθώντας να αυξήσει την πίεση ,θα φτάσει στο σημείο να τον απειλήσει, λέγοντας του πως εάν η πολιτική του φέρει την Τουρκική εισβολή η Ελλάδα δεν θα μπορέσει να βοηθήσει λόγω του κουμμουνιστικού κινδύνου από τα βόρεια. Ο Μακάριος έπειτα από ισχυρές πιέσεις θα παραδεχτεί πως παρόλο που οι ΗΠΑ και Αγγλία ενθαρρύνουν τον διακοινοτικό διάλογο η διχοτόμηση , έστω και περιορισμένη , αν δεν ακολουθούνταν από πολιτική λύση θα είχε τον χαρακτήρα της μόνιμης. Για αυτό το λόγο δεν θα δεχτεί τοπική διοίκηση που δεν ελέγχεται από την κεντρική κυβέρνηση. Η σκέψη αυτή ερχόταν σε άμεση κόντρα με το σχέδιο του Πιπινέλη. Έτσι , οι Βρετανοί διπλωμάτες παρατηρούν την αδυναμία της κυβέρνησης να επιβληθεί στον Μακάριο , καθώς δεν διαθέτει κανένα μέσο επιβολής πέραν της ανατροπής¹⁷.

Από το 1970 και μετά οι σχέσεις Ελλάδας και Μακαρίου είχαν φτάσει σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. Αυτό οφειλόταν , σύμφωνα με την Κυπριακή πλευρά στην ανάμειξη της Ελλάδας στην δράση του Εθνικού Μετώπου , στην απόπειρα δολοφονίας κατά του Μακαρίου και στη προσέγγιση της Τουρκίας από την Ελλάδα (με σκοπό την εξεύρεση και επιβολή μίας από κοινού λύσης). Σύμφωνα με την Ελληνική πλευρά οφειλόταν στην αδιάλλακτη στάση του Μακαρίου στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις¹⁸ Η Ελλάδα έκτοτε θα βασίσει την πολιτική της στην αποφυγή μίας εμπόλεμης σύρραξης με την Τουρκία. Μία άποψη που θα βρει τις ΗΠΑ απολύτως σύμφωνες καθώς θεωρούσαν το Κυπριακό μία μόνιμη εστία ανάφλεξης εχθροπραξιών μεταξύ δύο συμμάχων της¹⁹. Την στάση και την άποψη των ΗΠΑ θα αφουγκραστεί πλήρως η χούντα που από την πρώτη στιγμή επιζητούσε μανιωδώς την αποδοχή και αναγνώριση από τις ΗΠΑ. Μετά τον θάνατο του Πιπινέλη τα ηνία αναλαμβάνει ο Παλαμάς , ο οποίος διαλέγει μία διαφορετική προσέγγιση. Ο Παλαμάς πρώτα θα προσπαθήσει να καταλήξει σε μία κοινή πολιτική γραμμή με τον Μακάριο και μετέπειτα με την Τουρκία. Το 1970 ο Μακάριος θα δεχτεί έπειτα από πιέσεις της Ελληνικής πλευράς να παραχωρήσει ορισμένα προνόμια τοπικής αυτοδιοίκησης στους Τουρκοκύπριους. Ο Αμερικανός πρεσβευτής στην Λευκωσία συμπρωματικά υποστήριξε επίσης τα προνόμια αυτά κάνοντας έτσι τον Μακάριο

¹⁷Στο ίδιο ,σελ 60

¹⁸Στο ίδιο ,σελ 89

¹⁹ Αλέξης Παπαχέλας , Ένα σκοτεινό δωμάτιο , Αθήνα 2021,σελ 129

καχύποπτο. Ο Μακάριος θεώρησε πως υπήρξε συνεννόηση Αθήνας και ΗΠΑ πίσω από την πλάτη του , και αμφέβαλε για την ειλικρίνεια της δήλωσης του Αμερικανού προέδρου περί στήριξης για την δημιουργία ενός ενιαίου και ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους. Έτσι στράφηκε προς την Μόσχα για υποστήριξη²⁰.

Μετά το Συνέδριο της Λισαβόνας και την οξύτατη αντίδραση του Μακαρίου σε αυτό (παρότι δεν υπάρχουν ενδείξεις για κάποια συμφωνία) οι σχέσεις Ελλάδας-Κύπρου θα νεκρώσουν. Η Αθήνα θα επιδείξει μία αινιγματική στάση σιωπής απέναντι στις προκλήσεις του Μακαρίου. Οι σχέσεις Παλαμά- Μακαρίου θα δυσχεράνουν ακόμα περισσότερο το 1971 όταν σε επιστολή του προς τον Αρχιεπίσκοπο ο Παλαμάς θα κάνει λόγο για την Αθήνα ως εθνικό κέντρο όλου του Ελληνισμού. Θα αναφέρει πως , η πολιτική της Κύπρου πρέπει να εναρμονιστεί με αυτή της Αθήνας και πως η Ελλάδα πέραν του ρόλου της ως Εθνικού Κέντρου έχει δικαιώματα στην Κύπρο που αποπνέουν από τις Συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου. Ο Μακάριος θα απαντήσει απορρίπτοντας της αξιώσεις της Αθήνας και διατηρώντας πλήρη ελευθερία²¹. Η άρνηση του Μακαρίου να δεχτεί την Ελλάδα ως Εθνικό Κέντρο αποτελεί μία διαχρονική θέση του, και θα αποτελέσει ένα μόνιμο τροχοπέδη στις σχέσεις του με τους εκάστοτε Έλληνες Πρωθυπουργούς. Η άρνηση του Μακαρίου βασιζόταν στην άποψη του πως , οι αποφάσεις που παίρνονταν από την Ελλάδα ήταν επιζήμιες για τη Κύπρο. Στην συνάντηση των δύο πλευρών το Σεπτέμβριο του 1971 το κλίμα αδιεξόδου θα επιβεβαιωθεί και θα γίνει έκδηλη η αδυναμία χάραξης κοινής πολιτικής.

Μετά την άφιξη του Γρίβα και την οργάνωση της ΕΟΚΑ Β οι σχέσεις χούντας και Μακαρίου φθίνουν ολοένα και περισσότερο. Ενέργειες του Μακαρίου όπως ο εξοπλισμός από την Τσεχοσλοβακία το 1972 (παρόλο που η χούντα το γνώριζε από πριν καθώς είχαν παραγγελθεί σε συνεννόηση με τον διοικητή της εθνοφρουράς Χαραλαμπίδου²²) ως αντίβαρο στην ένοπλη τρομοκρατία της ΕΟΚΑ Β , έφεραν την Ελλάδα προ τετελεσμένων γεγονότων και την εξέθεταν στα μάτια των Συμμάχων της, μεγαλώνοντας το χάσμα των δύο πλευρών. Μετά από πιέσεις της Αθήνας ο Μακάριος θα πειστεί να παραδώσει τα όπλα στον ΟΗΕ , κίνηση που μαρτυρά πως καμία από τις δύο πλευρές δεν ήθελε να τραβήξει το σκηνικό στα άκρα. Ο Παλαμάς αναφερόταν στην αποφασιστικότητα της Ελληνικής Κυβέρνησης να αποτρέψουν τη

²⁰ Ριζάς, ο.π.,σελ.91

²¹ Στο ίδιο ,σελ 99

²² Κακαουνάκης ο.π. Β τόμος , σελ 139

στροφή του Μακαρίου προς τη Μόσχα ήδη από τον Ιανουάριο²³. Το 1973 μετά την επανεκλογή του Μακαρίου , η χούντα σε συνεργασία με την ΕΟΚΑ Β θα καταρτίσει το σχέδιο ΑΠΟΛΛΩΝ για την ανατροπή του Μακαρίου . Αξιοσημείωτο είναι πώς μετά την επανεκλογή του Μακαρίου ο Γ. Παπαδόπουλος θα αποδοκιμάσει δημόσια την βία που ασκούσε η ΕΟΚΑ Β προς την νόμιμη κυβέρνηση. Το σχέδιο αυτό έμεινε στα χαρτιά καθώς την χούντα απασχόλησαν εσωτερικές εξελίξεις. Ο Σπύρος Μαρκεζίνης ήταν μία περίπτωση πολιτικού συνεργάτη της Χούντας ο οποίος προσπάθησε να συνεργαστεί με τον Μακάριο για την δημιουργία ενός κλίματος συνεργασίας των δύο πλευρών. Δεν κατάφερε να επιτύχει πολλά βέβαια καθώς η πρωθυπουργία του ήταν σύντομη.

Η χούντα του Ιωαννίδη ήταν η χούντα που τελικά κατόρθωσε να ανατρέψει τον Μακάριο. Ήδη από τα χρόνια του Ιωαννίδη στην Κύπρο (1963 ως υπεύθυνος του Γ Γραφείου Επιχειρήσεων της ΕΛΔΥΚ) τα αισθήματα του για τον Μακάριο ήταν γνωστά. Τον αποκαλούσε " προδότη " και " Κάστρο της Μεσογείου " και θεωρούσε πώς απώτερος σκοπός του ήταν να κυβερνήσει την Ελλάδα²⁴. Σύμφωνα με τον Παλαίνη ήδη από εκείνη την περίοδο είχαν μπει στο μυαλό του Ιωαννίδη σχέδια ανατροπής του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Ο Μακάριος σε μία συνέντευξη που παραχώρησε στην Ιταλίδα δημοσιογράφο Οριάνα Φαλάτσι αναφέρεται στον Ιωαννίδη. Ομολογεί πως τον είχε γνωρίσει το 1963 σε μία συνάντηση που είχαν στο γραφείο του όπου ο Ιωαννίδης του παρουσίασε το σχέδιο του για επίθεση στους Τούρκους του νησιού και εξόντωσης τους. Ο Μακάριος δεν το δέχτηκε καθώς είχε πολλές απώλειες αμάχων και τον χαρακτηρίζει " εγκληματία " ²⁵.

Επί ημερών Ιωαννίδη η στάση της Αθήνας απέναντι στον Μακάριο και την Κύπρο ήταν πιο σκληρή. Τα στελέχη του Υπουργείου Εξωτερικών και ο ίδιος ο υπουργός είχαν παραμεριστεί και η διαχείριση του Κυπριακού είχε περάσει στα χέρια ειδικού γραφείου του Αρχηγείου ενόπλων δυνάμεων που στελεχωνόταν από φανατικούς αντιμακαριακούς. Οι αντιδράσεις του Μακαρίου για αυθαιρεσίες , για σκηνοθετημένα γεγονότα και για την επιλογή των Κυπρίων δοκίμων της Εθνικής Φρουράς με βάση τα αντιμακαριακά τους φρονήματα , θα μείνουν αναπάντητες. Ο Μακάριος γνωρίζοντας το ιστορικό του Ιωαννίδη φοβόταν πώς μυστικές υπηρεσίες θα συνωμοτούσαν για να τον ανατρέψουν. Η στάση της ΕΟΚΑ Β θα συνεχιστή

²³ Ρίζας ο.π ,σελ 122

²⁴ Παπαγελάς , ο.π σελ 248

²⁵ Στο ίδιο ,σελ 249

απτότητα κατόπιν εντολών του Ιωαννίδη και ο Μακάριος θα αναγκαστεί να την καταστήσει παράνομη στις 25 Απριλίου. Την κατάσταση θα περιπλέξει ακόμα περισσότερο η ανάμειξη του Μακαρίου στην των επιλογή υποψηφίων εφέδρων της Εθνοφρουράς το 1974. Το χάσμα τότε μεταξύ των δύο πλευρών θα γιγαντωθεί , καθώς ο Μακάριος θεωρούσε πώς η Εθνοφρουρά πλέον είχε καταστεί υποχείριο της Χούντας και τροφοδοτούσε συνεχώς με νέα στελέχη την παράνομη πλέον ΕΟΚΑ Β. Η Χούντα στο αίτημα του Μακαρίου θα αντιδράσει συνωμοτικά , ρίχνοντας στάχτη στα μάτια του , αντικαθιστώντας τυπικά κάποια άτομα που ο Μακάριος θεωρούσε επικίνδυνα με άτομα περισσότερο του χεριού τους από εκείνους.

Τόσο η Χούντα Παπαδόπουλου , όσο και του Ιωαννίδη , αλλά και γενικότερα το στρατιωτικό καθεστώς , θεωρούσαν τον Μακάριο ως τον μόνο υπαίτιο για την αρνητική στάση του Ελληνοκυπριακού λαού ενάντια στην Χούντα και στην Ένωση. Θεωρούσαν πώς ο Μακάριος προήγαγε την πολιτική της επαναφοράς του Βασιλιά και του Καραμανλή στην πολιτική ζωή της Ελλάδας και ήταν υπεύθυνος για τα αντιχουντικά δημοσιεύματα του τύπου. Η χούντα των Αθηνών έβλεπε ότι η πολιτική απομόνωση που προωθούσε κατά του Μακαρίου δεν είχε αποτέλεσμα και αυτό την έκανε να σκληρύνει την θέση της και την πολιτική της. Χαρακτηριστική είναι η αντί-Μακαριακή δράση της Χούντας στην Ελλάδα, σε μία προσπάθεια της να στρέψει και τον Ελληνικό λαό κατά του Μακαρίου. Την εποχή εκείνη , πληθώρα αντί-Μακαριακών συνθημάτων θα κάνουν την εμφάνιση τους σε δρόμους και τοίχους Εκκλησιών(πχ Ο Μακάριος= Νέρων, Μακάριος άθεος και κουμμουνιστής) με την ανοχή της αστυνομίας²⁶.

Η πολιτική της Αθήνας για διμερής προσέγγιση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προς εξεύρεση λύσης για το Κυπριακό εύρισκε αντίθετο τον Μακάριο ο οποίος επιθυμούσε να έχει τον κύριο λόγο για την διαχείριση του εθνικού ζητήματος²⁷. Ο Μακάριος επίσης επιζητούσε την διεθνή συμπαράσταση , στην οποία πάνω θα μπορούσε να στηριχθεί και να αποκτήσουν κύρος και υπόσταση οι διεκδικήσεις του. Για αυτό το λόγο επισκέφθηκε και την Ρωσία τον Ιούνιο του 1971. Κύρια θέση που πρόβαλε ο Μακάριος στο εξωτερικό με την πολιτική του ήταν ότι η Κύπρος είναι ισότιμο μέλος του ΟΗΕ και δικαιούται απόλυτη κυριαρχία και πλήρη ανεξαρτησία χωρίς οποιαδήποτε μορφή ξένης παρέμβασης και καλούσε τα ξένα στρατεύματα να

²⁶ Κακαουνάκης, ο.π Β τόμος , σελ 224

²⁷ Κωνσταντίνος Σβολόπουλος , Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981, σελ , 186

αποχωρήσουν²⁸. Η άρνηση του Μακαρίου να επιδείξει περεταίρω διαλλακτικότητα προς την Τουρκία , ύστερα από υπόδειξη του Γ. Παπαδόπουλου θα ψυχράνει τις σχέσεις των δύο πλευρών ακόμα περισσότερο και θα οδηγήσει τον Παπαδόπουλο να στείλει μία αυστηρή επιστολή στον Μακάριο προειδοποιώντας τον πώς αν συνεχίσει την πολιτική διάσπασης από τον εθνικό κορμό που ακολουθεί θα υποστεί τις δεινές συνέπειες²⁹.

Έτσι , εν μέσω εσωτερικών ταραχών μεταξύ ΕΟΚΑ Β και του Πραιτοριανού Σώματος ,που ωστόσο είχε εξοπλίσει ο Μακάριος ως αντίβαρο στην τρομοκρατία της ΕΟΚΑ Β ,οι οποίες είχαν δημιουργήσει ένα τρομοκρατικό κλίμα στο νησί ο Μακάριος θα προβεί στην πρώτη ανοιχτή και επίσημη εναντίωση προς την χούντα με την επιστολή προς Γκιζίκη στις 6 Ιουλίου του 1974. Στην επιστολή , η οποία συγκλόνισε το πανελλήνιο, ο Μακάριος θα καταστήσει υπεύθυνη την Ελλάδα για την κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο η οποία μέσω της στήριξης στην ΕΟΚΑ Β προωθεί την αποσταθεροποίηση της κατάστασης στο νησί. Επίσης υποστηρίζει πώς η Ελλάδα στηρίζει κάθε μορφής αντιπολίτευση προς το πρόσωπο του με στόχο τον αφανισμό του , πολιτικό και φυσικό. Ζητάει τον σεβασμό της Ελλάδας , καθώς είναι ένας εκλεγμένος αντιπρόσωπος ενός μεγάλου τμήματος του Ελληνισμού και όχι ένας διορισμένος νομάρχης ή τοποτηρητής. Καταλήγει ζητώντας την ανάκληση των Ελλήνων αξιωματικών της Εθνικής Φρουράς. Για την απομάκρυνση των αξιωματικών πολλοί χουντικοί είχαν εκφράσει την άποψη πώς έπρεπε να έχουν ανακληθεί νωρίτερα με διαταγή της Αθήνας . Όχι για να ικανοποιήσουν τον Μακάριο αλλά για να προωθήσουν την πολιτική απαξίωσης προς την Κύπρο και τον Μακάριο , θέτοντας όλο το πολιτικό βάρος και της επιπτώσεις του στις πλάτες του , φέρνοντας τον έτσι υπόλογο της πολιτικής του. Η επιστολή προς Γκιζίκη αποτελεί την μεγαλύτερη διαμάχη των δύο πλευρών παρόλο που δεν διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ανατροπή του Κύπριου ηγέτη.

Σε μία συνάντηση του Ιωαννίδη στο σπίτι του Ανδρουτσόπουλου το 1974 με τους Γκιζίκη, Μπονάνο και Ανδρουτσόπουλο , ο Γκιζίκης αναφέρει πως ο δικτάτορας τους ανέφερε τις αδυναμίες της Κύπρου που οφείλονται στην πολιτική του Μακαρίου και θεωρούσε ως μόνη λύση την δυναμική αντικατάσταση του. Επίσης τους ενημέρωσε πως με αυτήν την αντικατάσταση ήταν σύμφωνες ΗΠΑ και Τουρκία. Σύμφωνα με τον Γκιζίκη ο Ιωαννίδης θεωρεί καταστροφική την ενέργεια του

²⁸Στο ίδιο ,σελ. 186

²⁹Στο ίδιο ,σελ. 186

Μακαρίου να ζητήσει την ανάκληση των Ελλήνων αξιωματικών για την άμυνα του νησιού. Κύριος λόγος της έντονης εναντίωσης του Ιωαννίδη στην απαίτηση του Μακαρίου ήταν για να αποφύγει τον εξευτελισμό από τον Μακάριο. Ο Ιωαννίδης είχε καταφέρει να εδραιωθεί εναντίον του Παπαδόπουλου συσπειρώνοντας γύρω του νέους αξιωματικούς που είχαν δυσαρεστηθεί έντονα από την ενέργεια του Παπαδόπουλου να αποσύρει την Μεραρχία από την Κύπρο. Μια τέτοια ενέργεια ήθελε να αποφύγει ο Ιωαννίδης, δεν ήθελε να επαναλάβει το λάθος του Παπαδόπουλου που θα δημιουργούσε ρωγμές στο εσωτερικό του καθεστώτος³⁰. Σύμφωνα με τον Γκιζίκη σε επιστολή του προς τον Αβέρωφ το 1975 θεωρεί πως η επιστολή του Μακαρίου προς αυτόν απλά επίσπευσε τα γεγονότα και δεν ήταν ο κύριος λόγος της ανατροπής. Κυρίως λόγος της ανατροπής ήταν η μείωση της δυνάμεως της Εθνοφρουράς από 11.000 άνδρες σε 4.5000 που είχε ως αποτέλεσμα την μη αποτελεσματική άμυνα του νησιού καθώς ο Μακάριος φοβόταν για την ανατροπή του³¹.

Σύμφωνα με την CIAη πολιτική του Ιωαννίδη προς τον Μακάριο είχε την εξής μορφή: Ο Ιωαννίδης θα συνεχίσει να παίρνει μέτρα κατά του Μακαρίου και της πολιτικής του και θα προετοιμάζεται για το ενδεχόμενο εάν ο Μακάριος επιλέξει να μια ανοιχτή αντιπαράθεση με την Ελλάδα. Εάν όμως ο Μακάριος επιλέξει να φτάσει στα άκρα το θέμα της Εθνοφρουράς, τότε η Χούντα Ιωαννίδη θα επιλέξει την απομάκρυνση του και την εξεύρεση λύσης απευθείας με την Τουρκία³². Όταν ο Εστες τον ρώτησε ένα έχει υπολογίσει την αντίδραση των Τούρκων, ο Ιωαννίδης σε μία έκρηξη Μεγαλοϊδεατισμού, χαρακτηριστικό της πολιτικής του ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 1960 και τα χρόνια του στην Κύπρο, απάντησε πως θα φτάσει μέχρι την Κωνσταντινούπολη³³. Στην συγκεκριμένη συνάντηση μάλιστα, ο Ιωαννίδης φαίνεται πως ορκίστηκε ότι θα απαλλάξει τον κόσμο από τον κουμμουνιστή Μακάριο ο οποίος με την πολιτική του κατέστρεψε την Κύπρο³⁴. Από τις τελευταίες μαρτυρίες γίνεται αντιληπτή στον μέγιστο βαθμό η πολιτική που ακολουθούσε ο Ιωαννίδης κατά του Μακαρίου και πως είχαν διαμορφωθεί οι σχέσεις των δύο πλευρών αλλά και τον δύο ανδρών μεμονωμένα. Ο διοικητής της ΚΥΠ φέρεται να ομολογεί στον Μπονάνο, πως η κατάσταση με τον Μακάριο πρέπει να τελειώνει και τώρα είναι η

³⁰ Παπαγελάς, ο.π, σελ 255

³¹ Στο ίδιο, σελ 256

³² Στο ίδιο, σελ 265

³³ Στο ίδιο, σελ 265

³⁴ Στο ίδιο, σελ 266

κατάλληλη ώρα καθώς η Αμερική είναι μαζί μας³⁵

Μετά την ανατροπή του Μακάριου θα πραγματοποιηθεί μία συνάντηση της CIA με τον Ιωαννίδη με σκοπό να ενημερωθεί η Αμερικανική πλευρά. Κατά την συνάντηση αυτή ο Ιωαννίδης φέρεται να είπε πως όλοι πρέπει πλέον να ξεχάσουν τον Μακάριο , καθώς δεν είναι ο ίδιος άνδρας που ήταν. Παλαιότερα ήταν ένας εθνικός ήρωας και μία διεθνής προσωπικότητα αλλά πλέον είναι ένας διεφθαρμένος ομοφυλόφιλος και ένας διεστραμμένος βασανιστής ο οποίος κατέχει το μισά ξενοδοχεία του νησιού. Ένας άνθρωπος ο οποίος προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία του ήταν διατεθειμένος να θυσιάσει το 70% του Ελληνοκυπριακού πληθυσμού και όλο τον Τουρκοκυπριακό που δεν ήταν κουμμουνιστές. Σύμφωνα με τον Ιωαννίδη η Εθνοφρουρά έχοντας συνειδητοποιήσει αυτά , παρακαλούσε την Ελλάδα να της δώσει μια ευκαιρία για να δράσει κατά του Μακαρίου³⁶. Ο Ιωαννίδης ήρθε αντιμέτωπος με την δυσπιστία της Αμερικανικής πλευράς καθώς μία μέρα πριν το πραξικόπημα τους είχε ενημερώσει πως είχε αλλάξει γνώμη και δεν θα κινούταν εναντίον του Μακάριου.

Για να δικαιολογηθεί ο Ιωαννίδης , μέσα σε μία έκρηξη θυμού και παραφροσύνης , θα δηλώσει πως δεν είχε σχεδιάσει ο ίδιος το πραξικόπημα , το οποίο ήταν αποτέλεσμα των Ελληνοκύπριων εθνικιστών όταν έμαθαν πως η Ελλάδα θα υποχωρούσε στις απαιτήσεις του Μακάριου για μείωση της δύναμης της Εθνικής Φρουράς. Έπειτα ο Ιωαννίδης θα δηλώσει πως δεν μπορούσε να δεχθεί τον τεράστιο αριθμό προσφύγων που θα είχε ως αποτέλεσμα η τυρρανική διακυβέρνηση του Μακαρίου (έκανε μάλιστα λόγο για 85.000 πρόσφυγες) και σε συνδυασμό με της απειλητικές κινήσεις του Μακάριου κατά του καθεστώτος του αποφάσισε να βοηθήσει τους εθνικιστές. Για την απόφαση αυτή δεν ενημέρωσε κανένα παρά ελάχιστους ανθρώπους καθώς θα του δημιουργούσαν προβλήματα. Στο τέλος θα παραδεχτεί πως ενήργησε όπως του ήλθε εκείνη την στιγμή³⁷. Οι απόψεις αυτές αποτελούν φθηνές δικαιολογίες του δικτάτορα σε μία απέλπιδα προσπάθεια δικαιολόγησης και νομιμοποίησης των ενεργειών του. Αυτό το μαρτυρά και η αντίδραση του καθόλη την διάρκεια τη συνάντησης όπου έσπαγε πράγματα έβριζε και βρισκόταν σε μία κατάσταση ψυχολογικού αναβρασμού βλέποντας τα σχέδια του να ναυαγούν. Οι απόψεις αυτές είναι τόσο εξωφρενικές όσο και οι πράξεις τους.

³⁵ Παπαγελάς ο.π σελ 303

³⁶ Στο ίδιο ,σελ 291

³⁷ Στο ίδιο ,σελ 292

Ο Π. Κανελλόπουλος παραδέχεται πως, ποτέ η συνεργασία με τον Μακάριο δεν ήταν εύκολη , αλλά λόγω της μεγάλης οξυδέρκειας και σωφροσύνης του Αρχιεπισκόπου βρισκόταν πάντα λύση. Σύμφωνα με τον Κανελλόπουλο ο Μακάριος δεν ευθύνεται για την απομάκρυνση των Ελλήνων αξιωματούχων καθώς σε αυτή την απόφαση τον οδήγησε η πολιτική των Αθηνών³⁸. Σύμφωνα με τον Παπαχελά , ο Τάσκα συμπέρανε πως , η Ελληνική πλευρά πόνταρε στην αντίδραση του Μακαρίου εναντίον της πολιτικής της. Η Ελλάδα ήλπιζε πως με την αντιμακαριακή πολιτική της θα κάνει τον Μακάριο να αντιδράσει δυναμικά και έτσι θα είναι δικαιολογημένη η επέμβαση της. Ο Μακάριος όμως σε δεν κατέφυγε σε μία τέτοια δυναμική αντίδραση και αντ αυτού περίμενε περεταίρω ενέργειες των Αθηνών που θα βοηθούσαν τον δικό του σχεδιασμό. Έτσι λοιπόν παρατηρούμε πως η κάθε πλευρά περιμένει για να την φέρει στην άλλη³⁹.

³⁸ Σβολόπουλος, ο.π , σελ , 188

³⁹ Παπαχελάς ,ο.π ,σελ 143

Κεφάλαιο 2ο .Η Εικόνα Του Μακαρίου Μέσα Από Τα Απομνημονεύματα Των Στρατιωτικών Του Πραξικοπήματος.

2.1. Σκαρμαλιωράκης Αντώνιος.

Ο Σκαρμαλιωράκης ήταν αξιωματικός(αποστρατεύτηκε με το βαθμό του υποπτεράρχου) της Πολεμικής Αεροπορίας και ένας από τους πρώτους αξιωματικούς (εκτός του στρατού ξηράς) ο οποίος μνήθηκε στο κίνημα της 21^{ης} Απριλίου. Ήταν στενότατος φίλος του Γ. Παπαδόπουλου και βοήθησε στα μέγιστα για την επικράτηση του πραξικοπήματος. Ο Σκαρμαλιωράκης, σύμφωνα με δική του παραδοχή, ήταν μέλος του Ι.Δ.Ε.Α., [Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών], και φέρεται ότι είναι ένας από τους τρεις αξιωματικούς εκτός του Στρατού Ξηράς και από τους ελάχιστους απόστρατους αξιωματικούς που γνώριζαν τις ακριβείς λεπτομέρειες του σχεδίου και συμμετείχε στις κινήσεις του Γεωργίου Παπαδόπουλου για την επιβολή του καθεστώτος της 21ης Απριλίου του 1967

Στο βιβλίο του ο Υποπτεράρχος Αντώνης Σκαρμαλιωράκης, αναφέρει πως ο Γεώργιος Παπαδόπουλος ήδη προ της 21^{ης} Απριλίου , προσπαθούσε να ενημερωθεί και να σχεδιάσει την πολιτική που θα ακολουθούσε σχετικά με τα μεγάλα προβλήματα (εσωτερικά και εξωτερικά) της χώρας σε περίπτωση επικράτησης του κινήματος του. Αναφέρει σχετικά μια συνομιλία μεταξύ του ιδίου , του Νίκου Φαρμάκη και του Γεωργίου Παπαδόπουλου αναφορικά με το φλέγον θέμα της Κύπρου⁴⁰.

Η στάση του Σκαρμαλιωράκη απέναντι στο Κυπριακό και η άποψη του για τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο είναι ξεκάθαρη. Χαρακτηρίζει τον Μακάριο ως μια πληγή που πρέπει να αντιμετωπιστεί δυναμικά και αποτελεσματικά από την αρχή γιατί αλλιώς η Ελλάδα θα το πληρώσει ακριβά μακροπρόθεσμα. Τον θεωρεί ένα κακό δαίμονα που δεν μπορείς να βγάλεις άκρη , και ένα επίσημο εχθρό της Ένωσης καθώς προωθεί μια τυχοδιωκτική πολιτική η οποία εναλλάσσεται με βάση το οικονομικό συμφέρον. Αναφέρει μάλιστα, πως ο Γεώργιος Παπανδρέου μετά την αποστροφή του Μακαρίου αναφορικά με το σχέδιο Ατσεσον είχε αποφασίσει να

⁴⁰ Σκαρμαλιωράκης Α. Μνήμες και μαρτυρίες. Μύθοι και Αλήθεια. Σελ 272

εκβιάσει μια μονομερή ένωση. Για να εξασφαλίσει την απαιτούμενη έγκριση του Μακαρίου , αρχική του σκέψη ήταν η αποστολή του υπουργού εξωτερικών Κωστόπουλου ο οποίος όμως αρνήθηκε την αποστολή καθώς , όπως χαρακτηριστικά δήλωσε " δεν τον αντέχω τον παλιό παππά , θα πάθω έμφραγμα " ⁴¹. Έτσι την αποστολή τελικά ανέλαβε ο Γαρουφαλιάς. Στην ολονύχτια συζήτηση που ακολούθησε , σύμφωνα με τον Σκαρμαλιωράκη ειπώθηκαν βαρυσήμαντες κουβέντες. Στην μεταφορά της συζήτησης από τον Σκαρμαλιωράκη ο Μακάριος εμφανίζεται ως ένας κερδοσκόπος και ιδιοτελής ηγέτης ο οποίος νοιάζεται περισσότερο για την διατήρηση της πολιτικής του εξουσίας και θέσης παρά για την ευημερία του λαού του. Κατά την συζήτηση των δύο ανδρών ο Μακάριος φέρετε να ανησυχεί για την δική του τύχη την επαύριον μίας πιθανής ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα , φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να ζητήσει εάν είναι εφικτή , την Αντιβασιλεία για την Κύπρο⁴².

Όταν ο Γαρουφαλιάς του εξήγησε ότι μια τέτοια ενέργεια δεν προβλέπεται από το σύνταγμα, για να αποφύγει την ανεπιθύμητη για αυτόν συνέχεια της κουβέντας και μόνο τότε ρώτησε εάν είναι πιθανόν να χυθεί αίμα κατά την διαδικασία της Ενώσεως , και εφόσον ο Γαρουφαλιάς το θεώρησε ως πιθανό σενάριο , απέρριψε την ιδέα προφασιζόμενος τον τίτλο του ως ιερέας καθώς εάν χυνόταν αίμα θα έπρεπε να αποσχηματισθεί. Συνεχίζοντας την ανάγνωση , ο Σκαρμαλιωράκης φθάνει στο συμπέρασμα πως πρόκειται για ένα υποκριτή , αναξιόπιστο και φίλαρχο δαίμονα ο οποίος με τις τριτοκοσμικές του συνήθειες προκαλεί καθημερινά προβλήματα σε διεθνές επίπεδο καθώς οι Σύμμαχοι δεν θα συναινούν ποτέ σε μία ευνοϊκή λύση του Κυπριακού με αυτόν στο προσκήνιο⁴³. Ο Μακάριος αποτελεί μια μόνιμη πηγή διαρκής αμφισβήτησης και έλλειψης εμπιστοσύνης όπου ανά πάσα στιγμή μπορούσε να θολώσει το υπάρχον πολιτικό σκηνικό. Σύμφωνα με τον συγγραφέα ,η μόνη λύση που διαφαίνεται για το Κυπριακό είναι η παραίτηση του Μακαρίου. Καθώς έτσι , η Κύπρος θα μπορούσε να ενταχθεί στο NATO και έτσι να παραχωρήσει τις απαιτούμενες στρατιωτικές βάσεις , ώστε η εύνοια των ΗΠΑ και των λοιπών Συμμαχικών Δυνάμεων να είναι με την Κύπρο. Ουσιαστικά ο Μακάριος στεκόταν εμπόδιο στα συμμαχικά στρατιωτικά και γεωπολιτικά συμφέροντα στην Ανατολική μεσόγειο.

⁴¹ Στο ίδιο

⁴² Στο ίδιο

⁴³ Στο ίδιο

Ο Σκαρμαλιωράκης εκφράζει επίσης την άποψη πώς εάν ο Μακάριος δεν θελήσει να παραιτηθεί ή έστω να συμπλεύσει με τις Ελληνικές θέσεις , η Ελλάδα θα πρέπει να πάψει να ενδιαφέρετε. Μετέπειτα , η Ελληνική Κυβέρνηση μέσω επίσημου διαγγέλματος του πρωθυπουργού να κατηγορήσει τον Μακάριο ως υπαίτιο των ήδη υφιστάμενων δεινών του Κυπριακού λαού αλλά και των μελλοντικά συνακόλουθων , όντας αποκυήματα της επικίνδυνης και τυχοδιωκτικής πολιτικής του . Έπειτα να ανακληθεί η μεραρχία και η ΕΛΔΥΚ ,πράγμα που αποτελούσε πάγιο και διακαή πόθο του Μακαρίου, και ίσως και να συζητηθεί το ενδεχόμενο απόσυρσης από τις εγγυήτριες δυνάμεις. Ο Υποπτεράρχος στηρίζει την πρόταση του αυτή στο ότι ο Ελληνικός και Κυπριακός λαός θα δείξουν κατανόηση και θα χαιρετήσουν τις ενέργειες αυτές μόλις καταλάβουν το ποιόν και ήθος του Μακαρίου⁴⁴.

Σύμφωνα με τον Σκαρμαλιωράκη , ο Μακάριος είχε δύο στόχους. Πρώτος και σημαντικότερος ήταν η πτώση της Χούντας των Αθηνών μέσω της εμπόλεμης σύρραξης με την Τουρκία και δεύτερον η απομάκρυνση της Μεραρχίας αλλά και του Διγενή Γρίβα από την Κύπρο καθώς τους θεωρούσε μια διαρκή απειλή που είχε ως άμεσο και μοναδικό σκοπό την ανατροπή του . Ο Παπανδρέου είχε δηλώσει εξάλλου ότι η αποστολή της Μεραρχίας στην Κύπρο έγινε περισσότερο προς επιβλέψει του Μακαρίου παρά την λειτουργία της ως ανατρεπτικός παράγοντας για τους Τούρκους⁴⁵. Ο Σκαρμαλιωράκης αναφέρει πως ο Μακάριος θα πετύχει εντέλει τον στόχο του με την απομάκρυνση της μεραρχίας το 1967 αφήνοντας να εννοηθεί ότι ο Μακάριος βγήκε κερδισμένος μετά από τα γεγονότα της Κοφίνου ή και ακόμα ότι είχε αναμειχθεί παρασκηνακά με αυτά⁴⁶.

Ο Μακάριος φέρεται να έχει αφελληνίσει ολόκληρο το νησί με την πολιτική του δράση και στάση⁴⁷. Με την πολιτική του προήγαγε την αυτονομία και ανεξαρτησία της νήσου και σε μεγάλο ποσοστό είχε πείσει τον Κυπριακό λαό ο οποίος τώρα με την σειρά του επιθυμούσε την ανεξαρτησία , χωρίς όμως να έχουν αναλάβει το κόστος και το βάρος αυτής της πολιτικής επιλογής. Αυτό το στηρίζει στο γεγονός ότι παρόλο που η οικονομική κατάσταση της Κύπρου ήταν καλύτερη από της Ελλάδος (μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα) η άμυνα του νησιού ήταν μια υποχρέωση καθαρά της Ελληνικής πλευράς ενώ ταυτόχρονα διατηρούσε επαφές με την Σοβιετική Ένωση , δημιουργώντας συνεχώς νέα προβλήματα στις διπλωματικές

⁴⁴ Στο ίδιο ,σελ273

⁴⁵ Στο ίδιο ,σελ 299

⁴⁶ Στο ίδιο

⁴⁷ Στο ίδιο ,σελ369

σχέσεις με τους Συμμάχους. Έτσι η Ελλάδα αντί την λύση της αποχής από το Κυπριακό με την απομάκρυνση των στρατευμάτων από το νησί και την παύση εκδήλωσης κάθε ενδιαφέροντος επιλέγει την πολιτική της εξόντωσης του Μακάριου και σύμφωνα με τον Σκαρμαλιωράκη η επιλογή αυτή έχει μια λογική⁴⁸. Η λογική αυτή έγκειται στο γεγονός ότι τα συμφέροντα των Αμερικάνων δεν θα μπορούσαν ποτέ να εξυπηρετηθούν όσο βρισκόταν στην εξουσία ο Μακάριος. Η Κύπρος δεν μπορούσε να ενταχθεί στο δυτικό συμμαχικό πλαίσιο εξαιτίας των διπλωματικών επαφών του Μακάριου με την Σοβιετική Ένωση. Οι διπλωματικοί αυτοί χειρισμοί του Μακάριου έφτασαν σε τέτοιο σημείο τις ΗΠΑ ώστε να τον αποκαλέσουν ο " Κάστρο της Μεσογείου" και την Κύπρο " Κούβα της Μεσογείου" αντίστοιχα⁴⁹.

Κλείνοντας την αναφορά του για τον Μακάριο ο Σκαρμαλιωράκης αναφέρει πως ο Κύπριος ηγέτης ταλάνισε αρκετές φορές τον Παπαδόπουλο με τις ίντριγκες και τις προβοκάτσιες του αλλά ο Παπαδόπουλος δεν παρασύρθηκε ποτέ γιατί γνώριζε καλά με τι άνθρωπο είχε να κάνει. Κατηγορεί τον Μακάριο και τον θεωρεί υποκινητή της απόπειρας δολοφονίας του Παπαδόπουλου από τον Παναγούλη τον οποίο θεωρεί συνεργάτη του Μακάριου⁵⁰. Τέλος , αναφέρει την μαρτυρία ενός τότε βουλευτή του ΠΑΣΟΚ και μέλος της Επιτροπής για τον φάκελο Κύπρου , ο οποίος αφού διάβασε του φάκελο του εκμυστηρεύτηκε πώς το μόνο συμπέρασμα που προκύπτει από τον φάκελο είναι πως για όλα τα δεινά και τις συμφορές της Κύπρου υπαίτιος είναι ο Μακάριος και μόνο αυτός⁵¹.

⁴⁸ Στο ίδιο ,σελ369

⁴⁹ Στο ίδιο ,σελ370

⁵⁰ Στο ίδιο ,σελ 374

⁵¹ Στο ίδιο

2.2. Πέτρος Αραπάκης

Ο Πέτρος Αραπάκης διετέλεσε αρχηγός του Ναυτικού την περίοδο 1973-1975 με τον βαθμό του Αντιναύαρχου (αποστρατεύθηκε Ναύαρχος). Την περίοδο 1964-1965, υπηρέτησε στην Κύπρο ως Ναυτικός Σύνδεσμος μεταξύ της ελληνικής και της κυπριακής κυβέρνησης, συντελώντας, μεταξύ άλλων, στη συγκρότηση του πρώτου Κυπριακού Ναυτικού, με την παραλαβή των έξι ρωσικών τορπιλακάτων και των δύο περιπολικών τύπου ΦΑΕΘΩΝ .Με το βαθμό του Πλοίαρχου, διατέλεσε Ναυτικός Διοικητής Νοτίου Αιγαίου (1968), Διοικητής των Αντιτορπιλικών Κρούσης (1968-1970) και Διοικητής του Στολίσκου Αντιτορπιλικών(1970, Πλοίαρχος/Αρχιπλοίαρχος).Στη συνέχεια, ανέλαβε καθήκοντα Διευθυντή του Α' Κλάδου του Αρχηγείου Ναυτικού και Επιτελάρχη COMEDEAST (1970-1971, Αρχιπλοίαρχος), Διοικητή Στόλου (1971-1973, Υποναύαρχος) και Αρχηγού Ναυτικού και COMEDEAST (1973-1975, Αντιναύαρχος) μετά το αποτυχημένο κίνημα του Ναυτικού το Μάιο του 1973

Ο αρχηγός του Πολεμικού Ναυτικού Πέτρος Αραπάκης συνθέτει από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου του " Το τέλος της σιωπής" την εικόνα του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Το 1964 κατά την τοποθέτηση του στην Κύπρο με σκοπό την ναυτική οργάνωση και άμυνα της νήσου έρχεται σε πρώτη επαφή με τον Μακάριο. Ο Αρχιεπίσκοπος τον υποδέχεται σε ένα αρκετά εγκάρδιο, πρόσχαρο και φιλικό κλίμα όπου συζητάτε η αποστολή του Αραπάκη. Ο Αρχιεπίσκοπος βλέπει θετικά την αποστολή αυτή και δηλώνει στον Αραπάκη πως θα συνεργαστεί μαζί του και πως μπορεί να απευθυνθεί σε αυτόν για οποιοδήποτε πρόβλημα αντιμετωπίσει. Η προθυμία για συνεργασία χαροποιεί ιδιαίτερα τον Αραπάκη καθώς του δίνει λύση σε πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζει⁵².

Ο Αραπάκης , αντιλαμβανόμενος τις αμυντικές αδυναμίες της Κύπρου , προσπαθεί να πείσει τον Μακάριο για την ανάγκη της Κύπρου να προμηθευτεί τορπιλακάτους. Τον στρέφει προς τη Δύση , αλλά ο Μακάριος του εξομολογείτε πως η Δύση είναι αρνητική στην ιδέα. Έτσι , ο Αραπάκης μη έχοντας άλλη επιλογή του προτείνει την λύση της Ανατολής , και συγκεκριμένα της Ρωσίας , πράγμα που αφήνει άφωνο τον Μακάριο , καθώς δεν ήταν δυνατόν Έλληνας αξιωματικός να

⁵² Πέτρος Αραπάκης , Το τέλος της σιωπής . Αθήνα 2000. Σελ, 48.

προβεί σε τέτοια πρόταση και την αντιμετωπίζει με δυσπιστία⁵³. Αφού πείθετε για την ειλικρίνεια της πρότασης , απαντά πώς οι Ρώσοι θα δεχτούν εάν κρίνει από προηγούμενες νύξεις που έχουν γίνει. Αποκαλύπτετε έτσι ότι υπήρχαν κάποιες επαφές με την Ρωσία.

Ο Μακάριος ξεκινά τις απαραίτητες διπλωματικές επαφές , η Ρωσία ανταποκρίνεται θετικά όπως αναμενόταν και η συμφωνία για παροχή έξι τορπιλακάτων κλείνει⁵⁴. Εκτός από τις τορπιλακάτους η Κύπρος προμηθεύτηκε και επιπλέον πολεμικό υλικό από την Ρωσία , προκαλώντας έτσι την έντονη αντίδραση των ΗΠΑ⁵⁵. Για τις ανάγκες της εκπαίδευσης του προσωπικού η Ρωσία θα προτείνει την αποστολή προσωπικού και τεχνικών στην Κύπρο αλλά ο Μακάριος σε συνεννόηση με τον Αραπάκη θα απορρίψουν αυτή τη πρόταση. Θα προτιμήσουν η εκπαίδευση του προσωπικού να γίνει στην Αλεξάνδρεια. Ο Μακάριος θα ζητήσει από τον Αιγύπτιο πρέσβη και συγγενή του Νάσερ την αποστολή αεροπλάνου στην Κύπρο για να παραλάβει τους Κύπριους που προοριζόταν για εκπαίδευση και την μεταφορά τους στην Αίγυπτο , όπως και έγινε επιτυχώς⁵⁶. Κατά τα γεγονότα της Τηλλύριας του 1964 ο Μακάριος κατά την ενημέρωση του στο θάλαμο επιχειρήσεων θα εκμυστηρευτεί στον Αραπάκη, χάρη στις φιλικές τους σχέσεις, πώς διαφωνεί με την ανοικτή εχθρική πολιτική του Γρίβα. Προτιμούσε την εκκαθάριση των Τουρκοκυπριακών θυλάκων χωρίς να προκαλέσει την διεθνή αναταραχή και επέμβαση. Για αυτό το σκεπτικό ο Αραπάκης τον θεωρούσε έναν άνθρωπο που βιάδιζε προσεκτικά και με σύνεση⁵⁷. Για αυτό το λόγο όταν ο Αραπάκης αναχωρήσει το 1964 από την Κύπρο , θα αναχωρήσει έχοντας τις καλύτερες αναμνήσεις από την συνεργασία τους και με μία εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του η οποία θα μείνει αναλλοίωτη⁵⁸.

Μεταφερόμαστε στα χρόνια της εξουσίας του Ιωαννίδη , όπου οι σχέσεις Μακαρίου και Ιωαννίδη καθόλα παρά φιλικές ήταν. Η φθίνουσα πορεία στις σχέσεις των δύο ανδρών ανησύχησε έντονα τον Αραπάκη , ό οποίος εξέφρασε τις ανησυχίες του στον υπουργό εξωτερικών Τετενέ αλλά και στον Ιωάννη Τζούνη ,γενικό διευθυντή του υπουργείου εξωτερικών⁵⁹. Στη συνάντηση αυτή ο αντιναύαρχος θα

⁵³Στο ίδιο ,σελ, 51

⁵⁴Στο ίδιο ,σελ, 52

⁵⁵Στο ίδιο ,σελ, 53

⁵⁶Στο ίδιο ,σελ, 55

⁵⁷Στο ίδιο ,σελ, 61

⁵⁸Στο ίδιο ,σελ, 64

⁵⁹Στο ίδιο ,σελ, 126

εκφράσει την εναντίωση του σε οποιαδήποτε εχθρική πράξη εναντίον του Μακαρίου. Θεωρούσε πώς οποιαδήποτε εναντίωση κατά του Μακαρίου θα είχε ολέθρια αποτελέσματα για την Ελλάδα καθώς ο Αρχιεπίσκοπος αποτελούσε εγγύηση για την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της Κύπρου. Επιπροσθέτως , ο Μακάριος διέθετε ένα διεθνές κύρος και είχε την στήριξη όλων των Αδέσμευτων , οι οποίοι θαύμαζαν την πολιτική του και συμπαραστέκονταν στους Έλληνες⁶⁰. Τέλος θεωρούσε πως οποιαδήποτε εχθροπραξία από την πλευρά της Ελλάδας εναντίον του Μακαρίου ισοδυναμούσε με αυτοκτονία , διότι εκτός της καταστροφής που θα έφερνε στην Κύπρο , θα υπονόμεινε και την ίδια την δική της θέση σε διεθνές επίπεδο⁶¹. Υπέρ της άποψης του Αραπάκη τάχθηκαν και οι Τετενές και Τζουνής αλλά δήλωσαν ότι τα χέρια τους είναι δεμένα και πως δεν μπορούν να επηρεάσουν τις εξελίξεις . Υπέρ του τάχθηκε και ο Έλληνας Πρέσβης στην Κύπρο Λαγάκος χωρίς να μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά⁶². Τελικά απευθύνθηκε στον ίδιο τον Ιωαννίδη στον οποίο εξέφρασε τις ανησυχίες και την εναντίωση του , με τον Ιωαννίδη να του απαντά πως διαφωνεί μαζί του.

Ο Αραπάκης αναφέρει πως η απόφαση για την ανατροπή του Μακαρίου είχε παρθεί ήδη πριν την επιστολή Μακαρίου προς τον Γκιζίκη και ότι η επιστολή κανένα ρόλο δεν έπαιξε στην ανατροπή του⁶³. Η επιστολή του Μακαρίου μάλλον ενίσχυσε περαιτέρω θα λέγαμε στην ανατροπή του. Το μόνο που κατόρθωσε να γίνει ήταν η πραγματοποίηση μίας σύσκεψης για να συζητηθεί η επιστολή. Στην ουσία η σύσκεψη έγινε για να θολώσει τα νερά και να ησυχάσει τον Μακάριο καθώς και να ανακληθεί ο Στρατηγός Ντενίσης από την Κύπρο. Έτσι με τον Ντενίση απών και τον Μακάριο εφησυχασμένο ο δρόμος για την ανατροπή του έμενε ανοιχτός. Ο Αραπάκης δηλώνει πως ποτέ δεν ενημερώθηκε για το σχέδιο κατά του Μακαρίου⁶⁴, στο οποίο φυσικά θα ήταν αντίθετος , και όταν μάλιστα ενημερώθηκε μετέπειτα ότι ο Μακάριος είχε επιζήσει της επίθεσης , χάρηκε ιδιαίτερα⁶⁵ .

Σύμφωνα με τον Αραπάκη δύο λόγοι διαδραμάτισαν καθοριστικό λόγο στην ανατροπή του Μακαρίου. Αφενός η πεποίθηση του Ιωαννίδη ότι η ανατροπή δεν θα οδηγήσει σε Τουρκική απόβαση και αφετέρου στο μίσος των Αμερικάνων για τον Μακάριο. Οι Αμερικανοί δεν ήθελαν τον Μακάριο στην εξουσία και ήθελαν πάση

⁶⁰Στο ίδιο ,σελ, 126

⁶¹Στο ίδιο

⁶²Στο ίδιο ,σελ, 127

⁶³Στο ίδιο ,σελ, 128

⁶⁴Στο ίδιο ,σελ144

⁶⁵Στο ίδιο ,σελ, 142

θυσία να απαλλαγούν από την παρουσία του για το λόγο αυτό πίεζαν ιδιαίτερος την Ελληνική πλευρά με κάθε τρόπο και μέσο , όπως για παράδειγμα μέσω του επιχειρηματία Τομ Πάππας⁶⁶. Τόσο ο Πρόεδρος Νίξον όσο και ο Υπουργός Κίσινγκερ έτρεφαν εχθρικά αισθήματα προς τον Μακάριο. Τον θεωρούσαν ένα αστάθμητο παράγοντα στην περιοχή και επιζήμιο για τα Αμερικανικά συμφέροντα. Ο Πρόεδρος Νίξον φοβόταν μη γίνει η Κύπρος μια νέα Κούβα , για αυτό αποκαλούσε τον Μακάριο " Κάστρο της Μεσογείου " και ο Κίσινγκερ τον θεωρούσε εχθρό του Ισραήλ⁶⁷. Τους προβλημάτιζε ιδιαίτερα η αδέσμευτη κα ανεξέλεγκτη πολιτική που ακολουθούσε ο Μακάριος η οποία επηρέαζε πολλά κράτη , καθώς πολλοί τον θεωρούσαν ηγέτη και άξια ηγετική προσωπικότητα της περιοχής⁶⁸. Στόχος των ΗΠΑ ήταν η ανατροπή του Μακάριου και της πολιτικής του και η δημιουργία Τούρκικης βάσης στο νησί σε περίπτωση που θα χρειαζόταν η χρήση της στο μέλλον. Ο Αραπάκης εναντιώνεται και στους δύο λόγους , λέγοντας προς η πρόθεση ανατροπής και μόνο είναι ενάντια στα εθνικά συμφέροντα⁶⁹.

⁶⁶Στο ίδιο ,σελ, 147

⁶⁷Στο ίδιο ,σελ, 151

⁶⁸Στο ίδιο

⁶⁹Στο ίδιο ,σελ 148

2.3 Γρηγόριος Μπονάνος.

Την περίοδο 1967-1969 υπήρξε επιτελάρχης ΓΕΕΦ. 1968-69 υπηρέτησε ως Διευθυντής του 3ου Επιτελικού Γραφείου στο ΓΕΣ. Διατέλεσε Α' Υπαρχηγός Γ.Ε.Σ. Με το βαθμό του Αντιστράτηγου και με την ιδιότητα του Διοικητή του Γ' Σώματος Στρατού, στο οποίο τοποθετήθηκε στις 22 Αυγούστου 1973 από τον Γεώργιο Παπαδόπουλο, συμμετείχε στη συνωμοσία του Δημητρίου Ιωαννίδη για την ανατροπή του Γεωργίου Παπαδόπουλου, από κοινού με τον διοικητή Στρατιάς Φαίδωνα Γκιζίκη. Το 1974 τοποθετείται Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων [Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων-ΑΕΔ και μετέπειτα ΓΕΕΘΑ] με τον βαθμό του Αντιστράτηγου. (αποστρατεύτηκε με τον βαθμό του Στρατηγού). Ήταν επικεφαλής των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων της περίοδο της ανατροπής του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' και της εισβολής της Τουρκίας στην Κύπρο.

Στο βιβλίο του ο Στρατηγός Μπονάνος , αναφέρεται αρχικά στον Μακάριο σαν ένα από τους παράγοντες πρόκλησης αναταραχών στην Κύπρο εξαιτίας των πρωτοβουλιών του ⁷⁰. Αρχικά αναγνωρίζει πώς στον Μακάριο παραδόθηκε ένα "ανάπηρο κράτος" που έγκειται στην αναποτελεσματικότητα του συντάγματος του. Η αναποτελεσματικότητα αυτή όμως οφείλεται στην δυσπιστία των δύο κοινοτήτων από την μία , αλλά και στην απολυταρχική πολιτική του Μακαρίου και στην επιδίωξη του να κυβερνά με βάση την δική του θέληση και γνώμη⁷¹. Άλλωστε , σύμφωνα με τον Μπονάνο , ο Μακάριος δεν έκρυψε ποτέ την δυσπιστία του στο Κυπριακό σύνταγμα και την αναποτελεσματικότητα του , και αυτό το επιβεβαιώνουν οι πράξεις και οι ενέργειες του που σκοπό είχαν την αναθεώρηση άρθρων τα οποία δεν συμβάδιζαν με την πολιτική και την λογική του. Η πολιτική αυτή έφερνε συχνά την Ελλάδα προ τετελεσμένων γεγονότων εκθέτοντας την σε διεθνές επίπεδο καθώς προκαλούσε έντονες αντιδράσεις στην Τουρκική πλευρά (χαρακτηριστικά αναφέρετε πως την περίοδο 1961-1963 ο Τούρκος πρέσβης στην Αθήνα είχε προβεί σε 13 διαβήματα που αφορούσαν γεγονότα ή δηλώσεις του Μακαρίου που ήταν αντίθετα με το Κυπριακό Σύνταγμα)⁷².

Ο Μακάριος για μια ενδεχόμενη Συνταγματική αναθεώρηση πίστευε άνευ λόγου και αιτίας σύμφωνα με τον Μπονάνο , ότι είχε δεδομένη την Ελληνική

⁷⁰ Γρηγόριος Μπονάνος , *Η αλήθεια*, Αθήνα 1986, Σελ , 15

⁷¹ Στο ίδιο ,σελ, 18

⁷² Στο ίδιο

σύμπραξη και υποστήριξη , πράγμα όμως που δεν ίσχυε. Γεγονός που επιβεβαιώνεται από την επιστολή Αβέρωφ το 1963⁷³. Έτσι ο Μακάριος φέρετε ως ένας αδίστακτος πολιτικός ο οποίος δεν υπολογίζει τις επιπτώσεις των πολιτικών του πράξεων για χάρη του πολιτικού του οφέλους⁷⁴ . Χαρακτηρίζετε ως ένας πολιτικός που ακολουθούσε μια ασταθή πολιτική και συχνά αντιφατική. Η πολιτική του αυτή τον έφερνε συχνά σε αντιδικία με τους Έλληνες πολιτικούς και πρωθυπουργούς και για αυτό τον λόγο κανένας Έλληνας πρωθυπουργός δεν έτρεφε μεγάλη εκτίμηση και συμπάθεια προς το πρόσωπο του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν ,οι οργισμένες εκρήξεις του Καραμανλή που αφορούσαν τις εγωιστικές πράξεις του Μακαρίου , τις οποίες πληροφορούνταν η Ελλάδα εκ των υστέρων. Χαρακτηρίζεται ως ένας αλαζόνας πολιτικός ο οποίος πίστευε ότι είναι καλύτερος όλων και οι αποφάσεις του ήταν βασισμένες σε αυτό και όχι στον άξονα των εθνικών συμφερόντων⁷⁵. Μία εκ των επιδιώξεων του ήταν να καταφέρει να σταματήσει να συζητά τις κινήσεις του με την Αθήνα.

Εκμεταλλεόμενος τις αδυναμίες της Κυβέρνησης Παπανδρέου θα προσπαθήσει να κερδίσει την Τουρκική συγκατάθεση και να πετύχει μονομερή αναδιάρθρωση του Συντάγματος , εκθέτοντας την Ελληνική κυβέρνηση , από την στιγμή που δεν το είχε συζητήσει μαζί της πρώτα. Οι Τούρκοι απορρίπτουν το αίτημα του Μακαρίου και ο Γεώργιος Παπανδρέου εξοργίζεται με τον Μακάριο αλλά δεν αποκηρύσσει την πρωτοβουλία του. Εξαιτίας αυτής της ανεύθυνης πολιτικής πράξης του Μακαρίου στην Κύπρο θα ξεσπάσει ένας αιματηρός κύκλος συμπλοκών. Ο Μπονάνος αναφέρει πως με βάση μια μεταγενέστερη δήλωση του Πρεσβευτή Κρανιδιώτη στο Βήμα , ο Γ. Παπανδρέου θεωρούσε επικίνδυνα τα πολιτικά παιχνίδια του Μακαρίου και εχθρικά προς την Κυβέρνηση του⁷⁶. Ο Γ. Παπανδρέου μάλιστα σε μία σύσκεψη στο Καστρί θα αποκαλέσει τον Μακάριο "παλιοκαλόγερο"⁷⁷ .

Ο Μπονάνος θεωρεί τον Μακάριο υπαίτιο για τα γεγονότα του 1963-64 τα οποία προκάλεσαν τις διακοινοτικές ταραχές και εχθροπραξίες καθώς χαρακτηρίζει την πολιτική του ως " εγωιστική" και "κοντόφθαλμη" και σε αυτό συνηγορούν και ο

⁷³Στο ίδιο ,σελ 19

⁷⁴Στο ίδιο

⁷⁵Στο ίδιο ,σελ,20

⁷⁶Στο ίδιο ,σελ,22

⁷⁷Στο ίδιο

Γ. Παπανδρέου και Π. Γαρουφαλίας⁷⁸. Με την πολιτική του ο Μακάριος ήδη από το 1963 πέτυχε την διχοτόμηση του νησιού. Για τα μετέπειτα γεγονότα της Τηλλύριας ο Μπονάνος αναφέρει πως έγιναν με την σύμφωνη γνώμη του Μακάριου⁷⁹. Παρόλα αυτά , σύμφωνα πάντα με τον Μπονάνο , ο Μακάριος θα ζητήσει την άρση της έγκρισης της Ελληνικής Κυβέρνησης για την αποφασιστική επίθεση του Γρίβα κατά των Τουρκοκυπρίων η οποία θα καθάριζε ολόκληρη την περιοχή. Στηριζόμενος και στο βιβλίο του Γαρουφαλία (*Ελλάς και Κύπρος, Τραγικά σφάλματα , ευκαιρίες που χάθηκαν*) καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο Μακάριος ήταν υπέρ των στρατιωτικών επιχειρήσεων αλλά όχι για να καθαρίσει την περιοχή. Μόνος του στόχος ήταν το ναυάγιο της προσπάθειας 'Ατσεσον προς εύρεση λύσης με βάση την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα⁸⁰. Σε αντίστοιχο συμπέρασμα καταλήγει και ο Γαρουφαλίας με την Ελληνική κυβέρνηση.

Ο Μακάριος είχε ταχθεί ανοικτά κατά της ένωσης με την Ελλάδα και απέκλειε κάθε τέτοιο ενδεχόμενο⁸¹. Έτσι κάθε ενέργεια του την περίοδο αυτή αποσκοπούσε στην ματαίωση κάθε προσπάθειας ένωσης , και κατ επέκταση και στο σχέδιο Ατσεσον. Όχι μόνο τάχθηκε κατά του σχεδίου αλλά βάλθηκε και σε προσωπική επίθεση κατά του Ατσεσον χαρακτηρίζοντας τον ως " αυτόκλητο" , χαρακτηρισμός βέβαια που δεν ήταν αληθής. Το σχέδιο Ατσεσον ήταν ένα από τα πολλά σχέδια (Χάρντιγκ , Ράντκλιφ , παραίτηση Θεοτόκη) στα οποία ο Μακάριος είχε εναντιωθεί . Επίσης τον κατονομάζει ως ένα εκ των υπευθύνων για την αποτυχία της μονομερούς ένωσης που είχε αποφασιστεί το 1964 από σύσσωμη την Ελληνική πολιτική σκηνή και τον βασιλιά . Στην επίσκεψη του Γαρουφαλία στον Μακάριο με σκοπό την ενημέρωση του τελευταίου για το σχέδιο της μονομερούς ένωσης , ο Γαρουφαλίας βρέθηκε προ δυσάρεστων εκπλήξεων. Ενώ αρχικά ο Μακάριος είχε ταχθεί υπέρ , με διάφορες υπεκφυγές και προτάσεις που ήταν εντελώς αβάσιμες και νωθρές προσπάθησε και τελικά κατόρθωσε να καταργήσει το σχέδιο. Αρχικά ζήτησε να γίνει αντιβασιλιάς για την Κύπρο, πράγμα που δεν προβλεπόταν από το σύνταγμα της Ελλάδας . Δεύτερον ζήτησε την παρουσία του Βασιλιά στην Κύπρο κατά την αναγγελία της ένωσης , πράγμα που δεν ήταν δυνατό να γίνει καθώς σε τόσο κρίσιμες στιγμές με την απειλή του πολέμου να είναι εμφανής ο βασιλιάς δεν μπορούσε να λείπει από την πρωτεύουσα , τρίτον ζήτησε την συνέχεια της Κυπριακής Βουλής για

⁷⁸ Στο ίδιο ,σελ,23

⁷⁹ Στο ίδιο ,σελ26

⁸⁰ Στο ίδιο ,σελ 28

⁸¹ Στο ίδιο

έξι μήνες μετά την ένωση. Στο σημείο αυτό ο Γαρουφαλίας άρχισε να καταλαβαίνει ότι ουσιαστικά ο Μακάριος έψαχνε αφορμές για να πυρπολήσει το σχέδιο και παρά την παράλογη πρόταση του Μακαρίου ο Γαρουφαλίας δέχτηκε για να κάμψει την αντίσταση του πονηρού ηγέτη. Τέταρτον ζήτησε να μην χυθεί αίμα , πράγμα που δεν εξαρτιόταν αποκλειστικά από την Ελλάδα , καθώς διατηρούσε το δικαίωμα της άμυνας σε ενδεχόμενη Ταυρική επίθεση⁸². Στην προσπάθεια του αυτή, σύμφωνα πάντα με τον Μπονάνο, ο Μακάριος είχε συνεργαστεί παρασκηνιακά με τον Λυσαρίδη και τον Ανδρέα Παπανδρέου με τον οποίο φέρεται να είχαν πλήρη ιδεολογική ταύτιση⁸³.

Το 1967 ο Μπονάνος παρουσιάζεται στην Κύπρο και στον στρατηγό Γρίβα. Παρατηρεί πώς οι σχέσεις Μακαρίου και Γρίβα δεν είναι καλές, εκτός από τις πρωτοβουλίες του Κύπριου ηγέτη που τον ενοχλούν , ο Γρίβας θεωρεί πώς ο αρχιεπίσκοπος παρεκκλίνει με την πολιτική του από τις αρχικές θέσεις και αρχές για τις οποίες είχαν πολεμήσει στο παρελθόν⁸⁴. Το ίδιο έτος ο Μακάριος θα ζητήσει την συνδρομή του Γρίβα για την ενίσχυση της Αστυνομίας που αντιμετώπιζε την εχθρική στάση των Τουρκοκυπρίων στην περιοχή της Κοφίνου. Στην σύσκεψη που ακολούθησε για να συζητηθεί το θέμα ο Μακάριος δήλωσε πως οι περιπολίες της αστυνομίας πρέπει να επανέλθουν και για λόγους κύρους του κράτους αλλά για το λόγο πως το κράτος δεν πρέπει να υποκύπτει στις εκβιαστικές ενέργειες των Τουρκοκυπρίων. Για αυτό το λόγο ζητάει την παρέμβαση της Εθνικής Φρουράς⁸⁵. Γρίβας και Μπονάνος κάνουν λόγο για το πολιτικό κόστος που θα επιφέρει η επέμβαση της Εθνικής φρουράς , το οποίο δεν έχει συνυπολογίσει ο Μακάριος, και έτσι στο τέλος αποφασίζετε η ενημέρωση της Ελλάδας και της Ειρηνευτικής δύναμης του νησιού⁸⁶. Κατά την σύλληψη Ντενκτάς το ίδιο έτος , ο Μακάριος σύμφωνα με τον Μπονάνο θα κρατήσει μια πιο διαλλακτική στάση και θα ταχθεί εναντίον του Γεωργιάτση ο οποίος ζητούσε την εκτέλεση του⁸⁷.

Στις 16 Νοεμβρίου του 1967 ο Στρατηγός Γρίβα αναχωρεί από την Κύπρο κατόπιν σχετικού σήματος του Πρωθυπουργού Κόλλια. Στις 21 του ιδίου μήνα ο Μακάριος καλεί συμβούλιο με σκοπό την συζήτηση των αδυναμιών της Εθνικής Φρουράς. Η έκβαση του συμβουλίου δίνει την εντύπωση στον Μπονάνο πως η

⁸²Στο ίδιο ,σελ,32

⁸³Στο ίδιο ,σελ33

⁸⁴Στο ίδιο ,σελ,43

⁸⁵Στο ίδιο ,σελ,44

⁸⁶Στο ίδιο ,σελ45

⁸⁷Στο ίδιο ,σελ,47

Κυπριακή κυβέρνηση δεν έχει αντιληφθεί πλήρως το μέγεθος του κινδύνου , σπαταλάει χρόνο άσκοπα και δεν αντιμετωπίζει το θέμα με σοβαρότητα , εκτός , όπως τονίζει , εάν γνώριζε ότι δεν επρόκειτο να γίνει καμία εχθρική κίνηση⁸⁸. Στις 24/11 ο Μακάριος θα συγκαλέσει νέο υπουργικό συμβούλιο , όπου μεταξύ άλλων για να εφησυχάσει το φοβισμένο συμβούλιο θα ανακοινώσει πως "Μην ανησυχείτε , τα έχω κανονίσει όλα "⁸⁹. Η αινιγματική φράση αυτή παραξένευσε και προβλημάτισε σε μεγάλο βαθμό τον τότε Επιτελάρχη.

Η αινιγματική φράση του Αρχιεπισκόπου έκανε τον Μπονάνο να υποθέσει ότι τα γεγονότα στην Κύπρο εκείνο το διάστημα ίσως ήταν όλα σκηνοθετημένα⁹⁰. Τα κομμάτια του πάζλ άρχισε να ενώνει τα επόμενα χρόνια , στηριζόμενος σε δημοσιεύσεις της εφημερίδας *Times* και *Ελευθερία* το 1968 περί σκηνοθετημένων επεισοδίων με σκοπό το ηθικό έρεισμα για το βασιλικό αντί-κίνημα στις 13 Δεκεμβρίου. Καθώς και σε δημοσίευμα της εφημερίδας *Ακρόπολις* , όπου παρουσιάζει αλληλογραφία Καραμανλή – Αρναούτη που φέρει τον Καραμανλή να έχει προβλέψει τα γεγονότα πριν αυτά συμβούν και να τα χαρακτηρίζει εθνική τραγωδία από τότε. Αλλά και την δήλωση Αβέρωφ το 1979 πως οι συνταγματάρχες μόνο με εθνική τραγωδία θα πέσουν⁹¹ . Ο Μπονάνος για τα γεγονότα της Κοφίνου καταλήγει πως δεν ήταν λάθος του στρατού, αλλά του Μακαρίου που κάλεσε τον στρατό να επέμβει για να βοηθήσει την αστυνομία. Ο Γρίβας ήταν αντίθετος και προσπαθούσε να μην εμπλακεί η Εθνική Φρουρά , ενώ ο Μακάριος ακολουθούσε διαταγές Ελλήνων πολιτικών⁹². Για την αναχώρηση της Μεραρχίας από την Κύπρο, σύμφωνα με τον Μπονάνο, ο Μακάριος αναφέρει πως ήταν σύμφωνες και οι τρεις πλευρές, Ελλάδα-Τουρκία-Κύπρος , καθώς και οι Τούρκοι θα έπαιρναν τις δικές τους δυνάμεις αφήνοντας έτσι ΕΛΔΥΚ και ΤΟΥΡΔΥΚ στο νησί. Σε δεύτερη συνάντηση του Βανς με τον Μακάριο , όπου η Ελληνική κυβέρνηση δεν γνώριζε , ο Μακάριος θα αντισταθεί μόνο στα αιτήματα για κατάργηση της Εθνικής Φρουράς , της διεύρυνσης της εξουσίας των ειρηνευτικών δυνάμεων , και της δημιουργίας Τουρκοκυπριακής αστυνομίας για τις τουρκοκυπριακές περιοχές⁹³. Πολλοί θεώρησαν υπαίτιο για την αποχώρηση της Μεραρχίας τον Μακάριο , καθώς είχε σκηνοθετήσει

⁸⁸ Στο ίδιο ,σελ,53

⁸⁹ Στο ίδιο

⁹⁰ Στο ίδιο ,σελ,54

⁹¹ Στο ίδιο

⁹² Στο ίδιο

⁹³ Στο ίδιο ,σελ,57

τα γεγονότα της Κοφίνου για αυτό τον σκοπό⁹⁴.

Ο Μπονάνος θεωρεί τον Μακάριο εχθρό της Ελληνικής Κυβέρνησης. Όχι μόνο της 21^{ης} Απριλίου, αλλά γενικά όλων των κυβερνήσεων από το 1963 μέχρι το θάνατο του. Θεωρεί ότι όλες οι Ελληνικές κυβερνήσεις είχαν προβλήματα με τον Μακάριο. Προβλήματα που προκαλούσε ο ίδιος ή ο στενός του κύκλος του⁹⁵. Χαρακτηριστικά αναφέροντα τα παραδείγματα του Θεάτρου Τέχνης του Λονδίνου και της Μελίνας Μερκούρη όπου αρχικά της επιτράπηκε η είσοδος στην χώρα με σκοπό την αντικαθεστωτική ομιλία της. Η είδηση αυτή προκάλεσε την οργή των αξιωματικών στην Κύπρο και τελικά ανακλήθηκε, μέχρι την απόπειρα Παναγούλη κατά του Γ. Παπαδόπουλου⁹⁶.

Η παράνομη εισαγωγή όπλων από την Τσεχοσλοβακία και η διαπραγμάτευση για την αγορά τεθωρακισμένων από την Αίγυπτο την ίδια περίοδο δημιούργησε ένα εχθρικό κλίμα στις σχέσεις της Κύπρου με τον ΟΗΕ αλλά και της Εθνικής Φρουράς με την Ελληνική κυβέρνηση⁹⁷. Ενδεικτικά της ατμόσφαιρας είναι δημοσιεύματα του Τύπου της εποχής όπως ο "*Ελληνικός Βοράς*" της Θεσσαλονίκης όπου τον χαρακτηρίζει "*επικίνδυνο, ανυπόφορο και διπρόσωπο*". Τον παρουσιάζει ως ένα άνθρωπο που ζει στην χλιδή και δεν διστάζει να κλέψει, να πλαστογραφήσει και να συκοφαντήσει για να πετύχει τον σκοπό του και πως πρέπει να λογοδοτήσει ενώπιον του Ελληνικού λαού καθώς με την πολιτική του στο μέλλον θα προκαλέσει την Τουρκική απόβαση, με την σύμφωνη γνώμη των Συμμάχων⁹⁸. Αλλά και η εφημερίδα *Εστία* τον χαρακτηρίζει "*δόλιο καλόγερο*", θεωρεί την όλη υπόθεση των όπλων "*πυριτιδαποθήκη που είναι έτοιμη να εκραγεί*" και καλεί τον Μακάριο να τα παραδώσει στον έλεγχο της Ελληνικής κυβέρνησης επ' αόριστον και όχι με προθεσμία όπως εκείνος επιθυμεί⁹⁹. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός πως ο Μακάριος κατόπιν εγκρίσεως από την Ρωσία είχε ζητήσει από την Αίγυπτο να προμηθευτεί πυραύλους SAM-2. Οι πύραυλοι δεν έφτασαν ποτέ, παρά μόνο το υλικό εκτόξευσης τους, που ήταν άχρηστο¹⁰⁰.

Ο Μακάριος δημιουργούσε συχνά προβλήματα στους Έλληνες Αξιωματικούς στην Κύπρο εξαιτίας της κρυψίνουας, αυθαίρετης, αντιφατικής και ανάρμοστης

⁹⁴ Στο ίδιο, σελ. 63

⁹⁵ Στο ίδιο, σελ. 65

⁹⁶ Στο ίδιο

⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 67

⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 68

⁹⁹ Στο ίδιο

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 69

πολιτικής του. Αλλά αυτό που εξόργισε τον Μπονάνο ήταν η συνεργασία μεταξύ Μακάριου και του Έλληνα πρεσβευτή στην Κύπρο Αλεξανδράκη για την λήψη αποφάσεων σε στρατιωτικά θέματα τα οποία δεν είχαν δικαιοδοσία. Συνεργασία που ο Μπονάνος πληροφορήθηκε κατά τύχη. Η ενέργεια αυτή προκάλεσε την αντίδραση του Γ. Μορώνη (Αρχηγού ΕΦ 1967-69)ο οποίος συνέταξε δύο επιστολές ,μία προς ΓΕΕΘΑ και μία προς τον Μακάριο. Σε αυτή προς ΓΕΕΘΑ μεταξύ άλλων ανέφερε πως ο Μακάριος για προσωπικό του κέρδος και αύξηση της δημοτικότητας του , δεν επιθυμούσε την επιβολή τιμωρίας στον στρατό αλλά και ούτε να αποζημιώνουν για τις φθορές που προκαλούν. Δηλώνει πως η Ελληνική πρεσβεία στην Κύπρο έχει καταστεί υποχείριο του Αρχιεπισκόπου και κλείνοντας διαμαρτύρεται για τις ενέργειες του Μακαρίου για την Εθνική Φρουρά , και τονίζει πως υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης και ζητά τον επαναπατρισμό του¹⁰¹. Ο Στρατηγός Μορώνης θα φτάσει στο σημείο να αποκαλέσει τον Μακάριο " Ρασπούτιν" σε κατ ιδίαν συνάντηση με τον Μπονάνο.

Σύμφωνα με τον συγγραφέα Μπονάνο , ο στρατηγός Μορώνης του είχε εκμυστηρευτεί πως είχε υποψίες ότι ο Μακάριος είχε εμπλακεί στην απόπειρα δολοφονίας του Γ Παπαδόπουλου από τον Παναγούλη¹⁰². Από το και το εμπιστευτικό σημείωμα του Γεωργιάδη προς τον Κύπριο αστυνόμο Ρήγα που του αναφέρει να εκδώσει διαβατήριο στον Παναγούλη με σύμφωνη γνώμη του Μακαρίου καθώς όπως θεωρεί ο Μακάριος μόνο έτσι θα τον ξεφορτωθούν¹⁰³, προκύπτει ότι ο Μακάριος δεν συμμετείχε στην απόπειρα δολοφονίας κατά του Παπαδόπουλου και όταν έμαθε θέλησε να απεμπλακεί ταχύτατα από αυτήν . Επίσης από την έκθεση Βιεννών και το βιβλίο του Σπύρου Παπαγεωργίου (Από την Ζυρίχην εις τον Αττίλαν) ο Μακάριος φέρεται να μην γνώριζε κάτι για τον Παναγούλη , μόνο ότι είχε εισέλθει παράνομα στην χώρα . Ο Κύπριος ηγέτης δεν επιθυμούσε την παρουσία του στο νησί , για αυτό το λόγο ζήτησε να βοηθηθεί για να αποχωρήσει από την χώρα¹⁰⁴. Το 1969 ο Μπονάνος Ταξίαρχος πλέον έχει επαναπατριστεί και καταθέτει μια λεπτομερή αίτηση για την κατάσταση στην Κύπρο. Μέσα σε άλλα αναφέρει πως οι σκοποί του Μακαρίου είναι ανεξιχνίαστοι. Είναι εναντίον της Χούντας και προτιμά μία Ελληνική κυβέρνηση που θα είναι υποχείριο του , καθώς και ότι επίσης είναι υπέρ του Βασιλιά. Έχει την λαϊκή κυριαρχία και δεν επιθυμεί την εύρεση λύσης στις ενδοκυπριακές

¹⁰¹ Στο ίδιο ,σελ,71

¹⁰² Στο ίδιο ,σελ,79

¹⁰³ Στο ίδιο ,σελ 80

¹⁰⁴ Στο ίδιο

συνομιλίες. Κινείται παρασκηνιακά και χρησιμοποιεί την μέθοδο του αντίβαρου για να ελίσσεται. Απέναντι από την Εθνική φρουρά έχει την αστυνομία ,απέναντι από την ΕΟΚΑ το ΑΚΕΛ, έναντι του Γεωρκάτση τον Λυσαρίδη και έναντι των ΗΠΑ και Αγγλίας το ανατολικό μπλοκ¹⁰⁵. Συμβουλεύει η Εθνική φρουρά να παραμείνει υπό τον έλεγχο της Κυπριακής Κυβέρνησης καθώς υπάρχει ο κίνδυνος ο Μακάριος να εμπλέξει την Ελλάδα σε νέες περιπέτειες, πράγμα που επιδιώκει συνεχώς ¹⁰⁶.

Ο Μπονάνος αναφέρει μια προσωπική συνάντηση του ίδιου με τον Γ. Παπαδόπουλο , όπου κατά την εξέλιξη της , ο Παπαδόπουλος φέρεται να του εκμυστηρεύτηκε πως σκέφτεται " να τραβήξει το σκαμνί κάτω από τα πόδια του Μακαρίου"¹⁰⁷. Ο Γκιζίκης σε κυβερνητική συνάντηση το 1974 δήλωσε πως πρέπει να τελειώνει το θέμα του Μακαρίου σύντομα , άποψη που συμφωνούσε και ο Ιωαννίδης , και πως το προσεχές ταξίδι του στην Κίνα είναι μία καλή ευκαιρία¹⁰⁸. Τον Ιούνιο του 1974 ο Ιωαννίδης δήλωνε πως ο Μακάριος αποτελεί μία πληγή για την Ελλάδα και την Κύπρο και πρέπει άμεσα να σταματήσει να ασκεί εξουσία είτε πολιτική είτε εκκλησιαστική. Με την άποψη περί εξουδετερώσεως του Μακαρίου τάχθηκε και ο Ανδρουτσόπουλος¹⁰⁹. Ο Μπονάνος τον θεωρεί " αναγκαίο κακό" και εκφράζει την άποψη να πειστεί ο Μακάριος να έρθει στην Αθήνα για διαβουλεύσεις , την πρόταση αυτή απορρίπτει ο Ιωαννίδης¹¹⁰.

Μετά τον θάνατο του Γρίβα (27/01/1974) ο δρόμος άνοιξε για τον Μακάριο. Χρησιμοποιώντας το " Επικουρικό Σώμα " εξαπέλυσε μία ανελέητη επίθεση κατά τον ενωτικών οπαδών του Γρίβα και της ΕΟΚΑ Β. Το Επικουρικό Σώμα αποτελούταν από φανατικούς Μακαριακούς και ήταν άρτια εξοπλισμένο. Ο Μακάριος έπειτα θα στραφεί κατά της Εθνικής Φρουράς. Πάγιο αίτημα του ήταν η εξασθένιση της ισχύος της (και των Ελλήνων αξιωματικών που την στελέχωναν) για αυτό και κάθε προσπάθεια της Ελληνικής πλευράς για ενδυνάμωση της προσέκρουσαν πάνω στην αρνητική στάση του Μακαρίου ειδικότερα μετά την 21^η Απριλίου¹¹¹. Για τον λόγο αυτό ο Μακάριος αναμείχθηκε και στην επιλογή των έφεδρων αξιωματικών της Εθνικής Φρουράς προκαλώντας νέες αντιδράσεις καθώς έθετε ως κύριο κριτήριο της επιλογής το " Μακαριακό" φρόνιμα αποκλείοντας έτσι τους οπαδούς του Γρίβα.

¹⁰⁵ Στο ίδιο ,σελ,85

¹⁰⁶ Στο ίδιο ,σελ,85

¹⁰⁷ Στο ίδιο ,σελ,94

¹⁰⁸ Στο ίδιο ,σελ,170

¹⁰⁹ Στο ίδιο ,σελ, 172

¹¹⁰ Στο ίδιο

¹¹¹ Στο ίδιο , σελ,191

Η εμπλοκή του Μακαρίου στηριζόταν στο σκεπτικό του πως εάν η Εθνική Φρουρά ήταν ισχυρή τότε η Κύπρος θα ήταν εξαρτημένη από την Ελληνική κυβέρνηση. Για τον λόγο αυτό στηριζόταν σε λοιπές και παρακρατικές δυνάμεις για την άμυνα της νήσου.

Σύμφωνα με τον Στρατηγό Μπονάνο η πολιτική επιδίωξη του Μακαρίου ήταν να δρα ανεξάρτητα. Η Ελλάδα να περιοριστεί στον ρόλο του παρατηρητή και στο τέλος να σηκώσει το βάρος των επιπτώσεων της¹¹². Ενδεικτικό παράδειγμα λοιπόν δημιουργίας προβλήματος από τον Αρχιεπίσκοπο αποτελεί η περίοδος επιλογής νέων έφεδρων αξιωματικών το 1974. Ο Μακάριος αθέτησε την υπόσχεση του περί μη αναμίξεως στην επιλογή και έσβησε από τον κατάλογο το 30% των υποψηφίων (57 άτομα) ως αντιμακαριακοί. Με τα χρονικά περιθώρια να στενεύουν η Ελληνική πλευρά δεν δέχτηκε το αίτημα του Μακαρίου. Η αντίδραση του Μακαρίου ήρθε αν και καθυστερημένη στα τέλη Μαΐου όταν προσπάθησε να σταματήσει την εκπαίδευση και να μην ονομάσει του 57 αξιωματικούς. Στη συνέχεια θα εξαπολύσει επιθέσεις και θα κατασκευάσει επεισόδια(κλοπή περιστρόφων το 1974,προπηλακισμός αξιωματικών και στρατιωτών της Ε.Φ) μέσω του Επικουρικού σώματος εις βάρος της Εθνικής φρουράς και των Ελλήνων αξιωματικών. Επίσης απαγόρευσε την έξοδο από την χώρα σε έφεδρους αξιωματικούς με κατεύθυνση την Ελλάδα με σκοπό την φοίτηση σε σχολή αξιωματικών. Σκοπός της Ελληνοκυπριακής αστυνομίας πλέον ήταν η παρακολούθηση των Ελλήνων αξιωματικών. Η δυσaráσκεια του ΑΕΔ και του πολιτικού κόσμου απέναντι στον Κύπριο ηγέτη μεγάλωνε καθώς η Κύπρος οδηγούταν σε ένοπλη εσωτερική διαμάχη με την πολιτική του¹¹³. Ο Μακάριος όμως αδιαφορούσε για όλα , δεν τον ένοιαζαν οι επιπτώσεις για την Ελλάδα ,τον ενδιέφερε μόνο η δική του εξουσία¹¹⁴. Κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής του Μακαρίου ήταν η σκέψη πώς σε περίπτωση Τουρκικής επίθεσης στην Κύπρο η Ελλάδα θα εμπλέκονταν στην σύρραξη. Έτσι η Τουρκία θα αποδυναμωνόταν στην Κύπρο για να αντιμετωπίσει την Ελλάδα , αφήνοντας τον Μακάριο πολλαπλά κερδισμένο¹¹⁵.

Από την επιστολή του Μακαρίου προς τον Γκιζίκη ο Μπονάνος καταλήγει στα εξής συμπεράσματα: Ο Μακάριος μισούσε βαθύτατα την ΕΟΚΑ ,την Εθνική Φρουρά και τους Έλληνες αξιωματικούς. Ο Αρχιεπίσκοπος , υποκριτικά κρίνει την

¹¹²Στο ίδιο ,σελ.,192

¹¹³Στο ίδιο ,σελ.,194

¹¹⁴Στο ίδιο ,σελ.,216

¹¹⁵Στο ίδιο ,σελ.,192

παράνομη ΕΟΚΑ ενώ αυτός ταυτόχρονα διατηρεί και εξοπλίζει το Επικουρικό σώμα. Αναφέρεται με υβριστικά σχόλια κατά των ενωτικών και εναποθέτει το οικονομικό βάρος του Επικουρικού Σώματος στους Ελληνοκύπριους ενώ της Εθνικής Φρουράς καθαρά στην Ελλάδα. Ο Κύπριος ηγέτης κατηγορεί την Ελλάδα για την δημιουργία της ΕΟΚΑ Β , ενώ γνωρίζει πως η ΕΟΚΑ Β δημιουργήθηκε από τον Γρίβα , ως αντίβαρο στις πολιτική του. Μείωσε την θητεία στην Εθνική Φρουρά , παρόλο που ήταν επίσημο για την άμυνα της Κύπρου. Ζητάει την αντικατάσταση των Ελλήνων αξιωματικών της Ε.Φ από 100 νέους αξιωματικούς με τον ρόλο του συμβούλου και του εκπαιδευτή. Αυτό για τον Μπονάνο δεν έχει λογική εκτός εάν είχε σκοπό να καλέσει Αφρικανούς (πάλι) για την στελέχωση της. Ήθελε την Ε.Φ υπό τον άμεσο έλεγχο του , αλλά το αίτημα αυτό δεν το διατύπωσε επίσημα ποτέ καθώς το οικονομικό βάρος και το βάρος της στελέχωσης της το σήκωνε η Ελλάδα. Έτσι λοιπόν η Ελλάδα δεν γινόταν να μην έχει λόγο πάνω σε αυτό το στράτευμα που η ίδια συντηρούσε. Ο Μπονάνος καταλήγει στο ερώτημα , εάν ο Μακάριος ήθελε μήπως να καταστήσει την Ελλάδα επαρχία της Κύπρου , από την στιγμή που δυνητικά θα μπορούσε να την εμπλέξει σε εχθροπραξίες ανά πάσα ώρα και στιγμή. Ο Στρατηγός καταλήγει πως διακαής πόθος του Μακαρίου ήταν να μπορέσει να διοικήσει και την Ελλάδα¹¹⁶.

Αναφορικά με την απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου, ο στρατηγός Μπονάνος δηλώνει πως στόχος δεν ήταν ο θάνατος του Μακαρίου , καθώς απ ότι γνωρίζει δεν δόθηκε σε κανέναν η εντολή να φονευθεί. Επίσης θεωρεί πως ο Αρχιεπίσκοπος , εξαιτίας των φιλικών του σχέσεων με τον βασιλιά, είχε ενημερωθεί από τον Κομπόκη να μην βρίσκεται στο μέγαρο¹¹⁷. Μετά την φυγή του Μακαρίου στο εξωτερικό , ο Μπονάνος απορεί πως μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα η στάση και η γνώμη των ΗΠΑ-ΑΓΓΛΙΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ άλλαξε τόσο πολύ και άρχισαν να τον αντιμετωπίζουν με συμπόνια και καλή διάθεση. Στο συμβούλιο του ΟΗΕ ο Μακάριος φέρετε να μιλά για εχθρική εισβολή της Ελλάδας και κατάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Ελλάδα. Θα συνεχίσει λέγοντας ότι όσο υπάρχουν Έλληνες αξιωματικοί στην Κύπρο η εισβολή παραμένει και πως κινδυνεύουν και οι Τουρκοκύπριοι του νησιού¹¹⁸. Ο Μπονάνος επίσης παραθέτει τηλεφωνική συνομιλία που υπεκλάπη από την ΚΥΠ μεταξύ Μακαρίου και του Κύπριου πρέσβη στην Αθήνα

¹¹⁶Στο ίδιο ,σελ,223

¹¹⁷Στο ίδιο ,σελ,226

¹¹⁸Στο ίδιο ,σελ,235

Κρανιδιώτη όπου ο Μακάριος φέρετε να λέει " είδες πως φάγαμε την χούντα ; Έτσι θα τους φάμε όλους" ¹¹⁹ .Αλλά και κατά την επάνοδο του στην Κύπρο , σε δημόσια ομιλία του φαίνεται να είπε πως θυσιάστηκε η Κύπρος για να πέσει η χούντα¹²⁰.

Ο Μπονάνος παρουσιάζει μια επιστολή του Μαρκογιάννη προς τον Καραμανλή που αναφέρει πως ο Μακάριος είχε στείλει πρώτα την επιστολή που έστειλε στον Γκιζίκη στον Καραμανλή που έμενε στο Παρίσι ώστε να γνωρίζει τις εξελίξεις. Μεταξύ άλλων ο Μαρκογιάννης παρουσιάζει τον Κύπριο ηγέτη ως ένα άνθρωπο που το μόνο που τον ενδιέφερε ήδη από το 1964 ήταν η διατήρηση της πολιτικής εξουσίας του και η πολιτική ανεξαρτησία του από την Ελλάδα. Φαίνεται να γνώριζε ότι η επιστολή προς τον Γκιζίκη θα προκαλούσε πραξικόπημα εναντίον του , που με την σειρά του θα έφερνε την απόβαση των Τούρκων. Επίσης ο Μαρκογιάννης τονίζει την άνευ λόγου άρνηση του Μακαρίου να αποδεχτεί το αίτημα των Αθηνών για να μεταβεί στην Αθήνα για διαπραγματεύσεις καθώς αυτή πηγάζει από το κοινό σχέδιο με τον Καραμανλή¹²¹. Ο Μακάριος προκαλούσε προβλήματα σε όλες τις Ελληνικές κυβερνήσεις (Καραμανλή-Παπανδρέου-Παπαδόπουλου-Κανελλόπουλου) και ο Μπονάνος δεν έχει καταφέρει να εξακριβώσει τα αίτια και τους σκοπούς του ακόμα.

¹¹⁹ Στο ίδιο ,σελ.,237

¹²⁰ Στο ίδιο

¹²¹ Στο ίδιο ,σελ.,238

2.4. Νικόλαος Μακαρέζος.

Πριν την επιβολή του πραξικοπήματος της 21^{ης} Απριλίου του 1967 ο Νικόλαος Μακαρέζος ήταν Συνταγματάρχης του Πυροβολικού. Ταυτόχρονα , είχε σπουδάσει οικονομικές και πολιτικές επιστήμες και είχε 3 πανεπιστημιακά πτυχία από την Α.Σ.Ο.Ε.Ε. από την Πάντειο και από την Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών. Για τον λόγο αυτό , διετέλεσε υπουργός Συντονισμού και αντιπρόεδρος στις περισσότερες από τις επόμενες δικτατορικές κυβερνήσεις και ήταν υπεύθυνος για την οικονομία της χώρας. Παραιτήθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1973. Μέχρι το τέλος του ο Μακαρέζος υποστήριζε ότι λυπόταν για πολλές από τις ενέργειές του αλλά ακόμα καυχιόταν για τα οικονομικά επιτεύγματά του τον καιρό της εξουσίας που κυβέρνησε. Διετέλεσε ένας εκ των τριών θεμελιωτών και πρωτεργατών του πραξικοπήματος της 21^{ης} Απριλίου.

Ο Νικόλαος Μακαρέζος στο βιβλίο του "*Πως οδηγήσαμε στην 21^η Απριλίου 1967*" αναφέρει μεταξύ άλλων για την Ελληνική μεραρχία στην Κύπρο πως η ύπαρξη της στο νησί κρατήθηκε μυστική από τον πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου καθώς ήταν αντίθετος με αυτό . Ο λόγος της εναντίωσης του στην ύπαρξη μεραρχίας στο νησί οφείλεται στην πεποίθηση του για την δημιουργία Κυπριακού τακτικού στρατού. Ο Κυπριακός στρατός εκτός ότι θα ενδυνάμωνε την άμυνα του νησιού θα σταματούσε τον Μακάριο από το να δημιουργεί κρίσεις στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας προς προσωπικό του όφελος εκμεταλλευόμενος την παρουσία του Ελληνικού στρατού στο νησί¹²². Κρίσεις όπως η κρίση της 25^{ης} Απριλίου του 1964 όπου ο Μακάριος χωρίς καμία ενημέρωση κινήθηκε αυτοβούλως κατά Τουρκικών δυνάμεων στην περιοχή του Πενταδάκτυλου με σκοπό την κατάληψη του υψώματος του Αγίου Ιλαρίωνος , καταλήγοντας σε παταγώδης αποτυχία¹²³. Τέλος ο Μακαρέζος επικαλείται την έρευνα του Κ.Π Παναγιωτάκου και το βιβλίο του "*Στην πρώτη γραμμή αμύνης*" όπου παραθέτετε δήλωση του τότε Υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας Τουρκμέν και αναφέρεται στον επαίσχυντο λόγο του Μακαρίου στο συμβούλιο Ασφαλείας όπου δηλώνει ότι η Κύπρος υπέστη Ελληνική εισβολή και καλεί τις λοιπές εγγυήτριες δυνάμεις να επέμβουν για την αποκατάσταση της τάξης¹²⁴. Καλώντας ουσιαστικά την Τουρκία να επέμβει στο νησί.

¹²² Νικόλαος Μακαρέζος *Πως οδηγήσαμε στην 21^η Απριλίου 1967*. Αθήνα 2005. Σελ 586.

¹²³ Στο ίδιο ,σελ.589

¹²⁴ Στο ίδιο ,σελ.594

Στο δεύτερο βιβλίο του ο Μακρέζος "*Πως καταλήξαμε στη μεταπολίτευση*" αναφέρει πώς ο Κίσινγκερ θεωρεί τον Μακάριο ως "πανούργο αρχιεπίσκοπο" και τον θεωρεί εμπόδιο για μία λύση στο Κυπριακό που θα είναι συμφέρουσα για την Αμερικανική πολιτική¹²⁵.

¹²⁵ Νικόλαος Μακαρέζος'' *Πως καταλήξαμε στη μεταπολίτευση*'' , Αθήνα 2010 ,σελ 26

2.5 .Στυλιανός Παττακός

Ο Στυλιανός Παττακός ήταν ένας από τους τρεις θεμελιωτές του πραξικοπήματος της 21^{ης} Απριλίου. Κατά την περίοδο της επταετίας διετέλεσε Υπουργός Εσωτερικών(1967-1971) και Α αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως.

Ο πολυγραφώδης Παττακός αναφέρεται συνοπτικά στον Μακάριο στο έργο του " *Διατί; , Ποιοι; , Πώς ;* ". Η αφορμή για την πρώτη αναφορά δίνεται με την εξιστόρηση των γεγονότων της κρίσης του 1967 που κατέληξαν στην απομάκρυνση της Ελληνικής Μεραρχίας από την Κύπρο. Ο Μακάριος σύμφωνα με τον Παττακό ήθελε και ζητούσε και ο ίδιος την απομάκρυνση της μεραρχίας καθώς την θεωρούσε " Δυνάμεις Κατοχής " και του δημιουργούσαν προβλήματα¹²⁶. Στη συνέχεια , κατηγορεί με έμμεσο τρόπο μέσω κάποιων ερωτημάτων που θέτει , τον Μακάριο για την έκβαση του Κυπριακού. Αρχικά , διερωτάται γιατί ο Μακάριος δέχτηκε να υπογράψει τις Συνθήκες Λονδίνου-Ζυρίχης οι οποίες κατέστησαν την Τουρκία μία εκ των Κύριων Δυνάμεων στο νησί και της έδιναν το δικαίωμα να επέμβει. Συνεχίζοντας , κρίνει δριμύτατα τον Μακάριο για την επιλογή του να εντάξει την Κύπρο στους " αδέσμευτους " απομακρύνοντας την έτσι από την πολιτική θέση του εθνικού κέντρου , μητέρας Ελλάδας , η οποία ακολουθούσε μία φιλοδυτική πολιτική τυφλά ταγμένη στο ΝΑΤΟ. Τον κατηγορεί ότι δεν δέχτηκε προτάσεις οι οποίες ήταν ευνοϊκές για το μέλλον της Κύπρου , όπως το σχέδιο Ατσεσον . Θεωρεί λάθος του Μακαρίου να καταγγείλει το Κυπριακό Σύνταγμα που είχε υπογράψει ο ίδιος το 1963 και είχε ως αποτέλεσμα έκτοτε οι Τουρκοκύπριοι του νησιού έχουν το πάνω χέρι .

Ο Παττακός σε ένα από τα ερωτήματα του , αναρωτιέται τον λόγο που είχε ο Μακάριος ώστε να έχει μία τέτοια στάση απέναντι στην Ελλάδα. Μια στάση αλαζονική και ταυτόχρονα επικίνδυνη. Σύμφωνα πάντα με τον Ταξίαρχο ,ο Μακάριος φέρεται να έχει δηλώσει πως έχει ανατρέψει 14 Ελληνικές κυβερνήσεις , και πώς θα ανατρέψει και αυτήν(η ακριβής δήλωση του Μακαρίου που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα " *Ελληνικός Βορράς* " στις 6 Ιουλίου ήταν" Επέζησα δεκατριών πρωθυπουργών της Ελλάδος. Θα επιζήσω και του δέκατου τέταρτου " ¹²⁷. Παρά την βοήθεια που είχε προσφέρει η Ελληνική Κυβέρνηση στο Μακάριο για την δημιουργία

¹²⁶Στυλιανός Παττακός , *Διατί , Ποιοι , Πως ;* . Αθήνα 1995 , σελ 209.

¹²⁷Δρουσιώτης , ο.π, σελ 277.

Κυπριακού Στρατού ,ικανού να αποκρούσει πιθανή Τουρκική εισβολή , μετά την αποχώρηση της Μεραρχίας το 67 (Η Ελλάδα θα αναλάμβανε τις δαπάνες ,την εκγύμναση και τον εξοπλισμό) ,σύμφωνα με τον Παττακό ,ο Μακάριος δεν ανταποκρίθηκε θετικά , και ο Παττακός δεν μπορεί να καταλάβει το γιατί. Επίσης ο Παττακός αναφέρεται στην ομιλία του Μακαρίου στον ΟΗΕ κατά την οποία σύμφωνα με τον Παττακό ο Αρχιεπίσκοπος ουσιαστικά νομιμοποίησε την εισβολή των Τούρκων το 1974.

Κλείνοντας την σύντομη αναφορά του για το Κυπριακό ζήτημα και τον Μακάριο διατυπώνει το τελευταίο ερώτημα του το οποίο ήταν γιατί το 1974 Ελλάδα και Κύπρος δεν πολέμησαν τον εχθρό , ειδικότερα από την στιγμή που το κίνημα της 21^{ης} Απριλίου (το οποίο δεν είχε την εξουσία πλέον) είχε εξοπλίσει επαρκώς την χώρα¹²⁸. Με αυτό το ερώτημα ο Παττακός εκφράζει την απορία του γιατί κατά την απόβαση των Τούρκων στο νησί , η Ελλάδα και η Κύπρος δεν πρόβαλαν ισχυρή άμυνα, ιδιαίτερα από την στιγμή που κατείχαν τα μέσα για να αντεπιτεθούν. Θεωρεί έτσι πως η απώλεια τμήματος της Κύπρου ήταν ήδη συμφωνημένη και μέρος ενός μεγαλύτερου σχεδίου. Ενός προδοτικού σχεδίου , το οποίο συντάχθηκε με την σύμφωνη γνώμη Ελλάδας και Κύπρου σύμφωνα πάντα με τον Ταξίαρχο.

Στο βιβλίο του " *Δυστυχώς Ενικήσαμεν* " ευθύς αμέσως κατονομάζει τον Μακάριο ως συνυπεύθυνο μεταξύ άλλων για την Κυπριακή τραγωδία . Καθώς ήδη από τα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα παρεμπόδιζε την ΕΟΚΑ και δυσχέραινε το έργο του στρατηγού Γρίβα . Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην ολοκληρωθεί το έργο του Γρίβα(το οποίο ήταν η ένωση με την Ελλάδα) , ο οποίος θα αναγκαστεί να συνθηκολογήσει πρόωρα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί πως είναι αποδεδειγμένο το πως συνεργασία Μακαρίου και Γρίβα στα χρόνια της ΕΟΚΑ ήταν αξιοζήλευτη. Ο Παττακός θεωρεί τον Μακάριο προδότη καθώς πρώτον αθέτησε τον όρκο του πως ο αγώνας της Κύπρου γίνεται με μοναδικό αποτέλεσμα την Ένωση , δεύτερον γιατί υπέγραψε τις Συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου και έδωσε το δικαίωμα συγκυριαρχίας στην Τουρκία, τρίτον γιατί ενώ αρχικά ψήφισε το Κυπριακό Σύνταγμα μετά το κατάγγειλε ως δυσλειτουργικό , παρά τις Τουρκικές προειδοποιήσεις για συνέπειες μίας τέτοιας πράξης . Τέταρτον γιατί παρέδωσε μέρος του ελεύθερου νησιού στην Αγγλία , πέμπτον γιατί δέχτηκε την παρουσία Ελληνικού και Τούρκικου στρατού στο νησί η οποία ήταν δυσανάλογη με την αναλογία

¹²⁸Στυλιανός Παττακός , *Διατί , Ποιοι , Πως ;* . Αθήνα 1995 , σελ 209.

πληθυσμού . Σύμφωνα με τον Παττακό ο Μακάριος έπρεπε να ζητήσει την απομάκρυνση των Τούρκικων δυνάμεων από το νησί και την δημιουργία Κυπριακού Στρατού. Παρόλα αυτά καταλήγει πως ,ο Μακάριος καθόλη την διάρκεια που το κίνημα της 21^{ης} Απριλίου ήταν στην εξουσία συνεργάστηκε αρμονικά μαζί τους και όποια μικρό ζητήματα προέκυψαν λύνονταν γρήγορα¹²⁹. Ο Παττακός τόσο στο βιβλίο " Δυστυχώς Ενικήσαμεν" όσο και στο " *Εις τας Επάλξεις* " αναφέρει πως ο Μακάριος ήταν πρόθυμος και υπέρ της απομάκρυνσης της Μεραρχίας από την Κύπρο την οποία αποκαλούσε" Στρατό Κατοχής " ¹³⁰.

¹²⁹Στυλιανός Παττακός , *Δυστυχώς Ενικήσαμεν* , Α μέρος , Αθήνα 2009 σελ , 22

¹³⁰Στο ίδιο ,σελ, 83

Κεφάλαιο 3^ο. Η Εικόνα Του Μακαρίου Μέσα Από Τα Απομνημονεύματα Των Πολιτικών Συνεργατών Του Πραξικοπήματος.

3.1. Χρήστος Ξανθόπουλος – Παλαμάς

Στις 21 Ιουλίου 1970 διορίστηκε υφυπουργός εξωτερικών στην δικτατορική κυβέρνηση Γεωργίου Παπαδόπουλου για να εξελιχθεί στη συνέχεια σε αναπληρωτή υπουργό εξωτερικών. Τελικώς παρέμεινε μέχρι την 11η Σεπτεμβρίου 1972. Στην κυβέρνηση Μαρκεζίνη διορίστηκε υπουργός εξωτερικών. Μετά τον θάνατο του Πιπινέλη διηύθυνε το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών και διαφοροποίησε την πολιτική του από αυτή του προκατόχου του. Ως υπουργός επί των εξωτερικών προώθησε πολιτική ανοιγμάτων προς τις κομμουνιστικές χώρες. Ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη υπήρξε η στάση του στο Κυπριακό, καθώς ήταν οπαδός του συμβιβασμού με την Τουρκία σε μία διχοτομική λύση διπλής ένωσης.

Ο διπλωματικός ακόλουθος Παλαμάς , στο βιβλίο του "*Διπλωματικό Τρίπτυχο*" αναφέρεται στην περίφημη πρόταση του Μακαρίου για αναθεώρηση του Κυπριακού Συντάγματος το 1963 , τα γνωστά 13 σημεία , και την πολιτική και διπλωματική θύελλα που επέφερε. Σύμφωνα με το Παλαμά , ο Μακάριος προέβη σε αυτή την ενέργεια χωρίς να συμβουλευτεί η έστω να ενημερώσει την ελληνική κυβέρνηση γνωρίζοντας ήδη την δριμύτατη Τουρκική αντίδραση που θα προκαλέσει. Ο Μακάριος για να κάμψει την Ελληνική αρνητική θέση , η οποία θεωρούσε άκυρη την κίνηση του Μακαρίου και πως μόνο τριγμούς στις σχέσεις με την Τουρκία θα προκαλούσε, κατά την τριμερή συνάντηση στο Παρίσι ,δήλωσε πως η Αγγλία είχε ήδη εγκρίνει το σχέδιο. Όταν οι Άγγλοι μέσω του υπουργού εξωτερικών Butler διέψευσαν οποιαδήποτε έγκριση ο Βενιζέλος έγινε έξαλλος με τον Μακάριο κατηγορώντας τον για ανειλικρινή πολιτική η οποία οδηγεί την Ελλάδα και την Κύπρο σε νέες κρίσεις και διπλωματικές περιπέτειες¹³¹. Γενικότερα , ήταν αντίθετος στην πολιτική που ακολουθούσε ο Μακάριος καθώς πίστευε πως ένας ελαστικότερος χειρισμός από την πλευρά του θα οδηγούσε σίγουρα σε καλύτερα μελλοντικά αποτελέσματα. Για τον λόγο αυτό ο Σοφοκλής Βενιζέλος ήταν υπέρμαχος της

¹³¹ Χ. Ξανθόπουλος-Παλαμάς. *Διπλωματικό Τρίπτυχο*. Αθήνα 1979. Σελ 147

απομάκρυνσης του Μακάριου¹³².

Ο Παλαμάς θεωρεί τον Μακάριο ως ένα αγωνιστή που πάντα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή. Το πάθος όμως αυτό για την πολιτική σκηνή δεν είναι αρκετό¹³³. Τον θεωρεί άξιο αγωνιστή αλλά ανάξιο πολιτικό, καθώς δεν μπορεί να διαχειριστεί επαρκώς την περίοδο ειρήνης και να φανεί αντάξιος των πολιτικών εμποδίων που καλείται να διαχειριστεί, τα οποία απαιτούν λεπτούς χειρισμούς. Την περίοδο από τον Αύγουστο του 1970 έως τον Αύγουστο του 1972 ο Μακάριος θα προβεί σε ορισμένες λογικές παραχωρήσεις στους Τουρκοκύπριους (δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση) αλλά θα εναντιωθεί στην πλήρη τοπική αυτοδιοίκηση η οποία έρχεται σε αντίθεση με την αρχή του ενιαίου κράτους. Επικρατέστερη γνώμη επί του θέματος ήταν εκείνη του Μακάριου. Ο Μακάριος πίστευε πως οι Τουρκοκυπριακοί θύλακες αποτελούν λεπτομέρεια καθώς η Κύπρος είναι κατά 95% της επικράτειας της Ελληνική. Μια τέτοια κατάσταση σύμφωνα με τον Μακάριο είναι προτιμότερη από μία συνταγματική αναγνώριση(*de jure*) των Τουρκοκυπριακών διεκδικήσεων¹³⁴. Σύμφωνα με τον Παλαμά μια τέτοια άποψη και κατ επέκταση πολιτική έχει λογική ως ένα σημείο καθώς εγκυμονεί κινδύνους. Για να υλοποιηθεί η πολιτική αυτή, πρέπει να επικρατήσει ένα κλίμα ύφεσης και κατευνασμού και να απουσιάσει κάθε μορφή ανοιχτής σύρραξης και εχθροπραξίας. Κάθε μορφή όμως συμβιβαστικής πρότασης για το θέμα της τοπικής αυτοδιοίκησης που καταθέτει η Ελληνική πλευρά προσκρούει στην αντίθετη και αρνητική στάση της Κυπριακής κυβέρνησης του Μακάριου (και την Τούρκικη καχυποψία)¹³⁵.

Οι αντιθέσεις Ελληνικής και Κυπριακής πλευρά εντοπίζονται στις διαφορετικές εκτιμήσεις. Εκτιμήσεις που αφορούσαν την αντοχή της ειρηνικής κατάστασης κατά της επιδιώξεις και των δύο πλευρών. Η Ελλάδα εκτιμούσε την κατάσταση με περισσότερο σκεπτικισμό και ρεαλισμό ενώ ο Μακάριος με περίσσια αισιοδοξία καθώς πίστευε πολύ στον αποτρεπτικό ρόλο των συμμάχων και την ύπαρξη ενιαίου μετώπου Ελλάδας-Κύπρου. Ο Μακάριος βέβαια δεν είχε αντιληφθεί πως η σύμπραξη κοινού μετώπου Ελλάδας-Κύπρου έφτανε μέχρι το σημείο όπου η Ελλάδα θα είχε να αντιμετωπίσει σημαντικότερες και σοβαρότερες κυρώσεις ,αποτέλεσμα της εκβιαστικής πολιτικής που ακολουθούσε το Κυπριακό ήδη από το

¹³² Στο ίδιο, σελ, 149

¹³³ Στο ίδιο,

¹³⁴ Στο ίδιο, σελ 234

¹³⁵ Στο ίδιο, σελ 235

1959¹³⁶ σύμφωνα πάντα με το Παλαμά.

Η έλευση του Γρίβα στην Κύπρο η ενωτική δράση του και το αντάρτικο που οργάνωσε για αυτό το σκοπό θορύβησε βαθύτατα τον Μακάριο και τον ώθησε σε ένα ολέθριο σφάλμα , στην εισαγωγή όπλων από χώρες του ανατολικού μπλοκ (Τσεχοσλοβακία) με σκοπό την αντιμετώπιση του. Όταν αποκαλύφθηκε η ενέργεια αυτή του Μακάριου σήκωσε θύελλα αντιδράσεων και έφερε την Ελλάδα προ τετελεσμένων γεγονότων σύμφωνα με τον Παλαμά. Η Ελληνική κυβέρνηση κάλεσε την Κυπριακή να παραδώσει τα όπλα υπό διεθνή έλεγχο (ΟΗΕ) και να εναρμονίσει την πολιτική της με αυτή της Ελλάδος , πράγμα που ξεσήκωσε θύελλα ανθελληνικών αντιδράσεων στην Κύπρο. Η συνάντηση Γρίβα-Μακάριου δεν απέδωσε τα επιθυμητά αποτελέσματα , αλλά για αυτό δεν ευθύνεται ο Μακάριος. Περισσότερο ευθύνονται οι εξτρεμιστικές τάσεις των οπαδών των δύο πλευρών¹³⁷. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στάση του Μακάριου κατά την γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1971. Ο Αρχιεπίσκοπος μετά από κωλυσιεργίες και καθυστερήσεις σχεδόν τριών μηνών θα δεχθεί το τελικό σχέδιο αυτοβούλως , χωρίς την παραμικρή άσκηση πίεσης από την Αθήνα¹³⁸.

Σύμφωνα με τον Παλαμά ο Μακάριος , όταν σκέπτεται απαλλαγμένος από τα εσωτερικά πάθη και τις διεθνής παρεμβάσεις είναι ικανός να πάρει ορθές και υπεύθυνες αποφάσεις. Εκτός από τις πιέσεις που δεχόταν ο Μακάριος από την Ελλάδα και τους Συμμάχους , ο Παλαμάς έρχεται να προσθέσει και τις πιέσεις και κριτική που ασκούσε η Εκκλησία της Κύπρου. Τρεις Μητροπολίτες τάχθηκαν ανοιχτά κατά του Μακάριου και της πολιτικής του , οδηγώντας την διαμάχη σε υπερβολές και απρεπής εκδηλώσεις¹³⁹. Βεβαίως το πρόσχημα και μόνο ήταν εκκλησιαστικό ενώ το ουσιαστικό υπόβαθρο ήταν σαφέστατα το πολιτικό. Οι Μητροπολίτες τάχθηκαν υπέρ του Γρίβα και του ενωτικού αγώνα ενώ ο Μακάριος παρέμενε σταθερά στην πολιτική υπέρ της ανεξαρτησίας του νησιού. Σε μία κατ'ιδίαν συνάντηση του Μακάριου με τον Παλαμά (ο οποίος διατελούσε υπουργός εξωτερικών της Κυβέρνηση Μαρκεζίνη τότε) μετά από μια επιτυχημένη και ευοίωνη συνάντηση με τον πρωθυπουργό, ο Μακάριος φέρεται να εκμυστηρεύεται στον υπουργό πως έχει κατά νου ένα τρόπο αντιμετώπισης των Μητροπολιτών και επαναφορά της εκκλησιαστικής τάξης στην Κύπρο. Συνάμα δεν φαίνεται να ανησυχεί

¹³⁶ Στο ίδιο , σελ 235

¹³⁷ Στο ίδιο , σελ 237

¹³⁸ Στο ίδιο ,

¹³⁹ Στο ίδιο , σελ 238

ιδιαίτερα για τους Μητροπολίτες λόγω της μεγάλης ηλικίας τους και της κακής υγείας τους¹⁴⁰.

Σύμφωνα με τον Παλαμά η επιλογή της Αθήνας να ανατρέψει τον Μακάριο ήταν λάθος καθώς ο Μακάριος δεν ήταν μόνο Ελληνο-Κύπριος ηγέτης αλλά και Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας δίνοντας έτσι στο θέμα μία διεθνή διάσταση¹⁴¹. Ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα πως μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας γνώρισαν αναθέρμανση και πέρασαν σε μια πιο εγκάρδια φάση συνεργασίας. Το κλίμα αυτό της συνεργασίας ανέτρεψε ο Μακάριος με την πρωτοβουλία του περί τροποποίησης του Κυπριακού Συντάγματος (13 σημείων)¹⁴².

¹⁴⁰Στο ίδιο , σελ 239

¹⁴¹Στο ίδιο , σελ 245

¹⁴²Στο ίδιο , σελ 246

3.2 Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος

Ο Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος την περίοδο 1967-1971 ήταν Υπουργός Οικονομικών στην Κυβέρνηση Κόλλια. Την περίοδο 1967-1971 στην κυβέρνηση Γ Παπαδόπουλου ήταν υπουργός Εσωτερικών και τον Νοέμβρη του 1973 διορίστηκε πρωθυπουργός από την Χούντα του Ιωαννίδη όπου και παρέμεινε μέχρι την κατάρρευση της Χούντας και την διαδοχή του από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή.

Σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο η Ελληνική πολιτική αναφορικά με το Κυπριακό συνοψίζεται στην ιδέα της προώθησης και εξασφάλισης ενός ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους. Σε αυτή τη θέση έρχεται σε πλήρη αντίθεση ο Μακάριος. Ο Ανδρουτσόπουλος παραθέτει μία επιστολή που του έχει σταλεί από τον διπλωμάτη Παλαμά στην οποία αναφέρεται πώς ο Μακάριος με την πολιτική του έχει μετατρέψει την Κύπρο σε ξένη χώρα , η οποία έχει απομακρυνθεί από την Ελλάδα καθώς την διέπει ένα έντονο κύμα ανθελληνισμού που ευθύνεται στην Μακαριακή πολιτική¹⁴³ . Μια πολιτική η οποία έχει καταφέρει να εξαλείψει την Ελληνική συνείδηση από τους Ελληνοκύπριους¹⁴⁴ . Ο τέως Πρωθυπουργός στην συνέχεια παραθέτει ενδεικτικά διαβήματα Ελλήνων πρωθυπουργών προς το Μακάριο , όπως : " Άλλα συμφωνούμε και άλλα πράττετε " για να λάβει την απάντηση από τον Αρχιεπίσκοπο " πως δεν σέβεται την αλήθεια" και να τον κατηγορήσει για ανήθικη πολιτική. Αλλά και η επιστολή του Παπαδόπουλο προς τον Μακάριο σε αυστηρό τόνο όπου τον ενημερώνει πως εάν δεν αλλάξει πολιτική θα αναγκαστεί να πάρει σκληρά μέτρα τα οποία επιτάσσει το Εθνικό συμφέρον . Ο Μακάριος θα απαντήσει πως θα εκλάβει αυτή την επιστολή σαν απειλή η οποία μεγαλώνει το χάσμα και την οποία δεν θα μπορεί να αγνοήσει¹⁴⁵ .

Κατά τον Ανδρουτσόπουλο δεν μπορούμε να εξετάσουμε τις σχέσεις Ελλάδας-Κύπρου χωρίς να συνυπολογίσουμε τις εσωτερικές εξελίξεις στην Κύπρο. Ένας τέτοιος παράγοντας είναι η παρουσία του Γρίβα στην Κύπρο. Παρόλο που η Χούντα δεν έστειλε στην Κύπρο τον Γρίβα , παρόλο που η Ελληνική κυβέρνηση αποκήρυξε την ΕΟΚΑ Β(25 Αυγούστου 1973) και τις λοιπές παρακρατικές ομάδες

¹⁴³ Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος, *Η μαρτυρία ενός πρωθυπουργού* , Αθήνα 1993, σελ 221

¹⁴⁴ Στο ίδιο , σελ 223

¹⁴⁵ Στο ίδιο , σελ 230

ο Μακάριος θα συστήσει και θα εξοπλίσει δικές του παρακρατικές ομάδες παρά τις έντονες αντιρρήσεις της Ελλάδας δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο¹⁴⁶. Ο Μακάριος με τις παρακρατικές οργανώσεις του θα προβεί σε λεηλασίες και δολοφονίες ακόμα και εθνικών ηρώων αλλά ο Γρίβας θα δείξει μεγάλη αυτοσυγκράτηση και δεν φτάσει την κατάσταση στα άκρα. Ο Γρίβας θα αντιδράσει έντονα στην αποκήρυξη της ΕΟΚΑ Β λέγοντας πώς όσο ο Μακάριος έχει την εξουσία, το Κυπριακό πρόβλημα δεν θα λυθεί ποτέ¹⁴⁷. Μετά το θάνατο του Γρίβα η Ελληνική κυβέρνηση θα πιέσει τον Μακάριο να σταματήσει να στηρίζεται σε αριστερές δυνάμεις (ΑΚΕΛ) να αποκαταστήσει τους τρεις μητροπολίτες και να αποπλίσει τις παρακρατικές ομάδες. Ο Μακάριος θα κηρύξει παράνομη την ΕΟΚΑ Β (26 Απριλίου 1974) και έδωσε περιθώριο μέχρι τις 11 Μαΐου για να παραδώσει τα όπλα των παρακρατικών του οργανώσεων. Η υπόσχεση αυτή όμως θα προσκρούσει στην δυσπιστία των μελών της ΕΟΚΑ Β και των συνεργατών της. Την ίδια περίοδο θα κυκλοφορήσουν στο τύπο δηλώσεις του Μακάριου, στις οποίες έλεγε πως δεν εμπιστεύεται κανέναν Έλληνα αξιωματικό στην Κύπρο. Βέβαια και η πλειοψηφία των αξιωματικών αμφισβητούσαν τις προθέσεις του Κύπριου ηγέτη.

Στις 7 Μαρτίου 1974 ο Μακάριος θα προβεί πρώτη φορά σε παράπονα στον πρόεδρο Λαγάκο κατά την συνάντησή τους. Τέσσερις μέρες αργότερα η Ελληνική κυβέρνηση θα απαντήσει ζητώντας περισσότερες διευκρινήσεις καθώς οι κατηγορίες ήταν πολύ γενικές και αόριστες. Ο Μακάριος θα απαντήσει σαράντα πέντε μέρες αργότερα έπειτα από περεταίρω υπομνήσεις τις Ελλάδος. Αυτή η καθυστέρηση του Μακάριου, σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο είναι ενδεικτική της νοοτροπίας του και του κατά πόσον έπαιρνε σοβαρά το όλο θέμα¹⁴⁸. Κατά την απάντησή του θα δώσει ασήμαντες διευκρινήσεις που δεν αποτελούν υψηλής σημασίας ώστε να προξενήσουν εθνικό θέμα. Θα αναφέρει τα ονόματα κάποιων ασήμαντων και μικρού βαθμού αξιωματικών, θα κατηγορήσει τους Έλληνες αξιωματικούς για τα αρνητικά δημοσιεύματα στον τύπο, θα καταγγείλει την εχθρική στάση της Ομοσπονδίας Έφεδρων Αξιωματικών Κύπρου αλλά και την στάση μαθητών της Αμμοχώστου και τις εκδηλώσεις κατά της πολιτικής του από τους ίδιους. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο ο Μακάριος είχε εξαπολύσει βάρβαρες επιθέσεις εναντίον τους στα

¹⁴⁶ Στο ίδιο, σελ 231

¹⁴⁷ Στο ίδιο,

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 234

τέλη του Απριλίου¹⁴⁹. Ο Μακάριος λίγο αργότερα μέσω του Πρέσβη του στην Ελλάδα θα ανακοινώσει την μείωση της θητείας ώστε να μειώσει την δύναμη της Εθνικής Φρουράς στο μισό και θα ζητήσει επίσης την απομάκρυνση όλων των Ελλήνων αξιωματικών της. Η Ελληνική πλευρά θα μείνει εμβρόντητη στο άκουσμα αυτών των αναγγελιών. Ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών θεώρησε αυτές τις ενέργειες παρανοϊκές καθώς αποδυνάμωναν την άμυνα του νησιού κατά πολύ και το άφηναν εκτεθειμένο. Η Ελληνική κυβέρνηση θα προσπαθήσει να μετριάσει την κατάσταση προτείνοντας αντί της απομάκρυνσης των αξιωματικών την βαθμηδόν αντικατάστασή τους. Ο Μακάριος θα απορρίψει αυτή την πρόταση. Ο Τετενές θα εκμυστηρευτεί στον Ανδρουτσόπουλο πως ο Μακάριος μεθοδεύει τα πράγματα και τα οδηγεί σε μία σύγκρουση με το Εθνικό κέντρο¹⁵⁰.

Ο Ανδρουτσόπουλος δεν μπορεί να καταλάβει πως ασήμαντοι λόγοι όπως η κλοπή μερικών όπλων και η αναγραφή ορισμένων αντί μακαριακών συνθημάτων σε κτήρια της Αθήνας ήταν αρκετοί λόγοι ώστε να αποφασίσει την "διάλυση" της Εθνικής Φρουράς με την απομάκρυνση των Ελλήνων αξιωματικών ο Μακάριος. Μια ενέργεια που θα προκαλούσε σημαντικά προβλήματα στην άμυνα του νησιού. Ο τέως πρωθυπουργός θεωρεί πως ενώ η Ελλάδα προσπαθεί να δημιουργήσει ένα ενιαίο μέτωπο ο Μακάριος με τις ενέργειες και δηλώσεις του όπως " η θεωρία περί ενιαίου αμυντικού χώρου Ελλάδας- Κύπρου έχει μόνον συναισθηματικήν πλευράν " διασπά το Εθνικό μέτωπο και την εθνική ενότητα¹⁵¹. Επίσης, ο Μακάριος παρότι είχε συμφωνήσει να μην δημοσιεύσει την επιστολή πριν φύγει ο απεσταλμένος της Ελληνικής Κυβέρνησης από εκεί (όπου είχε σταλθεί για να συζητήσει τις θέσεις που εκφράζει ο Μακάριος μέσα στην επιστολή) εντέλει θα την δημοσιεύσει και έπειτα θα προσπαθήσει να δικαιολογήσει την ενέργεια του με αφελή τρόπο, σύμφωνα πάντα με τον τέως πρωθυπουργό¹⁵². Παρόλα, αυτά ο Έλληνας πρέσβης θα αναπτύξει τις θέσεις της Ελληνικής πλευράς για το πόσο επιζήμιο ήταν η απομάκρυνση των Ελλήνων αξιωματικών και η μείωση της Εθνικής Φρουράς κάνοντας τον Μακάριο να παραδεχτεί ότι πρόκειται όντως για επικίνδυνη ενέργεια αλλά ο φόβος εσωτερικής αυτοκαταστροφής ήταν μεγαλύτερος από τον φόβο εχθρικής εισβολής¹⁵³ σύμφωνα πάντα με τον Έλληνα πρωθυπουργό.

¹⁴⁹Στο ίδιο, σελ 234

¹⁵⁰Στο ίδιο, σελ 236

¹⁵¹Στο ίδιο, σελ 241

¹⁵²Στο ίδιο, σελ 254

¹⁵³Στο ίδιο, σελ 255

Ο Μακάριος ουσιαστικά όμως προσπαθούσε να μειώσει την δύναμη ενός στρατιωτικού σώματος που βρισκόταν υπό τον άμεσο έλεγχο της Χούντας. Ο πρέσβης θα προτείνει στον Μακάριο να επισκεφθεί την Αθήνα για περαιτέρω διαβουλεύσεις. Ο Μακάριος θα απαντήσει πώς θα έρθει στην Αθήνα μόνο εάν οι θέσεις του στην επιστολή γίνουν δεκτές και δεν συζητηθούν κατά την επίσκεψη του περαιτέρω. Η στάση αυτή του Μακαρίου άφησε έκπληκτο τον Έλληνα απεσταλμένο. Εξίσου έκπληκτο άφησε και τον στενό του φίλο Σάββα Κωνσταντόπουλο(εκδότης της εφημερίδας *Ελεύθερος Κόσμος*) όταν τον επισκέφθηκε κατόπιν παράκλησης της Ελληνικής κυβέρνησης με σκοπό την βολιδοσκόπηση του Αρχιεπισκόπου. Ο Κωνσταντόπουλος θα επισκεφθεί τον Μακάριο και θα γυρίσει λέγοντας ότι η αποστολή του απέτυχε. Συγκεκριμένα θα δηλώσει πώς το μόνο που απασχολεί τον Μακάριο είναι ο ρόλος του ως ηγέτης όλων των Ελλήνων μετά την πτώση της Ελληνικής κυβέρνησης. Χαρακτηριστικά ανέφερε " *Ο Μακάριος έχει κλειδώσει τον νουν του και πετάζει τα κλειδιά* " ¹⁵⁴. Στη συνάντηση αυτή θα αναφερθεί και ο Παπαχελάς στο βιβλίο του *Ένα Σκοτεινό Δωμάτιο*, αναφέροντας πως ο Κωνσταντόπουλος θα αναφέρει στον Ιωαννίδη πως " *Μίμη , δυστυχώς δεν γίνεται τίποτα* " και να του απαντήσει ο Ιωαννίδης πως " *Μάλλον έχει εντολές από τους Άγγλους* " αναφερόμενος στον Μακάριο¹⁵⁵.

Ο τέως πρωθυπουργός θεωρεί πώς ενώ η Ελληνική πλευρά προσπαθεί με κάθε τρόπο για να επιτύχει μία λύση που θα εξυπηρετεί το εθνικό συμφέρον ενώ την ίδια στιγμή ο Μακάριος μένει προσηλωμένος σε μία αδιάλλακτη πολιτική με μόνο αποτέλεσμα να προκαλεί. Ενδεικτική ενέργεια της πολιτικής του ήταν και η συνέντευξη που παραχώρησε στις 7 Ιουλίου. Σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο η συνέντευξη αυτή αποτελεί αποτέλεσμα του εκνευρισμού του που προκλήθηκε από την ψύχραιμη Ελληνική στάση. Κατά την συνέντευξη ο Ανδρουτσόπουλος θεωρεί πώς ο Μακάριος στην προσπάθεια του να δικαιολογηθεί πέφτει σε αντιφάσεις και ψεύδεται. Ο Ανδρουτσόπουλος υποστηρίζει πώς η πολιτική αυτή του Αρχιεπισκόπου να διπλώνει τον λόγο του αποτελεί συχνό φαινόμενο. Θεωρεί την συνέντευξη ένα ατυχές γεγονός και πώς το μόνο που απέδειξε είναι ο Αρχιεπίσκοπος έχει χάσει κάθε επαφή με την πραγματικότητα και πως η πολιτική του προάγει ένα κλίμα έντασης¹⁵⁶. Σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο αντιδράσεις για αυτή την συνέντευξη εξέφρασαν

¹⁵⁴ Στο ίδιο , σελ 255

¹⁵⁵ Παπαχελάς, ο.π., σελ 283

¹⁵⁶ Στο ίδιο , σελ 260

διάφορες οργανώσεις και συντονιστικές επιτροπές , έφεδροι αξιωματικοί και αγωνιστές κατά τον απελευθερωτικό αγώνα , δηλώνοντας πως η πολιτική του Μακαρίου θα αποκόψει την Κύπρο από τον Εθνικό κορμό και θα την παραδώσει άοπλη στους Τούρκους¹⁵⁷.

Ο Ανδρουτσόπουλος παραθέτει στην συνέχεια τις εντυπώσεις που δημιουργήθηκαν στα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου μετά την γνωστοποίηση της Επιστολής του Μακαρίου.

- Ο Κωνσταντίνος Ράλλης, υπουργός παρά τον Πρωθυπουργό θεωρεί την επιστολή απαράδεκτη. Την θεωρεί προδοτική και πως υπονομεύει τα Εθνικά θεμέλια. Επίσης , θεωρεί πως δεν υπάρχουν περεταίρω περιθώρια διαπραγματεύσεων.
- Ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας , αντιστράτηγος ε.α , Ευστάθιος Λατσούδης θεωρεί πως η κίνηση του Μακαρίου να δημοσιεύσει την επιστολή είναι ενδεικτική των προθέσεων του. Θεωρεί πως η συνέντευξη του Αρχιεπισκόπου δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με τίποτα. Την αποδίδει στον φόβο του Μακαρίου για τον εαυτό του (εξαιτίας της δράσης της ΕΟΚΑ Β) και την θεωρεί αντιπερισπασμό ή ακόμα και αντεπίθεση. Επίσης θεωρεί πως με αυτή την κίνηση επιδιώκει να αποφύγει εμπόλεμη σύρραξη με την Τουρκία αφενός , και αφετέρου να αποκομίσει περισσότερη ανεξαρτησία από το εθνικό κέντρο. Ταυτόχρονα θα επιβεβαιώνει την θέση του στο εσωτερικό. Προτείνει την προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων μέσω πρόσκλησης του Μακαρίου στην Αθήνα και μία προσπάθεια αναθεώρησης των θέσεων του Μακαρίου μέσω εγγυήσεων και προτάσεων.
- Ο Υπουργός Δημοσίας Τάξεως Γεώργιος Τσουμάνης πιστεύει πως αρχικά θα έπρεπε να έχει αποφευχθεί η επιστολή από τον Μακάριο και μετέπειτα η δημοσίευση της . Προτείνει και αυτός με την σειρά του να γίνει προσπάθεια για να μεταβληθούν οι θέσεις του Μακαρίου.
- Ο Δημήτριος Τσάκωνας , Υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών πιστεύει πως στην πιο δύσκολη φάση των Ελληνο Τουρκικών σχέσεων , ο Μακάριος με την πολιτική του αφήνει το νησί ανοχύρωτο και καθιστά σαφές πως δεν επιθυμεί ενιαίο μέτωπο Αθήνας –Λευκωσίας. Ο Τσάκωνας δεν μπορεί να κατανοήσει τι

¹⁵⁷ Ανδρουτσόπουλος , ο.π , σελ 262

επιθυμεί να πετύχει με την πολιτική του ο Μακάριος. Εάν αποσκοπεί σε διχοτόμηση ή να αναδειχθεί σε ηγέτη όλων των Ελλήνων.

- Ο Αναπληρωτής υπουργός Συντονισμού και Προγραμματισμού , Ηλίας Μπαλόπουλος συμφωνεί με τον κύριο Λατσούδη και Τσουμάνη , και πιστεύει πως οι κινήσεις αυτές από τον Μακάριο έγιναν για να αυξήσει την διαπραγματευτική του ισχύ.
- Ο Υπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών πιστεύει πως η επιστολή είναι απαράδεκτη και η δημοσίευση της αποτελεί προδοτική πράξη.
- Ο Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας Κωνσταντίνος Σκιαδόπουλος θεωρεί πως ο Μακάριος εκμεταλλεύεται αυτές τις δύσκολες στιγμές για να απαλλαγεί από την Ελληνική κηδεμονία. Κατηγορεί τον Μακάριο και του προσάπτει πως ενώ ο ίδιος κατηγορεί την Ελλάδα ότι αναμειγνύεται στα εσωτερικά της Κύπρου , την ίδια στιγμή εκείνος κάνει το ίδιο.
- Ο Τρύφων Τριανταφυλλάκος Υπουργός Δημοσίων έργων διερωτάται εάν ο Μακάριος είναι αντίπαλος και αν πρέπει να αντιμετωπιστεί ως τέτοιος. Προτείνει σε πρώτη φάση να μετριαστεί η ζημία με την Τουρκία και σε δεύτερη φάση να προετοιμαστεί ένας διάλογος με τον Μακάριο.
- Ο Υπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών Γεωργιόπουλος δηλώνει με την σειρά του πως η επιστολή του Μακάριου είναι πρωτοφανής τόσο σε τόνο όσο και σε περιεχόμενο. Συμπεραίνει πως ο Μακάριος με την δράση του το μόνο που κατάφερε ήταν να αποκόψει τις γέφυρες με την Ελλάδα. Επισημαίνει πως και από την θέση του Αρχιεπισκόπου είχε καθαιρεθεί αρχικά και εντέλει το απέφυγε συγκαλώντας νέα σύνοδο. Με την πολιτική του θέλει να καταστήσει την Κύπρο νέα Κούβα και δεν αποκλείει το γεγονός να επιδιώκει να γίνει ηγέτης όλων των Ελλήνων.
- Ο Υπουργός Απασχολήσεως Παπαρροδόπουλος θεωρεί πως ο Μακάριος με την επιστολή αυτή συνεχίζει την απόμακρη πολιτική του και πως μάλλον διακατέχεται από την φιλοδοξία πως θα διαδραματίσει τον ρόλο του πολιτικού ηγέτη στην Ελλάδα. Θεωρεί πως συνεργάζεται με κουμουνιστές και πως εάν βεβαιωθεί ότι θα παραμείνει ηγέτης της Κύπρου θα πάψει να ενοχλεί.
- Ο Υπουργός Εμπορίου Γ Αναστασόπουλος θεωρεί πως ο Μακάριος στηρίζεται σε κάποια άλλη δύναμη για την ασφάλεια της Κύπρου και η Αθήνα πρέπει να κρατήσει αμετακίνητη στάση απέναντι του.

- Ο Υπουργός Γεωργίας Τζωρτζάκης , θεωρεί τον Μακάριο απρεπή και πως διάλεξε λάθος στιγμή να διαταράξει την ομόνοια και την ενότητα του Ελληνισμού. Θεωρεί την συνεργασία με τον Μακάριο απαραίτητη
- Ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Παναγιώτης Χρήστου δεν δίνει μεγάλη σημασία στην επιστολή Μακαρίου καθώς περιγράφει μία κατάσταση που ήδη ήταν γνωστή. Δεν πιστεύει πως ο Μακάριος θέλει να εξελιχθεί σε ηγετική πολιτική μορφή των Ελλήνων και ούτε πως θέλει να δημιουργήσει μία νέα Κούβα. Πιστεύει πως τα γεγονότα αυτά οφείλονται στην τάση της Αθήνας να αντιμετωπίζει τον Μακάριο ως διοικητή ενός τμήματος και όχι ως αρχηγού ανεξάρτητου κράτους.
- Ο Υπουργός Εσωτερικών, Βασίλης Τσούμπας χαρακτηρίζει τον Μακάριο φιλόδοξο και καχύποπτο και ανησυχεί μήπως τόσο καιρό τον έχουν υποτιμήσει καθώς οι ελίτ του νησιού είναι πλέον στο πλευρό του. Θεωρεί ότι με την επιστολή αυτή ο Μακάριος επιτίθεται στην Ελλάδα με σκοπό να εξασφαλίσει την επιστροφή των όπλων από την Τσεχοσλοβακία ώστε να καταστεί παντοδύναμος στο νησί και ικανός να αντιμετωπίσει κάθε απειλή.
- Ο Υπουργός Βιομηχανίας Κωνσταντίνος Κυπραίος συμφωνεί με τους προλαλήσας και προτείνει την ταχύτερα δυνατή συνεννόηση των δύο πλευρών.
- Ο Υφυπουργός παρά τον Πρωθυπουργό , Γεώργιος Αλεξανδρής , χαρακτηρίζει τον Μακάριο ως οξυδερκή και ένα άτομο με διεθνή ακτινοβολία και παραδοχή. Αναρωτιέται αν ο Μακάριος έχει πέσει θύμα εξωγενών παραγόντων η παίζει κάποιο θέατρο. Για τους λόγους αυτούς η Ελλάδα πρέπει να προσεγγίσει πολύ προσεκτικά την κατάσταση.
- Ο Δημήτριος Καρακώστας , Υφυπουργός παρά τον Πρωθυπουργό υποστηρίζει πως με την απόφαση αυτή ο Μακάριος να φύγουν οι Ελληνικές Δυνάμεις , έχει ηθικά και εθνικά ξοφλήσει.
- Τελευταίος ομιλεί ο Πρωθυπουργός Ανδρουτσόπουλος ο οποίος θεωρεί πως ο Μακάριος ούτε θα ταχθεί ποτέ κατά της Ένωσης ούτε θέλει να αποκοπεί πλήρως από την Ελλάδα. Για αυτό προτείνει την εξάντληση της διπλωματικής οδού ως λύση.

Σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο ο Μακάριος είχε παρερμηνεύσει την Ελληνική στάση ανοχής καθώς την είχε εκλάβει ως αδυναμία. Για το λόγο αυτό έφτασε στο σημείο να δηλώσει " πώς θα διαλύσω την Εθνική Φρουρά και οι στρατιωτικοί ας μείνουν στο νησί ως τουρίστες¹⁵⁸". Η Ελληνική πλευρά ήταν διατεθειμένη να συζητήσει τα πάντα , εκτός της απομάκρυνση των Αξιωματικών. Ο Ανδρουτσόπουλος θα δηλώσει πως ο Μακάριος θα σταθεί η αφορμή για να ματαιωθεί η αγορά κάποιον αεροπλάνων καθώς θα αποκαλύψει την αγορά σε μία συνέντευξη του. Σύμφωνα με τον Τετενέ η πράξη αυτή οφείλεται στο ότι ο Μακάριος ήθελε η Ελλάδα να είναι ισχυρότερη από την Τουρκία , αλλά όχι κατά πολύ ώστε να έχει τον πρώτο λόγο στην περιοχή¹⁵⁹.

Ο Ανδρουτσόπουλος αποδίδει την αποκάλυψη του μυστικού σε μία έκρηξη οργής και αυθορμητισμού. Ο τέως πρωθυπουργός θεωρεί πως ο Μακάριος στηρίζεται στο ΑΚΕΛ και ακροβατεί μεταξύ του Ανατολικού Συνασπισμού για να εφαρμόσει την πολιτική του αλλά είχε υπερεκτιμήσει τις δυνάμεις των αριστερών δυνάμεων εντός του νησιού καθώς και το ενδιαφέρον της Μόσχας για την διατήρηση του στην εξουσία. Κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής του ήταν να παρακάμπτει την Αθήνα , με την οποία είναι αδύνατον να συνεννοηθεί και να συμφωνήσει στο οτιδήποτε. Με την στάση του , δεν άφηνε καμία άλλη έξοδο από την κρίση , που ο ίδιος δημιούργησε , παρά μόνο την ανατροπή του. Μια ανατροπή που αποφασίστηκε και διατάχθηκε από την στρατιωτική ηγεσία και θεωρήθηκε ως αναπόφευκτη με βάση την ανένδοτη στάση του Μακαρίου¹⁶⁰.

Μετά την προσπάθεια ανατροπής του , ο Μακάριος θα διασύρει την Ελλάδα από το βήμα του ΟΗΕ και στην ουσία θα δώσει το πράσινο φώς στην Τουρκία για εισβολή, σύμφωνα με τον Ανδρουτσόπουλο. Στην ομιλία του θα αναφέρει πως πρόκειται για μία εισβολή της Ελλάδας που παραβιάζει και καταλύει το Κυπριακό κράτος και την ανεξαρτησία του . Η εισβολή αυτή δεν αποτελεί μία εσωτερική υπόθεση των Ελλήνων και επηρεάζει και τις δύο κοινότητες του νησιού. Θα συμπληρώσει πως η εισβολή αυτή θα συνεχίζεται όσο υπάρχει Ελληνικός στρατός στο νησί. Στο τέλος θα δηλώσει πως η Ελλάδα διατηρεί διπρόσωπη στάση έναντι των διακοινοτικών συνομιλιών στο νησί και τις υπονομεύει¹⁶¹. Ο Ανδρουτσόπουλος θεωρεί τον Μακάριο υπαίτιο για την αποτυχία των διακοινοτικών διαλόγων.

¹⁵⁸Στο ίδιο , σελ 284

¹⁵⁹Στο ίδιο , σελ 287

¹⁶⁰Στο ίδιο , σελ 292

¹⁶¹Στο ίδιο , σελ 314

Πριν την ομιλία του Μακάριου οι ΗΠΑ , Αγγλία και ΟΗΕ ήταν υπέρ της άποψης της Ελλάδας για απλή αντικατάσταση των αξιωματικών , ενώ ο Τούρκος πρέσβης στον ΟΗΕ δεν έβλεπε καν το λόγο σύγκλισης του συμβουλίου , καθώς θεωρούσε τα γεγονότα ως υπόθεση μεταξύ των Ελλήνων. Μέτα την ομιλία του Μακάριου όμως ο Τούρκος αντιπρόσωπος θα δηλώσει πώς είναι καθήκον της διεθνής κοινότητας η αποκατάσταση του status quo στην Κύπρο. Η Τουρκία είχε εξασφαλίσει την ευκαιρία που χρειαζόταν.

Ο Ανδρουτσόπουλος θεωρεί πως , η εισβολή χωρίς την ηθική κάλυψη που παραχώρησε η ομιλία του Μακάριου δεν θα είχε πραγματοποιηθεί¹⁶². Ο Μακάριος αντέδρασε ως ένας απλός άνθρωπος. Δεν κατάφερε να ανέλθει πάνω από τα πάθη του και κυβέρνησε όπως ένας λαϊκός άνθρωπος¹⁶³. Οι υπολογισμοί του ήταν λάθος από την αρχή και τα κίνητρα του δεν ήταν εθνικά αλλά προσωπικά. Ο Ανδρουτσόπουλος θα καταλήξει στο συμπέρασμα πως όταν ο Μακάριος έλεγε πως ,η απειλή της Τουρκίας είναι μικρότερη από αυτή της Ελλάδας, ταυτόχρονα δήλωνε και την προτίμηση του. Όπως ένας άλλος Βυζαντινός κατά την άλωση που προτίμησε το τούρκικο φακιόλι παρά την παπική τιάρα¹⁶⁴. Δεν πέρασαν 24 ώρες από την ομιλία του Μακαρίου όταν οι Τούρκοι εισέβαλαν στην Κύπρο. Στο συμπέρασμα του Ανδρουτσόπουλου είναι έκδηλο το σημείο της υπερβολής. Μια υπερβολή που πηγάζει από την εκδήλωση προσωπικών συναισθημάτων και σκέψεων σε μία προσπάθεια συναισθηματικής φόρτισης των γεγονότων από την πλευρά του με σκοπό την αποποίηση ευθυνών και τον αποπροσανατολισμό των νεώτερων γενών με βαρύγδουπες δηλώσεις.

¹⁶²Στο ίδιο , σελ 316

¹⁶³Στο ίδιο ,

¹⁶⁴Στο ίδιο ,σελ 317

3.3. Σπύρος Β. Μαρκεζίνης

Ο Σπυρίδων Μαρκεζίνης πριν το 1967 και το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου , υπήρξε Υπουργός σε διάφορες θέσεις και κυβερνήσεις. Μετά το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου ο Παπαδόπουλος σε μία προσπάθεια φιλελευθερισμού του καθεστώτος , αφού καταργήσει την βασιλεία , θα δώσει στις 8 Οκτωβρίου εντολή σχηματισμού συνταγματικής κυβέρνησης στον Μαρκεζίνη.

Ο Κύπριος ηγέτης Μακάριος παρουσιάζεται στο βιβλίο του Μαρκεζίνη ως ένας φιλικός και καταδεκτικός πολιτικός με τον οποίο ο πρώην πρωθυπουργός διατηρούσε φιλικές σχέσεις. Ο Μακάριος πίστευε πολύ στον Μαρκεζίνη , τον θεωρούσε άξιο πολιτικό με ευφυΐα και ευχάριστη προσωπικότητα και πιστεύει πως με αυτόν στην εξουσία θα προκύψουν πολλά καλά¹⁶⁵. Ο Μαρκεζίνη παρόλα αυτά πίστευε πως η Ελλάδα δεν έπρεπε να μπλέξει σε περεταίρω περιπέτειες εξαιτίας της Μακαριακής πολιτικής στο Κυπριακό η οποία εν μέρει βασιζόταν στην ευθυνοφοβία των Αθηνών¹⁶⁶.

Στη συνέχεια του βιβλίου , ο τέως πρωθυπουργός παρουσιάζει μία επιστολή του Γρίβα προς τον Άδωνη Κύρου όπου όμως ουσιαστικό παραλήπτη είχε τον ίδιο. Στην επιστολή ο Γρίβας αναφέρει πως ο Μακάριος δεν πρόκειται ποτέ να παραιτηθεί οικειοθελώς από την εξουσία και περιφρονεί τους πάντες και τα πάντα. Κατέχει την απόλυτη εξουσία και δεν θα δεχθεί ποτέ την πολιτική αναμέτρηση επί ίσοις όροις . Δεν πρόκειται ποτέ να καταργήσει τις παρακρατικές του ομάδες καθώς εκεί στηρίζεται η πραγματική του εξουσία , διότι πρόκειται για πολυάριθμες καλά εξοπλισμένες ομάδες, τις οποίες ενίσχυε με κονδύλια από τον κρατικό προϋπολογισμό. Καταλήγει στο συμπέρασμα πως ακόμα και αν οι ομάδες αυτές καταργηθούν ο Μακάριος θα παρέμενε πάλι κυρίαρχος¹⁶⁷.

Σε πρόγευμα που παραχωρήθηκε στην οικία του Μαρκεζίνη στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, κατά την επίσκεψη του στην Ελλάδα, ο Κύπριος ηγέτης θα πάρει τον λόγο πρώτος και θα δηλώσει πως παρόλο την θετική εξέλιξη των τελευταίων τριών συναντήσεων παραμένει απαισιόδοξος σχετικά με την εξεύρεση

¹⁶⁵ Σπύρος Β Μαρκεζίνη , *Αναμνήσεις 1972-1974* , Αθήνα 1979.Σελ 305.

¹⁶⁶ Στο ίδιο , σελ ,315

¹⁶⁷ Στο ίδιο , σελ 320

λύσεως μέσω των διακοινοτικών συνομιλιών. Τονίζει την ανάγκη εξάλειψης της διχόνοιας μεταξύ των Κυπρίων και θεωρεί πως μία ουσιαστική λύση θα προκύψει μόνο εάν αμβλυνθούν οι διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Παρόλα αυτά , δέχεται και υποστηρίζει πως η λύση θα προκύψει μέσα από τον διάλογο και τις διαπραγματεύσεις. Οι αποτυχία τους όμως θα δημιουργήσει αδιέξοδο και για αυτό τον λόγο η κατάσταση πρέπει να εκτιμηθεί από την αρχή¹⁶⁸. Ο Μακάριος θα μιλήσει και για την εσωτερική κατάσταση και τον Γρίβα και θα δηλώσει πως με τον Γρίβα δεν έχει κάποιο προσωπικό πρόβλημα αλλά ως ηγέτης του Κυπριακού κράτους έχει την ανάγκη να προστατέψει τον λαό του από τις επιθέσεις και τις λεηλασίες των ομάδων του Γρίβα , ο οποίος φέρετε λες και είναι ο απόλυτος και μοναδικός ηγέτης του νησιού. Στο τέλος της συνάντησης ο Αρχιεπίσκοπος μεταξύ άλλων θα καταλήξει πως εάν ποτέ βρεθούμε σε αδιέξοδο με τις διαπραγματεύσεις είμαι σύμφωνος να έχετε απευθείας επαφή με την Τουρκία¹⁶⁹. Ο Μαρκεζίνη συμπεραίνει στο τέλος πως η συνάντηση εξελίχθηκε θετικά και πάρθηκαν αποφάσεις που εκφράζουν και ευχαριστούν και τις δύο πλευρές.

¹⁶⁸Στο ίδιο , σελ 330

¹⁶⁹Στο ίδιο , σελ 332

3.4 Άγγελος Βλάχου

Ο Άγγελος Βλάχου ακολούθησε διπλωματική καριέρα. Διετέλεσε Έλληνας Πρόξενος σε πολλές πόλεις όπως η Άγκυρα , η Μόσχα και η Ρώμη. Επίσης , διετέλεσε γενικός πρόξενος στη Λευκωσία κατά την περίοδο της υπογραφής των συνθηκών Ζυρίχης-Λονδίνου (1956-1959) και γενικός γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών. Ο Άγγελος Βλάχος δέχτηκε δριμύτατη κριτική για την στάση του στο Κυπριακό καθώς ήταν υπέρ μιας πολιτικής κατευνασμού (τόσο του ΟΗΕ όσο και της Τουρκίας) και τάχθηκε κατά τόσο του Μακαρίου όσο και του Γρίβα.

Ο Άγγελος Βλάχου από τις πρώτες κιόλας σελίδες του βιβλίου του θα αναφερθεί στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Η πρώτη εικόνα του Κύπριου ηγέτη που θα μας δώσει είναι την περίοδο όπου την εξουσία στην Ελλάδα είχε η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου. Μας παραθέτει την περίφημη συνάντηση Γαρουφαλιά-Μακαρίου που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο με σκοπό να πειστεί ο Μακάριος για μονομερή Ένωση . Μας ενημερώνει πώς παρόντες στην συνάντηση ήταν και οι υπουργοί Γεωργιάδης και Κυπριανός. Ενώ στην αρχή ο Μακάριος δέχτηκε , έπειτα ,όταν είχαν αποχωρήσει οι υπουργοί , εξέφρασε τις γνωστές απορίες του εάν μπορούσε να γίνει αντιβασιλέας και εάν ήταν εφικτό η ένωση να γίνει αναίμακτα καθώς ήταν ιερέας και δεν μπορούσε να έχει αίμα στα χέρια του (Με βάση την παρούσα μελέτη μάλλον πρόκειται για ψευδείς δηλώσεις) . Ο Βλάχος θεωρεί πώς ο Μακάριος υποκρίνεται καθώς πέντε χρόνια πριν σε συνεργασία με τον Γρίβα είχε χρησιμοποιήσει υδροκυάνιο και μικροβιολογικό υλικό εναντίον των Άγγλων¹⁷⁰. Η ιδέα αυτή εντέλει θα παραγκωνιστεί καθώς ο Γ Παπανδρέου θα διαλέξει να δεχθεί το σχέδιο Ατσεσον. Απέναντι του θα βρει βέβαια τόσο την Τουρκία όσο και τον ίδιο τον Μακάριο ο οποίος δεν ήθελε ούτε Ένωση , ούτε το σχέδιο Ατσεσον ούτε τίποτα¹⁷¹.

Έτσι, ο Βλάχος συμπεραίνει πως η Ελλάδα πλέον είχε δύο εχθρούς απέναντι της .Την τετραετία 1968-1972 σύμφωνα με τον Βλάχο, Ελλάδα και Κύπρος είχαν βρεθεί αντιμέτωπες. Κύριος λόγος ήταν η καχυποψία που επικρατούσε η οποία ήταν αποτέλεσμα της επιμονής του Μακαρίου να στηρίζεται στα αριστερά στοιχεία του νησιού και στην ενδεχόμενη πολεμική σύρραξη που θα προκαλούσε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η πολιτική του. Η Ελλάδα , είχε καταστήσει πρωταρχικό στόχο την

¹⁷⁰Άγγελος Βλάχος , *Μια φορά και ένα καιρό , ένας διπλωμάτης, Στ τόμος , Αθήνα 1988 , σελ ,12.*

¹⁷¹Στο ίδιο, σελ ,13

απομάκρυνση του από την εξουσία και αν αυτό δεν ήταν εφικτό να τον προσεταιρίσει και να τον καταστήσει υποχείριο της¹⁷². Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος πάντα πίστευε πώς ο Μακάριος ήταν υπέρ του δέοντος φιλικός με τις αριστερές πολιτικές δυνάμεις του νησιού για αυτό το λόγο θα του ζητήσει να σχηματίσει κυβέρνηση Εθνικής Ενώσεως. Ο Μακάριος θα αρνηθεί και θα κατηγορήσει αφενός την πρόταση ως αντισυνταγματική και αφετέρου την εναντίον του δράση από τους Έλληνες αξιωματικούς στο νησί. Η παραίτηση του Παλαμά ο οποίος εκείνη την περίοδο ήταν κατεξοχήν εναντίον του Μακαρίου εκτόνωσε κάπως την κατάσταση.

Την περίοδο της υπηρεσίας του στην Λευκωσία ο Βλάχος υποστηρίζει πως η στάση του Μακαρίου απέναντι στις διακοινοτικές ομιλίες στην καλύτερη περίπτωση θα μπορούσαν να θεωρηθούν διπλωματικές καθώς την μία τις αγνοούσε και την άλλη τις υπονόμει. Οι σχέσεις του με τον Γρίβα ήταν οι χειρότερες δυνατές. Καθώς ο Γρίβας ο οποίος είχε μπει στην παρανομία, είχε απαγάγει τον βουλευτή του Μακαρίου , Χρίστου Βάκη και ζητούσε από τον Μακάριο να γίνουν κανονικές εκλογές για ανάδειξη Προέδρου , να διαλέξει μεταξύ πολιτικής και εκκλησιαστικής εξουσίας και να παραχωρήσει αμνηστία στους πολιτικούς κρατούμενους (εννοώντας τα μέλη της ΕΟΚΑ) ¹⁷³ . Ο Μακάριος δεν θα υποκύψει και ο υπουργός θα απελευθερωθεί ένα μήνα μετά. Ο Βλάχος θεωρεί τα πολλά ταξίδια του Μακαρίου αχρείαστα , ανεύθυνα και κούφιας κινήσεις εντυπωσιασμού. Καθώς όσο εκείνος ταξίδευε άφηνε την Κύπρο σε πολύ κρίσιμες στιγμές με μοναδικό σκοπό την αύξηση του προσωπικού του κύρους στο διεθνές στερέωμα .

Ο Άγγελος Βλάχος υποστηρίζει πως παρόλο τα αρνητικά στοιχεία του Μακαρίου παραμένει ο μοναδικός παράγοντας που μπορεί να εξασφαλίσει κάποια ομαλή πορεία προς την λύση. Μάλιστα φτάνει στο σημείο να παραδεχτεί πως παρόλο που μετά από 15 χρόνια στην διπλωματική σκηνή κατά τα οποία έχει αποκτήσει αισθήματα απέχθειας για τον Μακάριο ,απόρροια των πολλών συγκρούσεων τους , έχει φθάσει στο σημείο να τον υποστηρίζει και να αναγνωρίζει την αξία του ως παράγοντας σταθεροποίησης στην περιοχή. Χαρακτηριστικό αυτής της άποψης αποτελούν τα λεγόμενα του στους υφιστάμενους του , λέγοντας τους πως ο Μακάριος μου έχει ψήσει το ψάρι στα χείλη , και όμως αυτή τη στιγμή πρέπει να τον προφυλάξουμε καθώς αποτελεί την μοναδική εγγύηση της ανεξαρτησίας της Κύπρου.

¹⁷² Στο ίδιο, σελ ,382

¹⁷³ Στο ίδιο, σελ ,384

Πίστευε πως την στιγμή που θα επιχειρούταν η αντικατάσταση του η Τουρκία θα αποβιβαζόταν στο νησί¹⁷⁴. Όπως και έγινε.

¹⁷⁴Στο ίδιο, σελ ,402

3.5.Μενέλαος Αλεξανδράκης- Βύρων Θεοδωρόπουλος - Ευστάθιος Λαγάκος.

Ο Μενέλαος Αλεξανδράκης από το 1964 ως το 1970 υπηρέτησε ως πρεσβευτής στη Λευκωσία και από το 1974 ως το 1979 ήταν πρεσβευτής στις ΗΠΑ. Ο Βύρων Θεοδωρόπουλος εισήλθε στο διπλωματικό σώμα το 1946 και το 1955 τοποθετήθηκε πρόξενος στην Κωνσταντινούπολη, στην οποία βίωσε τα γεγονότα των Σεπτεμβριανών. Διετέλεσε επίσης γενικός πρόξενος στην Αλεξάνδρεια και το 1965 έγινε διευθυντής τουρκικών και κυπριακών υποθέσεων. Στη συνέχεια τοποθετήθηκε πρέσβης στον Καναδά καθώς και μόνιμος αντιπρόσωπος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το ΝΑΤΟ. Την περίοδο 1976 - 1981 χρημάτισε μόνιμος υπηρεσιακός γενικός γραμματέας του υπουργείου εξωτερικών και παράλληλα πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής Διαπραγματεύσεων για την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Ο Ευστάθιος Λαγάκος , υπηρέτησε σε διάφορες διπλωματικές θέσεις (Παρίσι, Κωνσταντινούπολη, Βρυξέλλες και αλλού) και ως πρεσβευτής στην Κύπρο, το Ηνωμένο Βασίλειο και μόνιμος αντιπρόσωπος στο ΝΑΤΟ. Παρέμεινε στο υπουργείο Εξωτερικών ως την παραίτησή του το 1983.

Οι τρεις διπλωμάτες ξεκινούν την αφήγηση τους από τα προ πραξικοπηματικά χρόνια. Μας ενημερώνουν πως ήδη από το 1958 ο Μακάριος εκθέτει την Ελληνική κυβέρνηση με διάφορους πολιτικούς ελιγμούς του , για τους οποίους δεν είχε ενημερώσει την ελληνική Κυβέρνηση πρώτα και ούτε καν είχαν συζητηθεί . Το 1958 η Ελληνική πλευρά σκεφτόταν το ενδεχόμενο της Κυπριακής Ανεξαρτησίας και βολιδοσκοπούσε τι αντιδράσεις θα έφερνε μια ενδεχόμενη τέτοια πρόταση. Ο Μακάριος αυθαίρετα σε συνέντευξη του θα δηλώσει πως είναι ανοιχτός σε μία τέτοιας μορφής λύση και πέντε μέρες αργότερα με επιστολή του στην Αγγλική Κυβέρνηση θα το επιβεβαιώσει προκαλώντας έκπληξη στην Ελληνική πλευρά, καθώς ένα τέτοιο ενδεχόμενο βρισκόταν σε πολύ πρώιμο και προπαρασκευαστικό στάδιο. Την περίοδο 1960-1964 χαρακτηρίζει η απόκλιση στόχων μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας. Οι συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου είναι μία αναγκαία λύση που σε διαφορετική περίπτωση καμία από τις δύο πλευρές δεν θα είχε δεχτεί. Για αυτό το λόγο ο Μακάριος πίστευε ότι ορισμένα σημεία τους έπρεπε να τροποποιηθούν , παρά τις Ελληνικές αντιδράσεις που πίστευε πως σε βάθος χρόνου η αριθμητική υπεροχή

και η ποιότητα του Ελληνικού στοιχείου θα επικρατούσαν¹⁷⁵.

Όταν ο Μακάριος αρνήθηκε να εφαρμόσει το χώρισμα των δήμων που προβλεπόταν από τις συνθήκες, η κατάσταση έφτασε σε επικίνδυνα επίπεδα. Ο τότε υπουργός Ευάγγελος Αβέρωφ θα δηλώσει στον Κύπριο Πρέσβη Κρανιδιώτη πως ο Μακάριος έχει κόψει κάθε γέφυρα επικοινωνίας και δεν αφήνει έδαφος για συνεννόηση. Τον καλεί να εφαρμόσει τον νόμο ώστε να αποσυμπιεστεί η κατάσταση με την Τουρκία. Ο Μακάριος πιστεύει όμως πως τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή για την τροποποίηση των Συνθηκών, και το Νοέμβριο του 1963 θα γράψει στον Γ Παπανδρέου πως στόχος του είναι η κατάλυση των Συμφωνιών¹⁷⁶. Σύμφωνα με τον Νίκο Κρανιδιώτη ο Μακάριος ήδη από το 1962 σκεφτόταν την κατάλυση των Συμφωνιών, παρά τις οξύτερες αντιδράσεις της Αθήνας¹⁷⁷. Σύμφωνα με τους τρεις διπλωμάτες, τα 13 σημεία του Μακαρίου προκάλεσαν τα μετέπειτα αιματηρά επεισόδια που με την σειρά τους έφεραν την defacto διχοτόμηση του νησιού¹⁷⁸. Οι συγγραφείς ξεκαθαρίζουν πως η Αθήνα είχε καταστήσει σαφές στον Μακάριο πως οι συνθήκες δεν ήταν ευνοϊκές και τον συμβούλευαν να κάνει υπομονή και να μην βιαστεί, ωστόσο οι συνθήκες να ήταν ευνοϊκότερες για ένα τέτοιο εγχείρημα. Ο Μακάριος πίστευε όμως πως η κατάλυση των Συμφωνιών έπρεπε να γίνει άμεσα και χωρίς αναβολές. Αυτό οφείλετε σε ένα βαθμό στο ότι ο Μακάριος δεν δέχτηκε ποτέ τον ρόλο του Εθνικού κέντρου της Αθήνας. Δεν τον δέχτηκε τότε ούτε και στο μέλλον, χωρίς βέβαια να είναι ίσες οι ευθύνες καθώς της Ελλάδας ήταν πολλοί μεγαλύτερες¹⁷⁹. Η υπεροπτική στάση του Μακαρίου προβλημάτιζε έντονα τον Γ. Παπανδρέου ο οποίος θεωρούσε πως ορισμένες κινήσεις του Μακαρίου στρέφονταν αποκλειστικά κατά της κυβερνήσεως του και σε αποσταθεροποίηση στον Ελλαδικό χώρο, μια τέτοια πράξη θεωρεί και την αναθεώρηση των 13 σημείων¹⁸⁰.

Την περίοδο 1964-1967 η Ελλάδα επανέρχεται στην προοπτική της Ένωσης. Ο Μακάριος δεν αντιτίθεται στην προοπτική αυτή αλλά αντιτίθεται σε οποιαδήποτε μορφή παραχώρησης ως αντάλλαγμα. Αυτό δημιουργεί το εξής διττό πρόβλημα. Από την μία η Ελλάδα δεν εμπιστεύεται τις προθέσεις του Μακαρίου για ένωση καθώς ένωση χωρίς ανταλλάγματα δεν υφίσταται και από την άλλη ο Μακάριος πιστεύει

¹⁷⁵ Μενέλαος Αλεξανδράκης-Βύρων Θεοδωρόπουλος-Ευστάθιος Λαγάκος., *Το Κυπριακό, Μία Ενδοσκοπήση*, Αθήνα 1987, σελ 29

¹⁷⁶ Στο ίδιο, σελ, 31

¹⁷⁷ Στο ίδιο,

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σελ, 34

¹⁷⁹ Στο ίδιο, σελ, 36

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σελ, 85

πως η Ελλάδα θέλει να κλείσει βιαστικά το Κυπριακό και είναι διατεθειμένη να παραχωρήσει ανταλλάγματα πρόθυμα. Το πρόβλημα αυτό είναι ενδεικτικό της ασυνεννοησίας που επικρατούσε την περίοδο εκείνη¹⁸¹. Μετά την περιβόητη συνάντηση Μακαρίου-Γαρουφαλιά, ο Αρχιεπίσκοπος θα δικαιολογήσει την στάση του στον Νίκο Κρανιδιώτη υποστηρίζοντας πως θεωρούσε ότι η πρόταση του Γαρουφαλιά αποτελούσε προϊόν σύμπραξης μεταξύ Αθήνας και ΗΠΑ για την επιβολή του σχεδίου Ατσεσον που με την σειρά του θα επέφερε μία defacto διχοτόμηση. Θεμέλιος λίθος αυτής της άποψης αποτελεί η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ Μακαρίου και Αθήνας¹⁸².

Όλες οι κυβερνήσεις της Ελλάδας εκείνης της περιόδου ήρθαν σε σύγκρουση με τον Μακάριο ο οποίος ήταν κατά του διαλόγου με τους Τούρκους. Η Ελληνική πολιτική την περίοδο αυτή είχε βασιστεί στο τρίπτυχο " προσυνενόηση " , " διαπραγματεύσεις " και "όχι δυναμικά έργα ". Το τρίπτυχο αυτό καταπατήθηκε από την πολιτική ηγεσία της Λευκωσίας καθώς πίστευαν πως η Κυπριακή ηγεσία έπρεπε να έχει την αναγκαία ευελιξία για να παίρνει γρήγορες αποφάσεις¹⁸³. Ο Νίκος Κρανιδιώτης αναφέρει μία ομιλία που είχε με τον Γ Παπανδρέου σχετικά με τα γεγονότα του 1964 στην περιοχή Κοκκινών- Μανσούρας. Ο Παπανδρέου αναρωτιέται τι λόγο έχει ο Μακάριος να προβαίνει σε τέτοιες ενέργειες από την στιγμή που είχαν συμφωνήσει να τηρήσουν μία στάση αναμονής, ειδικά όσο εξελίσσονταν οι σημαντικές διασκέψεις για το μέλλον της Κύπρου στην Γενεύη. Ο Παπανδρέου καταλήγει ότι ίσως στόχος του Μακαρίου ήταν να πυρπολήσει αυτές τις συνομιλίες¹⁸⁴. Την περίοδο 1964-67 η καχυποψία του Μακαρίου προς την Ελληνική Κυβέρνηση ευθυνόταν στην άποψη του Αρχιεπισκόπου ότι η Ελλάδα επιδίωκε την Ένωση με απαράδεκτα για την Κύπρο εδαφική ή και άλλα ανταλλάγματα.

Η επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα δυσχεραίνει το κλίμα ανάμεσα στις δύο πλευρές ακόμα περισσότερο. Πλέον δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για κανένα ίχνος εμπιστοσύνης από τον Μακάριο προς τους πραξικοπηματίες¹⁸⁵. Αρχικά οι σχέσεις Μακαρίου και Χούντας ήταν καλές για ένα διάστημα ειδικά μετά την επίσκεψη του Κύπριου ηγέτη τον Σεπτέμβριο του 1968. Το κλίμα θα αλλάξει όταν

¹⁸¹ Στο ίδιο, σελ, 36

¹⁸² Στο ίδιο, σελ, 39

¹⁸³ Στο ίδιο, σελ, 47

¹⁸⁴ Στο ίδιο, σελ, 48

¹⁸⁵ Στο ίδιο, σελ, 138

από το 1971 η Χούντα των Αθηνών θα αρχίσει να πιέζει τον Μακάριο , σε ανεπίτρεπτο βαθμό , για να κλείσει το Κυπριακό ζήτημα. Η χούντα θα ανακοινώσει στον Μακάριο πως για λόγους στρατιωτικούς και πολιτικούς η λύση της ανεξάρτητης Κύπρου είναι η μόνη που μένει και θα τον πείσει να παραχωρήσει ανταλλάγματα στους Τούρκους ώστε να επέλθει μια συμφωνία¹⁸⁶. Η Λευκωσία δεν θα δείξει ιδιαίτερο ενθουσιασμό για τις ενδοκοινοτικές συνομιλίες και ο Μακάριος θα εμείνει στην πολιτική του πως η defacto κατάσταση στο νησί δεν το πιέζει χρονικά. Ο Μακάριος θα απορρίψει τις αξιώσεις του Παλαμά που καθιστούσαν την Ελλάδα Εθνικό Κέντρο. Σύμφωνα με τους τρεις διπλωμάτες ο Μακάριος αναγνώριζε το προβάδισμα της Ελλάδας σε πολεμικά θέματα , καθώς στις 23 Φεβρουαρίου του 1965 δήλωνε στον Γ. Παπανδρέου πως σε καμία περίπτωση δεν είναι αποδεκτό και σάφρων να λαμβάνονται αποφάσεις στην Κύπρο που θα έμπλεκαν την Ελλάδα σε εμπόλεμες περιπέτειες με την Τουρκία. Παρόλα αυτά όμως για θέματα που αφορούν το Κυπριακό ζήτημα και προάγουν συμβιβαστικές λύσεις θα διατηρεί το δικαίωμα της διαφωνίας. Συγκεκριμένα στο Παλαμά θα απαντήσει πως ο Ελληνοκυπριακός λαός θα πρέπει να έχει την τελική λέξη σε θέματα που αφορούν την επιβίωση και το μέλλον του¹⁸⁷ . Με αυτή την θέση θα ταχθεί και μεγάλο κομμάτι του Ελληνοκυπριακού λαού. Η κατάσταση θα οξυνθεί σημαντικά το 1972 , όταν η Χούντα με αφορμή την εισαγωγή όπλων από την Τσεχοσλοβακία θα ζητήσει από τον Μακάριο να αποσυρθεί από την εξουσία.

Ο Μακάριος τόσο από τις προεδρικές εκλογές του 1968 όσο και από τις βουλευτικές του 1970 είχε κερδίσει μεγάλη λαϊκή αποδοχή. Η Χούντα ενεργούσε όμως μη έχοντας αυτό στο μυαλό της και αντίθετα ενίσχυε την τρομοκρατική δράση και την αποσταθεροποίηση στο νησί ,πιέζοντας τον Μακάριο να υπογράψει μία ενδεχόμενη λύση ανεξαρτησίας . Από την μία η Χούντα πιέζει τον Μακάριο να υπογράψει μια ανεξαρτησιακή λύση και από την άλλη προωθεί την ένωση μέσω παρακρατικών οργανώσεων¹⁸⁸ . Το ήδη υπάρχον κλίμα δυσπιστίας ήρθε να ενδυναμώσει το Νοέμβριο του 1971 η ίδρυση της ΕΣΕΑ που άρχισε αμέσως πολιτικό αγώνα κατά του επίορκου Προέδρου σύμφωνα με την πολιτική της θέση¹⁸⁹ . Η ΕΣΕΑ (Επιτροπή Συντονισμού Ενωτικού Αγώνος) ήταν ουσιαστικά το πολιτικό όργανο της ΕΟΚΑ Β. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνάντηση του Λαγάκου με τον

¹⁸⁶ Στο ίδιο, σελ ,55

¹⁸⁷ Στο ίδιο, σελ ,137

¹⁸⁸ Στο ίδιο, σελ ,62

¹⁸⁹ Στο ίδιο,

επικεφαλή της ΕΣΕΑ κατά το τελείωμα της οποίας ο επικεφαλής της ΕΣΕΑ αναφώνησε " να φύγει αυτός (ο Μακάριος) και εγώ ας βλέπω πίσω από τα σίδερα της φυλακής την Λευκωσία να καίγεται ". Έτσι ο Λαγάκος κατέληξε πως η Αθήνα ήθελε να τελειώνει τόσο με τον Μακάριο όσο και με την Ένωση¹⁹⁰.

Από τα τέλη του 1972 οι σχέσεις Μακαρίου και Ελλάδας θα βελτιωθούν με αποκορύφωμα την συνάντηση Μαρκεζίνη-Μακαρίου από την οποία ο Μακάριος θα μείνει πολύ ικανοποιημένος σύμφωνα με τις μετέπειτα δηλώσεις του. Η περίοδος βελτίωσης θα διαρκέσει μέχρι τις 25 Νοεμβρίου 1973 όπου την εξουσία θα αναλάβει ο Ιωαννίδης ανατρέποντας τον Παπαδόπουλο. Παρόλο που ο Υπουργός Εξωτερικών Τετενές έτρεφε φιλικά αισθήματα για τον Μακάριο και ευελπιστούσε στην αποκατάσταση των σχέσεων των δύο πλευρών η προσπάθεια που θα κάνει θα είναι μάταιη. Το Κυπριακό το διαχειριζόταν ειδικό Γραφείο που απαρτιζόταν από αντιμακαριακούς και πλέον η ΕΟΚΑ Β χρηματοδοτούνταν ανοιχτά. Ο Μακάριος μάταια προσπαθεί να ελέγξει την κατάσταση και να την αποκλιμάκωση. Μέσα σε μία παρανοϊκή κατάσταση ο Μακάριος δίνει γενική αμνηστία ,χωρίς το επιθυμητό αποτέλεσμα. Σε γράμματα του κατονομάζει Έλληνες Αξιωματικούς για παράνομες ενέργειες και καταγγέλλει την κλοπή όπλων από στρατόπεδα της Εθνικής Φρουράς από μέλη της ΕΟΚΑ Β ως σκηνοθετημένη. Καταγγέλλει επίσης την επιλογή των δόκιμων Κύπριων αξιωματικών επειδή γίνεται με βάση το αντιμακαριακό τους φρόνιμα , και ζητάει η επιλογή τους να γίνεται από το Κυπριακό Υπουργικό Συμβούλιο. Η χούντα των Αθηνών θα αγνοήσει αυτό το αίτημα του και έτσι ο Μακάριος θα αναγκαστεί να έρθει σε ανοιχτή ρήξη μαζί τους. Ο Μακάριος θα περιορίσει την θητεία της Εθνικής Φρουράς σε 14 μήνες και έπειτα με την επιστολή προς Γκιζίκη θα έρθει σε ανοιχτή ρήξη με τους πραξικοπηματίες , κατηγορώντας τους για συμμετοχή σε ανατρεπτικές κινήσεις εναντίον του και θα ζητήσει την ανάκληση των Ελλήνων αξιωματικών από την Κύπρο¹⁹¹. Η απάντηση των πραξικοπηματιών θα έρθει με την απόπειρα ανατροπής του Κύπριου ηγέτη στις 15 Ιούλη 1974.

Ο Βύρων Θεοδωρόπουλος αναφέρει σχετικά με τα γεγονότα της Κοφίνου και το αποτέλεσμα τους πως ο Μακάριος παρότι της πιέσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης δεν θα δεχτεί το αίτημα για διάλυση της Εθνικής Φρουράς καθώς θεωρούσε πως η απόσυρση της Μεραρχίας ήταν αρκετή για την εκτόνωση της κατάστασης. Η ειρωνεία είναι πως οι ίδιοι αξιωματικοί που ο Μακάριος αγωνίστηκε για να κρατήσει

¹⁹⁰ Στο ίδιο, σελ ,64

¹⁹¹ Στο ίδιο, σελ ,70

στο νησί θα είναι οι ίδιοι που λίγα χρόνια αργότερα θα τον ανατρέψουν¹⁹².

Κατά τους τρεις κορυφαίους διπλωμάτες ο Μακάριος πίστευε πολύ στον εαυτό του και στις δυνάμεις του. Είχε μεγάλη πίστη στην πολιτική του κρίση και εκμεταλλευόταν στο έπακρον την ακτινοβολία και το κύρος(το 1955 κατά την διαπραγμάτευση Μακαρίου-Χάρτινγκ η Αγγλία τον αναγνώριζε ως τον μόνο αντιπρόσωπο του Κυπριακού λαού¹⁹³) που εξέπεμπε καθώς και την τεράστια λαϊκή υποστήριξη που κατείχε, μέχρι του σημείου να επηρεάζει και να θορυβεί την πολιτική σκηνή στην Ελλάδα. Σε αυτό το σημείο αξίζει να συμβιωθεί πως ο Μακάριος παρότι ήταν ο ισχυρότερος πολιτικός παράγοντας του νησιού δεν ήταν ο μόνος. Απέναντι του ,αν και λίγοι ,υπήρχε μια μερίδα που του ασκούσε αντιπολίτευση. Επίσης , ήταν υποχρεωμένος να ρυθμίζει πολύ προσεκτικά τις σχέσεις του με το ΑΚΕΛ. Δεδομένο είναι πως δεν έβλεπε πάντα με το καλύτερο μάτι τους Έλληνες πολιτικούς , καθώς την μία ερχόταν αντιμέτωπος με την αναποφασιστικότητα τους και την άλλη τους αντιμετώπιζε με αρκετή επιφύλαξη μη μπορώντας να καταλάβει τις πραγματικές τους προθέσεις. Θεωρούσε τους Έλληνες πολιτικούς διστακτικούς και άτολμους οι οποίοι ήταν συχνά δέσμοι των πολιτικών συμφερόντων και βάσιζαν την εξουσία τους σε εύθραυστες πολιτικές συμμαχίες και ασταθείς πλειοψηφίες και για αυτό το λόγο θεωρούσε τον εαυτό του καλύτερο κατά πολύ στις διαπραγματεύσεις¹⁹⁴. Την άποψη αυτή του Μακαρίου συμμεριζόταν μεγάλη μερίδα του Ελληνοκυπριακού λαού. Αλλά και στην Ελλάδα υπήρχαν πολλοί που πίστευαν περισσότερο στο Μακάριο παρά στην Ελληνική πολιτική σκηνή καθώς τον θεωρούσαν μια ασυμβίβαστη ηγετική πολιτική μορφή.

Την δεκαετία του 1950 ο Ευάγγελος Αβέρωφ έγγραφε πως με βάση των συνθηκών της τότε εποχής κανένας πρωθυπουργός δεν μπορούσε να ασκήσει πίεση στον Μακάριο και ο Καραμανλής θα δηλώσει στην βουλή πως ο Μακάριος δεν δέχεται πιέσεις από κανένα πρωθυπουργό και όποια κυβέρνηση προσπαθήσει να του ασκήσει πίεση κινδυνεύει να ανατιναχτεί¹⁹⁵

¹⁹²Στο ίδιο, σελ , 111

¹⁹³Στο ίδιο, σελ ,75

¹⁹⁴Στο ίδιο, σελ ,137

¹⁹⁵Στο ίδιο, σελ ,77

3.6 Κωνσταντίνος Π. Παναγιωτάκος

Ο Κωνσταντίνος Παναγιωτάκος υπήρξε Έλληνας διπλωμάτης. Την περίοδο 1970-1972 διετέλεσε πρέσβης της Ελλάδας στην Κύπρο. Επί κυβερνήσεως Γ. Παπαδόπουλου διετέλεσε υφυπουργός εξωτερικών έως το 1973 όπου και ανέλαβε το αξίωμα του πρέσβη της Ελλάδας στις ΗΠΑ μέχρι την πτώση της Χούντας των συνταγματαρχών.

Ο Κωνσταντίνος Παναγιωτάκος ξεκινάει την αναφορά του για τον Μακάριο ,στο βιβλίο του , *Κύπρος , Ο Φάκελος της Μεγάλης Προδοσίας* , ήδη από τον πρόλογο αναφέροντας πως υπήρξαν στενοί συνεργάτες. Τις εμπειρίες από αυτή τη συνεργασία μας μεταφέρει χωρίς φόβο και με σεβασμό στην ιστορική αλήθεια , απαλλαγμένες παράλληλα από κάθε μορφής μυθοπλασία που έντυσε την εικόνα του Μακαρίου ανά τα χρόνια. Υποστηρίζει πως υπήρξε συνεργάτης και σύμβουλος του Μακαρίου και όχι πειθήνιο όργανο και πληροφοριοδότης του όπως άλλοι σύγχρονοι του¹⁹⁶. Κατά τα λεγόμενα του Παναγιωτάκου βρέθηκε στο στόχαστρο της επιθετικότητας του Μακαρίου όταν κατηγορήθηκε ψευδώς από τον ίδιο σχετικά με την υπόθεση ενός Μνημονίου μεταξύ αυτού και του Τούρκου ομολόγου του. Οι κατηγορίες αυτές του Μακαρίου υπήρξαν σύμφωνα με τον Έλληνα πρέσβη αποτέλεσμα μίας εκδικητικής πολιτικής αντιποίνων του Μακαρίου έναντι στην σφοδρή αντίκρουση του στο φιλοτουρκικό παραλήρημα του Μακαρίου κατά την ομιλία του στον ΟΗΕ¹⁹⁷. Με το βιβλίο του αυτό ο Παναγιωτάκος αναφέρει πως θα προσπαθήσει να απομυθοποιήσει την εικόνα του Μακαρίου και να του αποδώσει τις μεγάλες ευθύνες που τον βαραίνουν για την Κυπριακή τραγωδία.

Σύμφωνα με τον Έλληνα πρέσβη και υφυπουργό αρχή της Κυπριακής τραγωδίας ορίζει τις Σεϋχέλλες(τόπος εξορίας για τον Αρχιεπίσκοπο) το 1956 όπου ο Μακάριος υπέκυψε στους εκβιασμούς των Βρετανών¹⁹⁸ . Σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο , οι Βρετανοί εκβίαζαν τον Μακάριο με διάφορα προσωπικά και οικογενειακά θέματα αναγκάζοντας τον να εγκαταλείψει την ιδέα της ένωσης και να υιοθετήσει την πολιτική ανεξαρτησίας για την Κύπρο. Μια πολιτική που σύμφωνα με τον συγγραφέα οδήγησε στις τραγελαφικές και πηγή κάθε κακού όπως

¹⁹⁶ Κωνσταντίνος Παναγιωτάκος , *Κύπρος , ο φάκελος της μεγάλης προδοσίας* , Αθήνα 1986, σελ 9

¹⁹⁷ Στο ίδιο

¹⁹⁸ Στο ίδιο σελ , 33

χαρακτηριστικά χαρακτηρίζει τις συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου¹⁹⁹. Έπειτα με την Συμφωνία της Πράσινης Γραμμής (30/12/1963) που υπογράφηκε από τον Μακάριο (και τον Γλαύκο Κληρίδη)²⁰⁰ σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο η καταστροφή συνεχίστηκε. Έπειτα κατά την Διάσκεψη της Γενεύης αναφέρει πως ο Μακάριος ενώ αρχικά ήταν ενάντια σε οποιαδήποτε γεωγραφική παραχώρηση και υπέρ μιας λειτουργικής ομοσπονδίας ,στη συνέχεια και υπό το βάρος των εξελίξεων (εκδιώξεις Ελληνοκυπρίων του βορρά) δέχθηκε ως λύση μία μορφή εδαφικής πολυπεριφεριακής ομοσπονδίας με ένα μεγάλο Τούρκικο καντόνι στα βόρεια με επιστολή του στις 6/02/1976 προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ²⁰¹.

Συνεχίζοντας ο Παναγιωτάκος παρουσιάζει μια αυτοκριτική του Μακάριου, έναν εσωτερικό απολογισμό . Μας παρουσιάζει ένα Μακάριο αποκαρδιωμένο όπου βρέθηκε προδομένος και ξεχασμένος από φίλους και συμμάχους του την πιο κρίσιμη στιγμή. Βλέπουμε έναν Μακάριο που τον διακατέχει μία μελαγχολία καθώς (καθυστερημένα βέβαια) αντιλαμβάνεται πως οι Άραβες φίλοι του (Καντάφι) τον λησμόνησαν και οι Σοβιετικοί μάλλον προτίμησαν τους Τούρκους. Για αυτό το λόγο θα δηλώσει μετά τα γεγονότα του ΑΤΤΙΛΑ και την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα πως μοναδική παρηγοριά του μετά τα καταστροφικά δεδομένα είναι πως η εισβολή στην Κύπρο κατόρθωσε να ρίξει το διδακτορικό πολίτευμα στην Ελλάδα²⁰². Ο Έλληνας πρέσβης αν και θεωρεί τον Μακάριο εγωιστή , υπερόπτη και αλαζόνα αναφέρει πως η απόπειρα δολοφονίας του ήταν μέγα σφάλμα και αποτέλεσμα πλεκτάνης μεταξύ Αθήνας , Παρισιού και Λευκωσίας παρουσιάζοντας ως βασικούς υποκινητές τον Ευάγγελο Αβέρωφ και τον Κωνσταντίνο Καραμανλή²⁰³.

Το ναυάγιο των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων την άνοιξη του 1974 ο Έλληνας διπλωμάτης το χρεώνει στον Μακάριο. Ο οποίος , σύμφωνα πάντα με τον Παναγιωτάκο , προφασιζόμενος μια ασαφή αναφορά του Ecevit για ομοσπονδιακή λύση υποδαύλιζε τις συνομιλίες , οι οποίες είχαν φτάσει σε συμφωνία στο βαθμό του 95 %²⁰⁴. Ο συγγραφέας επίσης υποστηρίζει πως ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος γνώριζε από πριν τα σχέδια για την ανατροπή του και την Τουρκική εισβολή που θα

¹⁹⁹ Στο ίδιο, σελ 34

²⁰⁰ Στο ίδιο, σελ 15

²⁰¹ Στο ίδιο

²⁰² Στο ίδιο, σελ 35

²⁰³ Στο ίδιο ,σελ 41

²⁰⁴ Στο ίδιο ,σελ 42

ακολουθούσε²⁰⁵. Ο Μακάριος φέρεται επίσης ως ο άνθρωπος που με την παρασκηνιακή του δράση ανάγκασε την Ελληνική μεραρχία να εγκαταλείψει την Κύπρο. Οι σχέσεις του Κύπριου εθνάρχη με το ΓΕΕΦ και τους Έλληνες αξιωματικούς ήταν κάκιστες ιδιαίτερα την περίοδο πριν την ανατροπή του. Ο Μακάριος σύμφωνα με τον τέως υφυπουργό τους θεωρούσε ένα εμπόδιο καθώς με την παρουσία τους περιόριζαν την παντοδυναμία του και την ελευθερία κινήσεων του. Έτσι, σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο, ο Μακάριος εκμεταλλεύτηκε τις πολιτικές αναταράξεις στην Ελλάδα (ανατροπή Παπαδόπουλου) και σε συνεργασία με Έλληνες πολιτικούς (Αβέρωφ-Κρασιδάκης) απαίτησε την απομάκρυνση των αξιωματικών. Έπειτα από παρέμβαση του εκδότη Κωνσταντόπουλου, σύμφωνα πάντα με τον Παναγιωτάκο, και υπό το βάρος των εξελίξεων (επιδείνωση σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας μετά την συνάντηση της Οτάβας) ο Μακάριος θα πειστεί να περιορίσει την λίστα των Ελλήνων αξιωματικών σε 11 άτομα²⁰⁶. Ο Παναγιωτάκος δεν θα διστάσει να παρανομάσει τον Μακάριο με τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Λέγοντας πως η διαφορά των δύο ανδρών ήταν πως ο Κ. Παλαιολόγος έπεσε μαχόμενος ενώ ο Μακάριος έχοντας ειδοποιηθεί από τον πρέσβη του στην Αθήνα την ώρα της εισβολής είχε ξεφύγει ήδη και βρισκόταν καθοδόν προς την Πάφο²⁰⁷.

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος σύμφωνα με τον πρώην υφυπουργό, εν αγνοία του βοήθησε πολύ τους Τούρκους, χάρη στην τυφλή εναντίωση του σε οποιαδήποτε ενωτική λύση, έστω και διπλοενωτική καθώς απώτερος σκοπός των Τούρκων ήταν η κατάληψη όλης της Κύπρου²⁰⁸. Στην συνέχεια, ο Έλληνας διπλωμάτης μας παρουσιάζει δύο συναντήσεις του Μακαρίου. Αναφέρει πως βασίζεται σε αξιόπιστες πηγές και κατά την πρώτη συνάντηση τοποθετεί τον Μακάριο στο Λονδίνο στις 17 Ιούλη όπου πραγματοποιήθηκε συνάντηση μεταξύ Μακαρίου και Ecevit παρουσία του βρετανού πρωθυπουργού H. Wilson²⁰⁹. Η δεύτερη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι, στο σπίτι του Πάνου Κόκκα (χρονικά προσδιορίζει την συνάντηση πολύ πριν την απόπειρα ανατροπής του Μακαρίου). Κατά την διάρκεια της συνάντησης κατά τον Παναγιωτάκο, συζητήθηκαν οι φιλοδοξίες του Μακαρίου μετά πτώση της Χούντας στην Ελλάδα. Οι φιλοδοξίες του δεν ήταν άλλες παρά η ανάληψη πρωταγωνιστικού πολιτικού ρόλου στον Ελλαδικό χώρο όπως η Αντιβασιλεία ή η

²⁰⁵ Στο ίδιο

²⁰⁶ Στο ίδιο, σελ 44

²⁰⁷ Στο ίδιο

²⁰⁸ Στο ίδιο, σελ 46

²⁰⁹ Στο ίδιο, σελ 60

Προεδρία της Ελληνικής δημοκρατίας²¹⁰.

Κλείνοντας την αναφορά του στον Μακάριο σε αυτό το βιβλίο , ο Παναγιωτάκος θεωρεί πως το κύριο βάρος για την εισβολή στην Κύπρο το φέρει ο Μακάριος όταν σε ομιλία του στο Λονδίνο αρχικά και στο Συμβούλιο Ασφαλείας στη συνέχεια , ουσιαστικά καλούσε την Τουρκία ως μία από τις εγγυήτριες δυνάμεις να εισβάλει στο νησί²¹¹. Συμπληρώνει πως ο Μακάριος κατά την ομιλία του στο Λονδίνο υπέπεσε σε ένα τραγικό λάθος που τον έφερε στο σημείο της απαξίωσης από τους συμμάχους. Ενώ αρχικά είχε καταγγείλει την Συνθήκη Εγγυήσεως (χωρίς την σύμφωνη γνώμη της Ελλάδας) στη συνέχεια ζητούσε την επέμβαση των εγγυητριών δυνάμεων²¹². Στην ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας δεν υπέπεσε στο ίδιο σφάλμα και περιορίστηκε να ζητήσει την απομάκρυνση των Ελλήνων αξιωματικών , την ίδια ώρα που γνώριζε πως η Τουρκική εισβολή ήταν προ των πυλών. Ο Παναγιωτάκος θεωρεί πως ο Μακάριος παρασκευαστικά χρησιμοποίησε τον Σοβιετικό παράγοντα για να ασκήσει πίεση στην Τουρκία ώστε να υποδαυλίσει την Διάσκεψη του Έβρου. Επιπροσθέτως , με τον ίδιο τρόπο ματαίωσε την υλοποίηση του πρωτοκόλλου του Παρισιού του 1966 υπονομεύοντας την Ένωση²¹³.

Στο βιβλίο του *Στη Πρώτη Γραμμή Αμύνης* η σύνθεση της εικόνας του Μακαρίου ξεκινάει από την Διάσκεψη του Έβρου όπου όπως είδαμε ο Μακάριος πυρπόλησε χρησιμοποιώντας τον Σοβιετικό παράγοντα ασκώντας πίεση στους Τούρκους και να τους αναγκάσει να αποχωρήσουν απροσδόκητα από μία συμφωνία. Την άποψη αυτή την στηρίζει στην ομολογία του Π. Οικονόμου-Γκούρα που του εκμυστηρεύτηκε πως οι Τούρκοι υπαναχώρησαν έπειτα έντονων διαβημάτων από την Ρωσία. Την Σοβιετική αντίδραση προκάλεσε ο Μακάριος μέσω του Ρώσου πρέσβη στη Λευκωσία από τον οποίο ζήτησε την άμεση επέμβαση της Ρωσίας προκειμένου να διασφαλιστούν τα συμφέροντα της Κύπρου. Επίσης , με την αποφυγή συμφωνίας θα διασφαλιζόταν η μη εγκατάσταση Νατοϊκών βάσεων στο νησί²¹⁴.

Σχετικά με την αποχώρηση της Ελληνικής μεραρχίας ο Έλληνας Πρέσβης θεωρεί πως σκοπός της Λευκωσίας και κατ επέκταση του Μακαρίου ήταν η δημιουργία αφιλόξενων συνθηκών ώστε να αναγκαστεί η μεραρχία να αποχωρήσει . Μια μεραρχία που αποτελούσε μόνιμο εμπόδιο στα ανθενωτικά του σχέδια και ένα

²¹⁰ Στο ίδιο

²¹¹ Στο ίδιο

²¹² Στο ίδιο, σελ 61

²¹³ Στο ίδιο

²¹⁴ Κωνσταντίνος Π. Παναγιωτάκος , *Στην Πρώτη Γραμμή Αμύνης*, Αθήνα 1979 , σελ 37

ισχυρό σημείο ανάσχεσης της κουμουνιστικής διάβρωσης ,σύμφωνα πάντα με τον Παναγιωτάκο²¹⁵. Τον στόχο του αυτόν τον πέτυχε με το να καταφέρει να εμπλέξει την Εθνοφρουρά στις επιχειρήσεις της Κοφίνου παρά τις αντιδράσεις του Γρίβα. Στη συνέχεια θεωρεί πως η διττή ιδιότητα του Μακάριου ως Αρχιεπίσκοπος και Εθνικός ηγέτης , όσο δημοφιλής και αν είναι ανάμεσα στις τάξεις του λαού εντέλει καταλήγει να υποδαυλίζει τα βασικά και θεμελιώδη χαρακτηριστικά της Δημοκρατίας²¹⁶.

Με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο ο Παναγιωτάκος συναντήθηκε τρεις φορές. Η πρώτη ήταν στην Βοστώνη το 1957 κατά την διάρκεια περιοδείας του Αρχιεπισκόπου. Ομολογεί πως αφενός τον μαγνήτισε η προσωπικότητα του Μακαρίου και αφετέρου έμεινε έκπληκτος από την δεινή ρητορική του Αρχιεπισκόπου και τους έντονα συναισθηματικά φορτισμένους πατριωτικούς λόγους του που επιδίωκαν και προωθούσαν την ένωση τότε με την Ελλάδα. Προσθέτει πάντως πως παρόλη την επιτυχία της περιοδείας , ο Αρχιεπίσκοπος ήρθε αντιμέτωπος με την εχθρική στάση της Εκκλησίας της Αμερικής , κατόπιν εντολής του Αρχιεπισκόπου Μιχαήλ να απέχουν από οποιαδήποτε φιλομακαριακή εκδήλωση υπό τον φόβο Τουρκικών αντιποίνων. Την ίδια στάση κράτησαν και επιφανείς ομογενείς όπως ο Tom Pappas και ο Κ. Μαλιώτης²¹⁷.

Η δεύτερη επαφή πραγματοποιήθηκε μετά τις συνθήκες Λονδίνου-Ζυρίχης και έλαβε χώρα στην Κύπρο , όταν ο Έλληνας πρέσβης κλήθηκε εκεί ώστε να οργανώσει το Υπουργείο Εξωτερικών του νεοσύστατου κράτους το 1960. Οι πρώτες του εντυπώσεις ήταν αποθαρρυντικές καθώς του ανέτρεψαν τα υπάρχοντα δεδομένα και τα όσα γνώριζε μέχρι στιγμής. Όπως αναφέρει , η πρώτη επαφή του με τον Μακάριο τον έφερε αντιμέτωπο με ένα Μακάριο που καμία σχέση δεν είχε με τον άνθρωπο που είχε γνωρίσει τρία χρόνια πριν . Μπορεί να διατηρούσε ακόμα τον μαγνητισμό που προκαλούσε η αύρα και ο χαρακτήρας του αλλά πλέον δεν ήταν η ίδια εξωραϊσμένη εθναρχική μορφή που μαχόταν με πάθος για την ένωση. Πλέον είχε απεμπολήσει κάθε προοπτική Ένωσης²¹⁸ . Ο Έλληνας διπλωμάτης θεωρεί πως αυτό ίσως ευθύνεται στο γεγονός ότι η απότομη και ταχεία ανέλιξη στην κορυφαία θέση κρατικής εξουσίας , ενός απλού και λαϊκού ανθρώπου, η οποία με την σειρά της του προσδίδει διεθνή ακτινοβολία και αίγλη κάνοντας τον έτσι ισότιμο με βασιλείς και αρχηγούς Ευρωπαϊκών κρατών , μπορούν να αλλοιώσουν σε μεγάλο

²¹⁵ Στο ίδιο, σελ 50

²¹⁶ Στο ίδιο, σελ 84

²¹⁷ Στο ίδιο, σελ 85

²¹⁸ Στο ίδιο, σελ 90

βαθμό την προσωπικότητα ,το σκεπτικό και τις κινήσεις του. Πλέον ο Μακάριος είχε μεταστραφεί σε ένα αλαζόνα και υπερόπτη πολιτικό που δεν δίσταζε να ταυτίζει τον εαυτό του με την Κύπρο. Μάλιστα σύμφωνα πάντα με τον Παναγιωτάκο κατάφερε να επιβληθεί στο λαό ως αλάθητός , με την βοήθεια του Αρχιεπισκοπικού αξιώματος , και να πιστεύει πως είναι αναντικατάστατος , αδιάφθορος και αθάνατος ως ένας νέος Ιησούς²¹⁹. Τα παραπάνω φυσικά αποτελούν υπερβολές και μυθοπλασίες του Παναγιωτάκου.

Κατά την επίσκεψη στην Κύπρο ο Έλληνας διπλωμάτης κατέληξε και σε κάποια άλλα συμπεράσματα σχετικά με τις διακοινοτικές συνομιλίες. Αρχικά συμπέρανε πως ο εκπρόσωπος της Ελληνοκυπριακής πλευράς , Κληρίδης ήταν δέσμιος και φερέφωνο του Μακαρίου. Ο Μακάριος ήταν φειδωλός σε οποιαδήποτε παραχώρηση στον τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης και προτιμούσε την συνέχεια επ' αόριστο της κατάστασης των θυλάκων , αδιαφορώντας έτσι για τους ενδεχόμενους κινδύνους²²⁰. Πάγια τακτική εξάλλου του Μακαρίου όπως αναφέρει ο Παναγιωτάκος ήταν όποτε οι συνομιλίες έφταναν κοντά σε διαπραγματεύσεις ο Μακάριος τις υποδαύλιζε χρησιμοποιώντας την ενωτική πολιτική²²¹. Μια τέτοια προσπάθεια ήταν και ο λόγος του προς τους κατοίκους της Αιγιαλούσας το Μάρτιο του 1971 όπου σύμφωνα με τον Έλληνα διπλωμάτη έφερε τις συνομιλίες σε αδιέξοδο άλλη μία φορά. Σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο τέτοιες δηλώσεις απλά επιβεβαιώνουν την αντίθεση του Μακαρίου στην Ένωση καθώς ήδη από το 1963 η προοπτική της ένωσης χωρίς εδαφικά ανταλλάγματα δεν υπήρχε. Αυτή του την άποψη την ενισχύει και η άποψη του Α. Παπανδρέου που έλεγε πως ενώ ο Αρχιεπίσκοπος ρητόρευε υπέρ της ένωσης κάθε ενέργεια του ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας²²².

Ο Έλληνας διπλωμάτης ομολογεί πως μετά από την κρίση του Ιουνίου του 1971 και κατόπιν υποδείξεως του Παλαμά η πολιτική του έναντι του Μακαρίου διαμορφώθηκε έχοντας ως βάση μία πιο σκληρή αντιμετώπιση. Πάντα εντός των ορίων της ευπρέπειας και σεβασμού που αρμόζουν σε ένα αρχηγό κράτους και θρησκευτικό ηγέτη παρά την συνεχιζόμενη αδιαφορία του Μακαρίου για τις υποδείξεις του Εθνικού Κέντρου²²³. Η άρνηση αυτή το Μακαρίου να εναρμονιστεί με το Εθνικό Κέντρο τον έφερνε συχνά σε δύσκολη θέση και σε αντίθεση με τον

²¹⁹ Στο ίδιο

²²⁰ Στο ίδιο, σελ 91

²²¹ Στο ίδιο

²²² Στο ίδιο

²²³ Στο ίδιο, σελ 93

Μακάριο. Παρόλα αυτά ένα χρόνο αργότερα αναχώρησε από την Κύπρο με τις καλύτερες συνθήκες.

Η τρίτη επαφή έγινε στην Άγκυρα σε φιλικό κλίμα ένα χρόνο αργότερα κατά την πρώτη και τελευταία επίσκεψη του Μακαρίου στην Τουρκία. Ο Έλληνας σύμβουλος της πρεσβείας την περίοδο εκείνη, παραθέτει ένα περιστατικό όπου το συγκεντρωμένο πλήθος στους δρόμους ρίχτηκε κατά της αυτοκινητοπομπής του Μακαρίου και προέβη σε άσεμνες και απρεπείς κινήσεις. Με την επέμβαση της αστυνομίας τα επεισόδια έληξαν σύντομα²²⁴. Θεωρεί άθλο το να συνεργαστεί κάποιος επιτυχημένα με τον Μακάριο για πολύ καιρό²²⁵ και πως το ναυάγιο του σχεδίου Ατσεσον βαραίνει τον Κύπριο ηγέτη²²⁶. Επιπροσθέτως, παρόλο που συχνά υποστήριζε την ενότητα και την συσπείρωση γύρω από το πρόσωπο του Μακαρίου φτάνοντας στο σημείο να προτείνει στον Μακάριο εμπιστευτικά τον σχηματισμό οικουμενικής κυβέρνησης με την συμμετοχή του ΑΚΕΛ. Ο Αρχιεπίσκοπος όμως ενώ αρχικά αγνόησε την πρόταση, στη συνέχεια πρόδωσε την εμπιστοσύνη του Έλληνα πρέσβη με επιστολή του προς τον Γ Παπαδόπουλο κάνοντας αναφορά στην υποτιθέμενη μυστική πρόταση²²⁷.

Ο Παναγιωτάκος υποστηρίζει πως ο Μακάριος ήταν ανένδοτος σχετικά με το σκεπτικό του περί Εθνικού Κέντρου και πρωτοκαθεδρίας της Ελλάδας. Δεν αποδέχτηκε ποτέ αυτό ρόλο της Ελλάδας και η άκαμπτη στάση του οδηγούσε συχνά σε τριβές. Με δηλώσεις του όπως ότι είναι συνεργάτης των Αθηνών και όχι εντολοδόχος της, ανάγκασαν την Αθήνα να εισηγηθεί κάποιες προτάσεις σχετικά με την επικείμενη νέα συνάντηση με τον Ντενκτάς (υπό το φόβο νέων διακοινοτικών συγκρούσεων), μέσω τηλεγραφήματος προς τον Μακάριο²²⁸. Ο Μακάριος αφού διάβασε τις εισηγήσεις τις απέρριψε με στόμφο και τις χαρακτήρισε απαράδεκτες για τα εθνικά συμφέροντα. Η αντίδραση αυτή ξάφνιασε τον Έλληνα διπλωμάτη και τον άφησε άφωνο και πικραμένο να συμπεραίνει πως οι ήπιες αντιδράσεις του Μακαρίου αποτελούν παρελθόν, όπως ομολογεί. Από την επόμενη κιόλας μέρα ο Μακάριος θα επιδοθεί στην γνωστή πολιτική του η οποία ήταν είτε η διαρροή πληροφοριών στο τύπο είτε η διαστρέβλωση πληροφοριών με σκοπό την υποδαύλιση της θέσης του

²²⁴ Στο ίδιο, σελ 87

²²⁵ Στο ίδιο, σελ 88

²²⁶ Στο ίδιο, σελ 89

²²⁷ Στο ίδιο, σελ 96

²²⁸ Στο ίδιο

Εθνικού Κέντρου²²⁹. Η στάση αυτή του Μακάριου με την προπαγάνδα και της διαρρεύσεις οδήγησε τον Έλληνα Πρωθυπουργό (Γ. Παπαδόπουλο) στην αποστολή τηλεγραφήματος σε αυστηρό ύφος στον Κύπριο πρόεδρο αναφέροντας του πως εάν συνεχίσει αυτή την πολιτική η Ελλάδα θα αναγκαστεί να λάβει σκληρά μέτρα. Η εχθρική στάση της Λευκωσίας και του Μακάριου έναντι μιας κίνησης καλή θελήσεως της Ελλάδας , εξόργισε τον Έλληνα πρωθυπουργό , όπως αναφέρει ο Παναγιωτάκος²³⁰. Η κορυφαία στιγμή της κρίσης εκδηλώθηκε με την διακοπή των διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας-Λευκωσίας για 6 μήνες μέχρι τον Δεκέμβριο του 1971.

Παρόλη την καχυποψία και την έλλειψη του Μακάριου για την Αθήνα , ο Παναγιωτάκος του αναγνωρίζει δύο ελαφρυντικά που κατά τον Έλληνα διπλωμάτη δικαιολογούν την στάση του τρόπον τινά. Πρώτο είναι η άρνηση της Ελληνικής πλευράς να συγκαλέσει συνδιάσκεψη στην Αθήνα με την παρουσία του αρχιεπισκόπου Μακαρίου ώστε να συζητηθεί η πολιτική που θα ακολουθούταν σε περίπτωση νέας αποτυχίας των διακοινοτικών συνομιλιών. Η πρόταση για μία τέτοιο τύπου συνδιάσκεψη έγινε από τον Παναγιωτάκο με την σύμφωνη γνώμη του Μακάριου , αλλά απορρίφθηκε γρήγορα από τον Παλαμά. Ο Παλαμάς επέλεξε την σύνταξη του σημειώματος χωρίς την γνώμη του Μακάριου την οποία ο Παναγιωτάκος χαρακτηρίζει ψυχολογικά άστοχη²³¹. Δεύτερο ελαφρυντικό σύμφωνα με τον Έλληνα διπλωμάτη είναι πως οι Ελληνικές προτάσεις κατατέθηκαν αμέσως μετά την συνέντευξη του Παπαδόπουλου στην Τούρκικη εφημερίδα ΜΙΛΛΙΕΤ. Η συνέντευξη αυτή προκάλεσε αντιδράσεις και σύγχυση τόσο στην Ελληνική όσο και στην Κυπριακή πλευρά. Ο Μακάριος θα απαντήσει στον Παπαδόπουλο λέγοντας πως εμμένει στις αρχικές του θέσεις (περί μη αποδοχής της Ελλάδας ως Εθνικό Κέντρο) , πως την τελευταία λέξη για την επιβίωση του Κυπριακού κράτους την έχει ο Κυπριακός λαός και πως σε περίπτωση διαφωνίας θα αναλάβει ο καθένας την ευθύνες του²³².

Σχετικά με την εισαγωγή όπλων από την Τσεχοσλοβακία ο Έλληνας διπλωμάτης δίνει την δική του εκδοχή. Για την εισαγωγή έμαθα από μία ομάδα παλαιών αγωνιστών της ΕΟΚ που ήρθαν στο σπίτι του ξημερώματα και ζήτησαν βοήθεια , καθώς τα όπλα θα χρησιμοποιούνταν για την εξόντωση των πολιτικών

²²⁹ Στο ίδιο, σελ 97

²³⁰ Στο ίδιο

²³¹ Στο ίδιο σελ 99

²³² Στο ίδιο σελ 100

αντιπάλων του Μακαρίου²³³. Εφόσον αρχικά διαπίστωσε την άλλη μέρα πως η είδηση της εκφόρτωσης ήταν αληθής και τα όπλα είχα τοποθετηθεί στο υπόγειο της Αρχιεπισκοπής διαπίστωσε επίσης πως ο Μακάριος είχε δράσει μυστικά , ακόμα και από τον αρχηγό της Κυπριακής Εθνοφρουράς²³⁴ . Όλες οι προσπάθειες του Παναγιωτάκου και της Αθήνας να παραδώσει ο Μακάριος τα όπλα αποδείχτηκαν άκαρπες σε πρώτο βαθμό.

Ο Μακάριος απέκρουε όλες τις προσπάθειες λέγοντας πως ένα η είδηση μαθευτεί στον ΟΗΕ ή στην Τουρκία , θα την διαψεύσει με επίσημη ανακοίνωση. Δεύτερον δεν είχε κανένα ίχνος εμπιστοσύνης στην Εθνοφρουρά και για αυτό θα περιοριζόταν σε μία απλή ενημέρωση στον Α/ΓΕΕΦ σχετικά με τα ονόματα των επικουρικών αστυνομικών που θα παρέδιδε τα όπλα²³⁵ . Σε οποιαδήποτε άλλη πρόταση ο Μακάριος ήταν ανένδοτος. Η Ελλάδα θα αντιδράσει με ένα μήνυμα που παρέδωσε ο Παναγιωτάκος και εκφράζει της ανησυχίες της Ελλάδας για την κατάσταση που διαμορφώνει στο νησί ο οπλισμός. Ο Μακάριος αρχικά σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο θα προσπαθήσει να αναμασήσει τα λόγια του λέγοντας πως ποτέ δεν είπε πως δεν έχει εμπιστοσύνη στην Εθνοφρουρά αλλά πως δεν ήταν αρμόδια για την φύλαξη. Σε μία προσπάθεια για να μετατοπίσει το κέντρο βάρους της συζήτησης θα ρωτήσει γιατί δεν καταδικάστηκε η ενέργεια του Γρίβα όταν έκλεψε όπλα από το στρατόπεδο του Τρίκωμου²³⁶. Προέβη σε ύβρεις και σε ανάρμοστους παραλογισμούς για τον Γρίβα τον οποίο θεωρεί παρανοϊκό με απώτερο σκοπό το αιματοκύλισμα του νησιού. Ο Παναγιωτάκος θεωρεί πως το αιματοκύλισμα θα έρθει από τον εξοπλισμό του νησιού και την εκπαίδευση ένοπλων αριστερών ομάδων από Ρώσο αξιωματικό καθώς και από την ανοχή της Κυπριακής Κυβέρνησης στην ανάμειξη σοβιετικών αξιωματούχων σε συγκεντρώσεις παρακρατικών. Για τα συγκεκριμένα ο Μακάριος απέφυγε να απαντήσει. Σχετικά με την παράδοση των όπλων , δήλωσε την πρόθεση του να τα πετάξει στη θάλασσα.²³⁷

Ο Παναγιωτάκος υποστηρίζει πως ο Μακάριος ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την μεγάλη Σοβιετική και Κουμμουνιστική εξάπλωση στο νησί , καθώς έγινε με την ανοχή του. Επίσης ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την μεγάλη προσπάθεια για

²³³ Στο ίδιο σελ 102

²³⁴ Στο ίδιο σελ 103

²³⁵ Στο ίδιο σελ 103

²³⁶ Στο ίδιο σελ 106

²³⁷ Στο ίδιο σελ 106

την αντικατάσταση της Ελληνικής από την Κυπριακή συνείδηση στο νησί²³⁸. Επίσης , δέχτηκε μεγάλη κρητική από τους 3 Μητροπολίτες για καισαροπαπικού τύπου διοίκηση (με την παθητική στήριξη της Ελλάδας). Σκοπός της Ελλάδας μέσα από την στήριξη των θέσεων των Μητροπολιτών ήταν να πείσουν τον Μακάριο να αλλάξει στάση και να δέχεται τις θέσεις του Εθνικού Κέντρου με μεγαλύτερη ευκολία. Οι Μητροπολίτες για αυτό χρησιμοποίησαν και τον φόβο διάσπασης της ενότητας της Εκκλησιαστικής κοινότητας στο νησί ,επιτιθέμενοι έτσι στην ψυχολογία του Αρχιεπισκόπου²³⁹. Ο Παναγιωτάκος αναφέρει επίσης πώς η τακτική αυτή της Ελλάδας όπως και η τακτική των απειλών που ακολούθησε σε άλλες περιπτώσεις απέτυχαν παταγωδών.

Στις 21 Φεβρουαρίου του 1972 οι 3 Μητροπολίτες κάλεσαν τον Μακάριο σε απολογία. Το παράδοξο είναι πως η Ελλάδα ενώ αρχικά τασσόταν υπέρ των Μητροπολιτών , πλέον κινούταν υπέρ του συμβιβασμού και υπέρ της υπονόμευσης των ενεργειών τους , ώσπου τους εγκατέλειψε οριστικά. Η χλιαρή και παθητική ενθάρρυνση των Αθηνών προς τους Μητροπολίτες διήρκησε 3 εβδομάδες²⁴⁰. Ο Μακάριος έφτασε στο σημείο να δηλώνει πρόθυμος να παραιτηθεί του κοσμικού αξιώματος του προκειμένου να αποφύγει οποιαδήποτε διάσπαση στους κόλπους της Εκκλησίας. Την ύστατη στιγμή θα παρέμβει ξανά (μετά την αποτυχημένη πρώτη επιστολή που δημιούργησε περισσότερες εντάσεις²⁴¹) ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος με τηλεφώνημα (μέσα από το Πρωθυπουργικό γραφείο όπως επιβεβαιώνει ο Παλαμάς) κάλεσε τους Μητροπολίτες να αναθεωρήσουν την στάση τους και να ανακαλέσουν για χάρη του εθνικού συμφέρον²⁴². Ο Μακάριος παρόλα αυτά δεν έμεινε με σταυρωμένα χέρια , και με την χαρακτηριστική του διπλωματική ευελιξία που έχει τις ρίζες της στο Βυζάντιο , όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παναγιωτάκος , προσέγγισε τον άλλοτε εχθρό του Γρίβα σε μία προσπάθεια αντιμετώπισης από κοινού τον κοινό εχθρό, που δεν ήταν άλλος από το Εθνικό Κέντρο, το οποίο πρόσφατα είχε εκφράσει την επιθυμία του για την αποχώρηση και των δύο από τα πολιτικά δρώμενα²⁴³.

²³⁸ Στο ίδιο σελ 133

²³⁹ Στο ίδιο

²⁴⁰ Στο ίδιο σελ ,135

²⁴¹ Στο ίδιο σελ 134

²⁴² Στο ίδιο σελ 135

²⁴³ Στο ίδιο

Ο Μακάριος ,όπως αναφέρει ο πρόξενος Παναγιωτάκος, για να κερδίσει χρόνο θα δηλώσει τόσο στον Γρίβα όσο και στους Μητροπολίτες πώς προτίθεται να παραιτηθεί από την κοσμική εξουσία εάν χρειαστεί , όταν όμως αισθάνθηκε ασφάλεια από την Αθήνα , άρχισε να αναθεωρεί και να επιστρέφει στην αδιάλλακτη στάση απέναντι στον Γρίβα και στους Μητροπολίτες²⁴⁴. Μάλιστα για να κερδίσει την ουδέτερη στάση της Ελλάδας στην κόντρα με τον Γρίβα και τους Μητροπολίτες ,όπως συμπληρώνει ο πρόξενος , θα δεχτεί να τεθεί ο προαναφερθείς οπλισμός υπό την εποπτεία της UNFICYP (όπως είχε γίνει και το 1966) σε κυβερνητικές αποθήκες (όπως και έγινε) και θα δεχτεί επίσης να γίνει Κυβερνητικός ανασχηματισμός με σκοπό την ικανοποίηση του αιτήματος των Αθηνών για Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Ο Παναγιωτάκος καταλήγει συμπεραίνοντας πώς αυτή η κίνηση είναι μια στρατηγική κίνηση χωρίς ουσιαστική αξία²⁴⁵. Οι σχέσεις έκτοτε των δύο πλευρών θα γνωρίσουν άνθηση , και θα φτάσουν στο σημείο της ιδεατής συνεργασίας επί Κυβερνήσεως Μαρκεζίνη. Χωρίς αυτό να σημαίνει πως η Αθήνα ακολουθούσε παθητικά την πολιτική που όριζε η Λευκωσία. Οι σχέσεις όμως Γρίβα-Μακαρίου γνώρισαν την κατιούσα .

Στο σημείο αυτό θα γίνει μια αναφορά σε τρεις προσωπικές υποσημειώσεις του Παναγιωτάκου που είναι κατά την γνώμη του γραφών ενδεικτικές της γνώμης που είχε για τον Μακάριο. Η πρώτη αφορά την υπόθεση της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας. Σχετικά με αυτή ο Μακάριος φέρεται να ισχυρίζεται πώς η επιλογή των Υπουργών ανήκει , σύμφωνα με τον σύνταγμα της Ζυρίχης , στον ίδιο και πως το αίτημα των Αθηνών είναι άτοπο καθώς αναμειγνύονται στα εσωτερικά ξένου κράτους. Λησμονεί όμως πως το ίδιο είχε κάνει ο ίδιος επί κυβερνήσεως Καραμανλή όταν , μέσω τηλεγραφήματος, ζήτησε από τον Έλληνα πρωθυπουργό να μην αναλάβει το Υπουργείο Εξωτερικών ο Θεοτόκης , τον οποίο θεωρούσε πολέμιος του²⁴⁶. Η δεύτερη υποσημείωση αφορά , την προοπτική της Ένωσης . Ο Μακάριος ανέφερε με έντονο το χιουμοριστικό στοιχείο πως εάν η λύση για το Κυπριακό ζήτημα είναι η Ένωση η Ελλάδα θα έχει το πρώτο λόγο και ο κυπριακός λαός είναι πρόθυμος να αναλάβει ενωτικό αγώνα εφόσον δεν τον αποθαρρύνει η Ελλάδα. Ο Παναγιωτάκος συμπεράνει πως η δήλωση αυτή αποτελεί μία από τις σύνηθες παραπλανητικές δηλώσεις του Μακαρίου καθώς ο ίδιος είχε βαλθεί σε μία

²⁴⁴ Στο ίδιο

²⁴⁵ Στο ίδιο σελ 136

²⁴⁶ Στο ίδιο σελ 152

στρατηγική αδιάλειπτης υποδαύλισης κάθε ενωτικής προσπάθειας²⁴⁷.

Η τρίτη υποσημείωση αφορά τον γενικότερα χαρακτήρα του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Αναφέρει αρχικά πώς ο Μακάριος κατηγορούσε τις Ελληνικές διπλωματικές και στρατιωτικές υπηρεσίες στη Κύπρο καθώς κατά την γνώμη του έστελναν εκθέσεις που δεν αντικατόπτριζαν την κατάσταση στο εσωτερικό του νησιού²⁴⁸. Όλες οι εκθέσεις στο σύνολο τους από στρατιωτικούς και διπλωμάτες παρουσίαζαν μία κατάσταση όπου επικρατεί μονοκρατορία ,ανθελληνισμός, ανθενωτισμός, ανεμπόδιστη κουμουνιστική εξάπλωση , επάνδρωση των δημοσίων υπηρεσιών με μακαριακούς, διχόνοια, ελεγχόμενος Τύπος ,υπονόμευση της παρουσίας της Ελληνικής Μεραρχίας. Ο Παναγιωτάκος αναφέρει την έκθεση του βουλευτή Ρεθύμνης Τσουδερού που μετά από επίσκεψη στην Κύπρο το 1964 αναφέρει πως ο Μακάριος ήταν ο σκοτεινότερος παράγοντας δύναμης στο νησί²⁴⁹. Ο Παναγιωτάκος συμπεραίνει πως ο Μακάριος δεν ήθελε την αλήθεια αλλά τον μύθο που είχε δημιουργήσει και διατηρούσαν οι υποτακτικοί του. Δεν ήθελε διάλογο αλλά μονόλογο , και αυτό φαίνεται από το γεγονός πώς έριχνε ανάθεμα σε οποιονδήποτε τον σχολίαζε ή του ασκούσε κριτική , σύμφωνα πάντα με τις διαπιστώσεις του Έλληνα διπλωμάτη²⁵⁰. Αυτό το συμπέρασμα το στηρίζει σε γεγονότα όπως ότι τον εξόργισαν εκθέσεις που ήταν αρνητικές σε αυτόν , όπως της επιτροπής Garrett και του Αμερικανού διπλωμάτη Laurence Stern του οποίου ζήτησε την ανάκληση²⁵¹. Σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο , οποιοσδήποτε αντικειμενικός παρατηρητής δημιουργούσε κλίμα ψυχρότητας και καχυποψίας στα μάτια του Μακαρίου μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου. Ο Μακάριος δεν άντεχε την κριτική , συνεχίζει ο Έλληνας πρόξενος , και έφτασε μέχρι το σημείο να κακολογεί και να βρίζει δημόσια πολιτικά πρόσωπα με κύρος όπως ο Ιωάννης Παρασκευόπουλος ²⁵² (υπηρεσιακός Πρωθυπουργός).

²⁴⁷ Στο ίδιο

²⁴⁸ Στο ίδιο

²⁴⁹ Στο ίδιο σελ 153

²⁵⁰ Στο ίδιο

²⁵¹ Στο ίδιο

²⁵² Στο ίδιο

Ο Έλληνας διπλωμάτης στο Λονδίνο την επαύριον της ανατροπής του Μακάριου κατά την διάσκεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας ήρθε σε επαφή με ένα Μακάριο γεμάτος μίσος για την Ελλάδα. Ένα Μακάριο που μόλις έχασε την εξουσία έχασε και κάθε πρόσχημα που κρατούσαν τα απωθημένα 15 χρόνων να βγουν προς τα έξω. Τα απωθημένα αυτά τώρα ξεχύθηκαν τώρα ανεμπόδιστα με ένα ανθελληνικό παραλήρημα²⁵³. Ο Παναγιωτάκος στη συνέχεια, παρουσιάζει τα κυριότερα σημεία της ομιλίας του Αρχιεπισκόπου, ξεκινώντας από τη απάντηση του Μακαρίου προς τον Λαγάκο όταν σε τελεσίγραφο ο Πρέσβης Λαγάκος του είχε επισημάνει πώς το αίτημα που είχε διατυπώσει ο Μακάριος στην περίφημη επιστολή του προς Γκιζίκη για απομάκρυνση των Ελλήνων αξιωματικών άφηνε το νησί ανοχύρωτο. Η απάντηση του Αρχιεπισκόπου ήταν πώς θεωρεί τον κίνδυνο προερχόμενο από την Τουρκία μικρότερο απ' ό,τι από την Ελλάδα²⁵⁴. Στη συνέχεια ο Μακάριος, σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο, κατηγορήσε δριμύτατα την ΕΛΔΥΚ για το ρόλο της στην επίθεση εναντίον του και την κατάληψη του αεροδρομίου της Λευκωσίας. Ο Παναγιωτάκος αναφέρει πώς ο Μακάριος δεν ανέφερε τίποτα για την τρομοκρατική δράση του πραιτοριανού σώματος του αλλά αντ' αυτού τόνισε την παράνομη δράση της ΕΟΚΑ Β. Κατά τις επόμενες συνεδριάσεις κανείς δεν ανέφερε το αριθμό των νεκρών αγωνιστών της ΕΛΔΥΚ που υπερασπίστηκαν το νησί κατά την Τουρκική εισβολή, συμπεραίνει ο Παναγιωτάκος²⁵⁵.

Στη συνέχεια για να κερδίσει την εύνοια Βρετανών και Τούρκων θα αναφερθεί στο Νίκο Σαμψών ως γνωστό εκτελεστή αντί για εθνικό εκτελεστή όπως έκανε μέχρι τώρα²⁵⁶. Επιπροσθέτως, θα κατηγορήσει την Ελλάδα για διπρόσωπη στάση στις διακοινοτικές συνομιλίες τις οποίες υποδαύλιζε με την ενωτική πολιτική της, ενώ συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο, σύμφωνα με τον Έλληνα διπλωμάτη²⁵⁷. Ο Παναγιωτάκος καταλήγει λέγοντας πώς ο Μακάριος κατηγορήσε έξι φορές την Ελλάδα για εισβολή στην ομιλία του, τονίζοντας μάλιστα πώς κινδυνεύουν και οι Τουρκοκύπριοι στο νησί, δίνοντας έτσι το πράσινο φως για την εισβολή του ΑΤΤΙΛΑ²⁵⁸. Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ομιλία του Αρχιεπισκόπου σύμφωνα με τον Παναγιωτάκο, είναι πώς οι αρνητικές εντυπώσεις

²⁵³ Στο ίδιο σελ 214

²⁵⁴ Στο ίδιο σελ 215

²⁵⁵ Στο ίδιο

²⁵⁶ Στο ίδιο

²⁵⁷ Στο ίδιο

²⁵⁸ Στο ίδιο

και η εχθρική στάση κατά της Ελλάδας δημιουργήθηκαν με επιχειρήματα του Μακάριου²⁵⁹.

Σχετικά με την επιστολή προς Γκιζίκη ο Παναγιωτάκος θεωρεί πως δεν αποτελεί προϊόν σκέψης του Μακαρίου αλλά πρόταση κάποιου τρίτου καθώς το αυστηρό και τελεσίδικο ύφος της επιστολής δεν συνάδει με το γνώριμο σκεπτικό του Μακαρίου. Ένα σκεπτικό που αποτυπώνετε με μία πολιτική όπου διεκδικούσε διά της πλαγίας οδού τις θέσεις του. Ο Παναγιωτάκος θεωρεί πως εάν η κίνηση αυτή ήταν μία μπλόφα, απέτυχε παταγωδώς καθώς το καθεστώς Ιωαννίδη ήταν πολύ διαφορετικό από τις προηγούμενες κυβερνήσεις, που ο Μακάριος επαίρονταν πως είχε επιζήσει²⁶⁰. Ο Έλληνας διπλωμάτης ομολογεί πως δεν μπορεί να καταλάβει ποιοι λόγοι και ποια κίνητρα οδήγησαν τον Μακάριο σε αυτή την ενέργεια. Μια ενέργεια που απομακρύνεται κατά πολύ από την περπατημένη πολιτική που ακολουθούσε όλα αυτά τα χρόνια. Πάντως και ο ίδιος ο Μακάριος ξαφνιάστηκε από την άμεση αντίδραση της Αθήνας, καθώς πίστευε σε μία αποτρεπτική ενέργεια των Τούρκων²⁶¹. Ο Παναγιωτάκος θεωρεί σφάλμα του Μακαρίου που δεν είχε αντιληφθεί εγκαίρως την αδιαλλακτικότητα του καθεστώτος του Ιωαννίδη.

Όσων αφορά την άποψη των Αμερικάνων για τον Μακάριο ο Παναγιωτάκος παραθέτει ενδεικτικές απόψεις πρωταγωνιστών όπως του Kissinger και του Clark Clifford που τον θεωρούσαν μόνιμη απειλή για την σταθερότητα του NATO. Ανώτεροι κρατικοί λειτουργεί τον θεωρούσαν Κάστρο της Μεσογείου και ανώτατο στέλεχος του State Department αμέσως μετά την διαφυγή του Μακαρίου κατά την απόπειρα δολοφονίας του σχολίασε πως παρά ήταν βολικό για να μην θεωρηθεί ύποπτο²⁶². Ο Olcay θεωρεί πως ο Μακάριος έστω και άθελα του δικαίωσε την Τουρκική εισβολή με την ομιλία του. Με αυτή την άποψη συναινεί και ο Λουκής Παπαφιλίπου σε επιστολή του προς τον Κύπριο Υπουργό Εξωτερικών Ντίμη Δημητρίου²⁶³. Ο Λουκής θεωρεί πως ο Μακάριος στην προσπάθειά του να αποκατασταθεί στην εξουσία έδωσε το δικαίωμα στους Τούρκους να επέμβουν μέσω της Συνθήκης Εγγυήσεως²⁶⁴.

²⁵⁹ Στο ίδιο σελ 236

²⁶⁰ Στο ίδιο σελ 239

²⁶¹ Στο ίδιο

²⁶² Στο ίδιο σελ 240

²⁶³ Στο ίδιο σελ 247

²⁶⁴ Στο ίδιο

Ο Παναγιωτάκος επίσης ισχυρίζεται πως ο Μακάριος λίγο πριν τη φυγάδευση του με Βρετανικό ελικόπτερο μέσω ραδιοφωνικού μηνύματος έδωσε την εντολή "φωτιά και τσεκούρι στους καλαμαράδες"²⁶⁵. Να σημειωθεί στο σημείο αυτό πως κατά την παρούσα μελέτη η πληροφορία αυτή δεν συναντήθηκε αλλού και μεταφέρετε με επιφύλαξη.

Ο Παναγιωτάκος αναφέρει πως παρόλο που ο Μακάριος ισχυριζόταν κατά την επιστροφή του στην Κύπρο πως θα έφερνε μαζί του την ειρήνη και την ηρεμία στην πραγματικότητα η κατάσταση στο εσωτερικό του νησιού εκτροχιάστηκε για άλλη μία φορά. Υπήρξαν διώξεις εθνοκοφρόνων και ενωτικών, αγωνιστές όπως ο Λευτέρης Παπαδόπουλος φυλακίστηκαν επειδή τύπωσαν βιβλία όπως τα *Πολιτικά Κείμενα* του Γρίβα, και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ΑΚΕΛ-οποιήθηκαν και λυσσαριδοποιήθηκαν²⁶⁶. Τέλος, παραδέχεται πως μετά το θάνατο του Μακαρίου φίλοι και εχθροί του παραδέχτηκαν πως έχασαν την μοναδική πολιτική φιγούρα, που παρά τα αρνητικά της, με την διεθνή ακτινοβολία της εξασφάλιζε τουλάχιστον την στήριξη των αδέσμευτων του ΟΗΕ²⁶⁷.

Η αδέσμευτη εξωτερική πολιτική του Μακαρίου σύμφωνα πάντα με τον Έλληνα διπλωμάτη ήταν γνωστή και γίνεται αντιληπτή μέσα από μία πληθώρα παραδειγμάτων. Ένα τέτοιο ήταν και η άρνηση του Μακαρίου να δεχτεί πρόταση τις προτάσεις της Αγγλίας-Αμερικής και ΝΑΤΟ για ειρηνευτικές νατοϊκές δυνάμεις στο νησί που εκεί θα άνηκαν ΕΛΔΥΚ και ΤΟΥΡΔΥΚ υπό βρετανική διοίκηση. Επίσης σύσταση Διακυβερνητικής επιτροπής με έδρα το Λονδίνο και Μεσολαβητή που θα προερχόταν από νατοϊκή χώρα²⁶⁸. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η υποβολή 13 σημείων για τροποποίηση του Συντάγματος της Ζυρίχης παρά τις αντιρρήσεις της Ελλάδας. Η συνέντευξη στην Barbara Castle, μπορεί να θεωρεί άλλο ένα τέτοιο παράδειγμα καθώς ξάφνιασε την Ελληνική πλευρά με την μεταστροφή του από την από την Ένωση στην ιδέα της ανεξαρτησίας²⁶⁹. Ο Μακάριος εξάλλου, συμπεραίνει ο Παναγιωτάκος, πάντα μαχόταν με επιμονή το προβάδισμα του Εθνικού Κέντρου στα θέματα του ενιαίου αμυντικού χώρου και εκφραζόταν περιφρονητικά για όλες τις

²⁶⁵ Στο ίδιο σελ 246

²⁶⁶ Στο ίδιο σελ 276

²⁶⁷ Στο ίδιο

²⁶⁸ Στο ίδιο σελ 281

²⁶⁹ Στο ίδιο σελ 331

Ελληνικές κυβερνήσεις. Δεν έμεινε μόνο στο να υποδαυλίζει με μονομερείς πρωτοβουλίες κάθε προσπάθεια της Ελλάδας για ενωτική λύση και υπονόμει συστηματικά και τον ενδοκοινοτικό διάλογο κάθε φορά που πλησίαζε σε πιθανή λύση. Κατά βάθος επιθυμούσε την διατήρηση του status quo όπως επισημαίνει ο Έλληνας διπλωμάτης²⁷⁰.

Σχετικά με το σχέδιο Ατσεσον ο Παναγιωτάκος θεωρεί πως ο Μακάριος το αρνήθηκε διότι αν το αποδεχόταν θα σήμαινε το τέλος της εξουσίας του καθώς η Κύπρος θα ενωνόταν με την Ελλάδα. Ο Παναγιωτάκος υποστηρίζει πως ο Μακάριος θα έπρεπε να είναι ο τελευταίος που θα είχε το δικαίωμα άρνησης καθώς πάρα τους όρκους του , προκειμένου να αποκλείσει το ενδεχόμενο της ένωσης παραχώρησε στρατιωτική βάση στους Βρετανούς ,επέτρεψε Τουρκική συγκυριαρχία και στρατιωτική παρουσία στο νησί και της αναγνώρισε το δικαίωμα της Εγγυήτριας Δύναμης. Με δεδομένη την υποστήριξη του Ελληνικού και Κυπριακού λαού αλλά και της ομογένειας και του Πατριάρχη , ο Μακάριος ήταν ο μόνος που έμενε αντίθετος στην αποδοχή του σχεδίου , αναφέρει ο Έλληνας διπλωμάτης²⁷¹. Όπως προσθέτει και ο Παλαμάς σε επιστολή του προς τον Παναγιωτάκο , όσο συμφέρουσα και αναγκαία και αν είναι η σύμπλευση και η ενιαία γραμμή Ελλάδας – Κύπρου , μία τέτοια γραμμή δεν μπορεί να επιτευχθεί χάρη στους πολιτικούς χειρισμούς του Μακαρίου²⁷².

²⁷⁰ Στο ίδιο σελ 333

²⁷¹ Στο ίδιο σελ 301

²⁷² Στο ίδιο σελ 318

Κεφάλαιο 4^ο: Επίλογος-Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας διατριβής ήταν η παρουσίαση της εικόνας του Μακαρίου μέσα από τα απομνημονεύματα των στρατιωτικών πραξικοπηματιών του 1967 και των πολιτικών συνεργατών της. Κατά την μελέτη των απομνημονευμάτων η γεύση και τα συναισθήματα που αφήνουν πίσω τους είναι ανάμικτα. Μελετώντας κανείς τα απομνημονεύματα των στρατιωτικών θα αντικρίσει ένα Μακάριο ο οποίος ήταν υπαίτιος όλων των δεινών του Ελληνοκυπριακού λαού. Έναν Μακάριο που από πολλούς θεωρείται προδότης, ο οποίος δεν άκουσε κανέναν και δεν υπολόγισε καμία πολιτική ευθύνη στην πορεία για την διατήρηση της πολιτικής του εξουσίας. Έναν άνθρωπο τυχοδιώκτη, ο οποίος τα θυσίασε όλα στο βωμό της προσωπικής του επιτυχίας. Ελάχιστοι είναι οι στρατιωτικοί, όπως ο Πέτρος Αραπάκης, που προσπάθησαν να απενεχοποιήσουν έστω και λίγο την εικόνα του Μακαρίου παρουσιάζοντας μια διαφορετική εικόνα του Κύπριου ηγέτη. Αυτό κατά την άποψη μου εντάσσεται σε μία γενικότερη προσπάθεια αποποίησης ευθυνών των ίδιων μέσα από μία παραποιημένη παρουσίαση γεγονότων με σκοπό το καλύτερο δυνατό πλασάρισμα των ιδίων και των πράξεων τους μέσα στην ιστορία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως πολλά από τα απομνημονεύματα των στρατιωτικών έχουν γραφεί αρκετά χρόνια μετά τα γεγονότα, παρόλα αυτά η γνώμη τους παραμένει αναλλοίωτη για τον Αρχιεπίσκοπο.

Τα απομνημονεύματα των πολιτικών συνεργατών από την πλευρά τους παρουσιάζουν μία πιο ήπια εικόνα του Μακαρίου. Σε μεγάλο βαθμό και εκείνα τον καθιστούν υπαίτιο αλλά του αναγνωρίζουν πολλά ελαφρυντικά. Σε γενικές γραμμές η εικόνα είναι διχασμένη. Ο Παναγιωτάκος, θα αποπνεύσει τον ίδιο φανατισμό όπως και οι στρατιωτικοί, ενώ ο Μαρκεζίνης θα τον θεωρήσει ικανό πολιτικό του οποίου η πολιτική όπως διαμορφώθηκε οφείλεται στον πόλεμο της Αθήνας προς το πρόσωπο του. Ο Παλαμάς τον θεωρεί άξιο μαχητή αλλά ανάξιο πολιτικό.

Σε αυτή την άποψη συνηγορεί και ο Ανδρουτσόπουλος ο οποίος συμπεραίνει πως ο Μακάριος παρά της καλές του προθέσεις δεν κατάφερε να δράσει ως πολιτικός αφήνοντας τα πολιτικά του πάθη να σταθούν εμπόδιο. Τα απομνημονεύματα των πολιτικών στην πλειοψηφία τους γραμμένα σχετικά κοντά στην περίοδο των γεγονότων παρουσιάζουν μια εικόνα η οποία ήταν ενδεικτική της επικρατούσας την εποχή εκείνη. Άξιο προσοχής είναι η διαφορά στην έκταση της αναφοράς στον Μακάριο μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών της Κυβέρνησης. Παρατηρούμε πως

κορυφαία στελέχη όπως ο Μακαρέζος ή ο Παττακός να παρόλο το γεγονός πως έγραψαν πολλά βιβλία η αναφορά τους στον Μακάριο είναι αρκετά ισχνή. Αυτό κατά την γνώμη μου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αποσιώπησης γεγονότων και προσπάθειας των ιδίων να μην βρεθούν υπόλογοι των εαυτών τους και των έργων τους.

Μελετώντας την βιβλιογραφία των αμερόληπτων ιστορικών και ερευνητών ερχόμαστε αντιμέτωποι με μία διαφορετική εικόνα του Μακαρίου. Οι ερευνητές παρουσιάζουν μια εικόνα του Μακαρίου πολύ πιο αντικειμενική. Απαλλαγμένη από προσωπικές έριδες και πάθη, μία εικόνα αυτούσια η οποία είναι αποτέλεσμα έρευνας βασισμένη σε τεκμήρια και διασταύρωση και δεν αποτελεί προϊόν προσωπικών υποθέσεων, διεκδικήσεων και ματαιοδοξίας. Στα βιβλία της αμερόληπτης βιβλιογραφίας ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος παρουσιάζεται ως ένας πολιτικός ηγέτης που στην καρδιά του υπήρχε πάντα το συμφέρον του Κυπριακού λαού. Ένας ηγέτης που ήδη από τα χρόνια του αγώνα κατά της Αγγλοκρατίας διεκδικούσε το καλύτερο δυνατόν για τον Κυπριακό λαό. Ένα πολιτικό ηγέτη ο οποίος δέχτηκε τον πόλεμο με κάθε τρόπο από την Χούντα των Αθηνών και παρόλα αυτά δεν τα παράτησε. Αντιθέτως πάλεψε με κάθε τρόπο και δοκίμασε όλα τα μέσα, ακόμα και όταν αυτά τον έφερναν σε άμεση σύγκρουση με την Ελληνική θέση, προκειμένου να επιφέρει τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα για την Κύπρο. Δεν εναρμονίστηκε ποτέ πλήρως με την αμφιλεγόμενη πολιτική των Αθηνών, την οποία θεωρούσε δέσμια των κομματικών συμφερόντων και υποχείρια των Δυτικών Συμμάχων της.

Καταλήγοντας, η εικόνα του Μακαρίου εντάσσεται στο γενικότερο θέμα της απελευθέρωσης ενός αλύτρωτου τμήματος του Ελληνικού Έθνους. Το θέμα αυτό από μόνο του φέρει έντονη συναισθηματική φόρτιση και εξαιτίας αυτής συνιστά μεγάλη προσοχή στην εξέταση του. Ο Μακάριος αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της Κυπριακής και Ελληνικής ιστορίας καθώς διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο σηκώνοντας το βάρος των πολιτικών αποφάσεων που κλήθηκε να λάβει σε τόσο δύσκολες στιγμές. Η πολιτική του πολλές φορές αμφισβητήθηκε και δέχθηκε δριμύτατη κριτική, όχι μόνο από σύγχρονους της εποχής του αλλά και από σύγχρονους της δικής μας. Όσο οξύμωρο και αν ακούγεται ακόμα και στις μέρες μας ο Μακάριος αποτελεί μία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα στις συνειδήσεις ορισμένων ανθρώπων και αντιμετωπίζεται με καχυποψία ενώ στην πραγματικότητα, αποτελεί έναν εθνοπατέρα, ένα εξαιρετο δείγμα Έλληνα πολιτικού ο οποίος δρώντας αλτρουιστικά δεν φοβήθηκε να τσαλακώσει την προσωπική του εικόνα για χάρη του

Ελληνισμού της Κύπρου. Στην κηδεία του δεν παραβρέθηκε κανένας ξένο ηγέτης, γεγονός που μαρτυρά πως συχνά δεν φοβόταν να έρθει σε ρήξη με τους ισχυρούς συμμάχους για χάρη του Κυπριακού λαού. Στην κηδεία του υπήρχε όμως ένα πανό , που έγραφε πως το έργο του θα το συνεχίσουν χίλιοι Μακάριοι. Το πανό αυτό ήταν ενδεικτικό της μεγάλης λαϊκής αποδοχής και αγάπης που απολάμβανε ο Μακάριος.

Κλείνοντας θα παραθέσω ένα απόσπασμα από την συνέντευξη του Μακάριου στην Ιταλίδα δημοσιογράφο Οριάνα που κατά την γνώμη μου συνοψίζει τόσο τον χαρακτήρα όσο και την πολιτική του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ κατά κόσμον Μιχαήλ Χριστοδούλου Μούσκου :

"Πάντα μου άρεσε να οδηγώ τον εαυτό μου ως την άκρη του γκρεμού και τότε να σταματάω έγκαιρα, ώστε να μην πέσω» είπε. *«Οι άλλοι, φυσικά, πιστεύουν ότι είμαι έτοιμος να πέσω, να αυτοκτονήσω. Αντίθετα, εγώ συνεχίζω πολύ ήρεμα, ξέροντας πότε να πατήσω φρένο".*

Βιβλιογραφία

Κύρια

Αλεξανδράκης Μενέλαος , Θεοδωρόπουλος Βύρων [και] Λαγάκος Ευστάθιος
Το Κυπριακό 1950-1974 : Μία ενδοσκοπήση. Αθήνα 1987.

Αραπάκης Πέτρος ,*Το Τέλος Της Σιωπής*. Αθήνα 2000.

Βλάχος Άγγελος , *Μια φορά και ένα καιρό ένας διπλωμάτης*, Στ τόμος. Αθήνα 1989.

Κόλλιας Κωνσταντίνος , *Βασιλεύς Και Επανάστασις 1967* . Αθήνα 1984.

Μακαρέζος Νικόλαος , *Πως Καταλήξαμε Στη Μεταπολίτευση* (Νοέμβριος 1973-Ιουλιος 1974). Αθήνα 2010.

Μακαρέζος Νικόλαος , *Πως Οδηγηθήκαμε Στην 21η Απριλίου 1967*. Αθήνα 2005.

Μαρκεζίνης Β. Σπύρος , *Αναμνήσεις 1972-1974"*. Αθήνα 1979.

Μπονάνος Γρηγόριος , *Η Αλήθεια (21η Απριλίου - 25η Νοεμβρίου – Κυπριακον)*.
Αθήνα 1986.

Ξανθόπουλος-Παλαμάς Χρήστος *Διπλωματικό Τρίπτυχο*. Αθήνα 1979.

Παναγιωτάκος Π. Κωνσταντίνος , *Στην Πρώτη Γραμμή Αμύνης*. Αθήνα 1979

Παναγιωτάκος Π. Κωνσταντίνος ,*Κύπρος , Ο Φάκελλος της Μεγάλης Προδοσίας*.
Αθήνα 1986

Παττακός Στυλιανός, *Δυστυχώς Ενικήσαμεν*. Αθήνα 2006.

Παττακός Στυλιανός, *Εις τας Επάλξεις*. Αθήνα 2008.

Παττακός Στυλιανός , *21Η ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1976 ΔΙΑΤΙ; ΠΟΙΟΙ; ΠΩΣ;.* Αθήνα 1993.

Πλευρης Κωνσταντίνος *Γεγονότα 1965-1977 Τα Άγνωστα Παρασκήνια*. Αθήνα 2016.

Σκαρμαλιωράκη Αντώνιος *Μνήμες Και Μαρτυρίες (Από Το 1941 Έως Και Το 1973)-
Μύθοι Και Αλήθεια..* Αθήνα 2001.

Δευτερεύουσα

Δρουσιώτης Μακάριος , *Από Το Εθνικό Μέτωπο Στην ΕΟΚΑ Β* . Λευκωσία 1994

Δρουσιώτης Μακάριος, *"Εισβολή" της Χούντας στην Κύπρο : Από την κάθοδο Παναγούλη στο πραξικόπημα Ιωαννίδη*. Αθήνα 1997.

Κακαουνάκης Νίκος , *2650 Μερωνυχτα Συνωμοσίας*. Αθήνα 1976.

Παπαχελάς Αλέξης , *Ένα Σκοτεινό Δωμάτιο 1967-1974*. Αθήνα 2021.

Ρίζας Σωτήρης , *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, Η Δικτατορία Των Συνταγματαρχών Και Το Κυπριακό Ζήτημα 1967-1974*. Αθήνα 2004.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος , *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981, "Τόμος 2^{ος}*. Αθήνα 2007.